

ESKİ VERGİLER

Hazırlayan
Hüseyin Naim GÜNEY

Ordu SMMM Odası Yayınları
Bilgi Bankası Cep Kitapları
07

Sunuş

Bilginin büyük öneme sahip olduğu bir çağı yaşıyoruz. Bu çağda tek başına bilgiye sahip olmak yetmiyor. Elde edilen bilginin raporlanması ve amaca uygun olarak kullanılması da ayrı bir öneme sahip. Mesleğimiz güncel bilgiye ve bu bilginin bir sonucu olarak üretilen raporlara dayanmaktadır.

Bir başka ifade ile gelişen teknolojiler ve üretilen değerler ile bilginin bir güç olduğu tartışmasız konulardandır. Bilgi, gelişen teknolojiye paralel olarak şekil ve boyut değiştirmiştir. Nasıl yani? Sorusunun cevabı ise kitaplarda, dergilerde bulunan bilgi, teknoloji ile görsellik, hız ve kaynak çeşitliliği yaratmıştır.

Bu süreçte, “bir bilgi bombardmanı” ile karşılaşan meslek mensubu ise kurumsallaşamamanın yarattığı sancı ile bürolarda yalnızlaşmaktadır. Tam da bu nokta da Ordu SMMM Odası olarak yalnızlık hisseden meslektaşlarımıza dergi ile sirküler kitabı ile sms ile, sosyal medya araçları ile mail ile internet sitesi ile destek olmak, ortak sorunlara ortak yaklaşımlar getirmek amacındayız.

Muhasebe mesleğinin diğer meslek gruplarını kısıktırıcısına gelişimini ve kök salarak yükselişini, meslek mensupları başta, toplumun bütün kesimlerine anlatmanın sorumluluğu ve heyecanını duyuyoruz. Muhasebe ve Vergi konusunda düne ve bu güne ait her kavramı irdelemek ve üzerinde durmanın yarın için önemli olduğunu düşünüyoruz.

Osmanlı İmparatorluğundan, Cumhuriyete ve günümüze “Eski Vergiler” konulu bu kitap çalışmasını hazırlayan ve bize vakit ayıran değerli araştırmacı / yazar Hüseyin Naim Güney’e teşekkürü bir borç biliyorum. Bütün eski vergiler içerisinde en önemli yeri “Yol Vergileri” tutmaktadır.

“Yol vergisi” adalet ilkesine uygun olmayan bir vergi olarak, Türk Maliye Tarihindeki yerini almıştır. Fakir köylü ve işçiler, şehirlerde oturan dar ve sabit gelirli vatandaşlar kinsacası geniş halk kesimleri yol vergisinden etkilenmiştir. Doğup büyüdüğüm Mübarek Köyü ile ilgili bilgilere de kitapta yer verilmiştir. Bu güzel rastlantıdan ayrıca mutluluk duydum.

Bilginin ve sevginin paylaştıkça çoğaldığına inanıyoruz. Bu düşüncelerle siz değerli meslektaşlarımızın beğeni ve takdirlerini toplayacağıma inandığımız “**Bilgi Bankası Cep Kitapları-7**” numaralı bu kitap; Araştırmacı / Yazar Hüseyin Naim Güney tarafından hazırlanan “**Eski Vergiler**” isimli eser oluşturuyor.

Kitabın meslek camiamıza faydalı olmasını diliyorum.

Bahadır BAŞ
Ordu SMMM Odası Başkanı

✉ bahadirbas@hotmail.com | 🐦 twitter.com/bahadir_bas | 📷 instagram.com/bbordur

Ordu SMMM Odası Adına İmtiyaz Sahibi
SMMM Bahadır BAŞ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
SMMM Mehmet Ender SÖNMEZ

Dizgi-Düzenleme
Murat BAYBURTLUOĞLU

Yayın Türü
Ordu SMMM Odasının
6 Ay Süreyle Çıkan Ücretsiz Yayındır.

Baskı
Hasan ARMAN

Tlf. : 0 362 435 36 01
19 Mayıs Mh. Kışla Sk. No:10
İlkadım / SAMSUN
www.armanofset.com.tr

Baskı Tarihi
XXXXXX

Not : Bilgi Bankası Cep Kitaplarında yer alan yazılarda ileri sürülen görüşler yalnızca yazarlarına aittir.
Yayıncı kuruluş Ordu SMMM Odasını bağlamaz.
Ordu SMMM Odasının yayınıdır para ile satılmaz.

Önsöz

Osmanlı İmparatorluğundan beri her zaman bu topraklarda vergilerin toplanması sırasında bir takım adaletsizlikler, dramlar ve sıkıntılar yaşanmıştır ve yaşanacaktır.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, memlekette karayolu yapmak için yürürlüğe giren ve çeşitli isimler altında Cumhuriyet Dönemi'nde de varlığını sürdüren “Yol vergisi” adalet ilkesine uygun olmayan bir vergi olarak, Türk mali tarihindeki yerini almıştır.

Fakir köylü ve işçiler, şehirlerde oturan dar ve sabit gelirli vatandaşlar kısacası geniş halk kesimleri yol vergisini ödemekte güçlük çekmişlerdir. Geçimlerini sağlamak için zor şartlarda kazandıkları parayı iaşelerinden kısararak yol vergisi olarak ödemişlerdir.

Özellikle hayat şartlarının her geçen gün ağırlaştığı yıllarda yönetime karşı oluşan tepkilerin en önemli sebeplerinden birisi de “Yol Vergisi” dir. Vergi alabilmek için vatandaşların her türlü emeğinden, işgücünden, ürününden yıllarca bu şekilde yararlanmıştır.

1925’de Cumhuriyet döneminde Atatürk tarafından alınan en önemli ekonomik önlem aşar vergisinin kaldırılması olmuştur. Erken Cumhuriyet Döneminde uygulanan vergi politikaları kamu hizmetlerinin finansmanı için kaynak sağlamak amacını gütmüştür. Ve bu durum sistemli ve bilimsel bir vergi reformuna gidilmesini engellemiştir.

1930’lu yıllar içerisinde tarım kesimine yeni bir vergi getirilmemiştir. Ama özellikle tarım kesiminin ödediği Arazi Vergisi, Yol Vergisi ve yine Hayvan Sayım Vergisi vergi gelirleri içerisinde önemli yer tutmuştur.

1940 tarihinde çıkartılan “Milli Korunma Kanunu” ile kırsalda ziraî iş mükellefiyeti getirilmiş, Hükümet, ihtiyaç halinde ziraatta çalışabilir her vatandaşı, en çok 15 km. uzaklıkta, devlete ya da şahıslara ait ziraat işletmelerinde ücretli olarak çalıştırmıştır.

1943 tarihinde yürürlüğe giren “Toprak mahsulleri vergisi” köylü kesiminde birçok sıkıntılara neden olunca 1946 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. Yürürlükte kaldığı süre içerisinde birçok tepki çekmiş, aşar vergisine benzetilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren yaşanan ekonomik kriz döneminde karaborsacılıkla yüksek servet elde ettiği söylenen gayrimüslimlerden, bir defaya mahsus olarak 1942 yılında alınan “Varlık Vergisi” ise tümüyle hukuka aykırı bir uygulama olarak görülmüş ve 16 ay sonra yürürlükten kaldırılmıştır.

1952 yılında CHP Genel Başkanı İsmet İnönü çıktığı bir Karadeniz seyahatine Ünye Fatsa arasındaki yol güzergâhında karşılama sırasında vatandaşlardan davul ve zurna çalanlara Fatsa Maliye tahsildarları “Zurna Vergisi” bile kesmiştir. Bu ülkede birçok unutulmaz vergi hikâyesi daha görülüp, yaşanmıştır.

1970'lere kadar bu tip vergilerin tayini, tespiti ve tahsili işi devletle bireyler arasında yürütülen bir ilişki biçiminde olmuştur. Bu vergiler ilmi ve rasyonel esaslardan yoksun olup, sadece mali zaruret sebebiyle ortaya çıkmıştır. Süratle artan kamu masraflarını karşılamak için, belirli bir mali politikaya dayanmayan, sadece o yılların ihtiyacına cevap veren ve geçici olan bu vergiler, neticede vergi sistemini çok garip, acayip, insicamsız ve karışık bir hale getirmiştir.

Söz konusu eski vergiler, günümüz modern vergi hukuku yöntemlerini barındırmamaktadır.

Gerek vergilerin karakteri gerek uygulamanın neden olduğu ve doğrudan dar gelirliyle yüklenen ek külfetler zaten son derece sorunlu bir mahiyet gösteren bu vergilerin ağırlığını daha da arttırarak mevcut politik yapının ve iktidarların değişmesine sebep olmuşlardır. Bu araştırmadan amaç, teknik detaylara girilmeden eski vergilerin ve vergi politikalarının incelenmesidir.

Hep birlikte yaşanan o zor yıllarda bu vergilerle ilgili anlatılanları, yazılanları, çizilenleri, yaşananları kayıt altına almak amacıyla böyle derli toplu bir araştırma yapılmaya çalışılmıştır. Günümüz nesline faydalı olmasını temenni ediyorum.

Kalın sağlıcakla...

H. Naim Güney

2017 / Ordu

İÇİNDEKİLER

Osmanlı'da "Tanzimat Fermanı" İle Başlayan Reformlar	9
İltizam Usulü Ve Mültezimler	13
Osmanlı İmparatorluğunun Döneminde "Ordu"	15
Kazasında Vergi Toplanması	
Cumhuriyet Kurulduğu İlk Yıllarda Alınan Bazı Vergiler	20
Bekârlık Vergisi (Mecburi Evlendirme Kanunu)	27
Cumhuriyetin İlk Yıllarında Vergi Politikaları	29
Hafızalarda Kalan Unutulmaz Vergiler Ağnam Resmi	31
(Hayvan Sayım Vergisi)	
Eski "Hayvan Sayım" Vergisi Hikâyeleri	33
Güzelordu Gazetesinde " Hayvan Sayım Vergisi "	41
İle İlgili Çıkan Haberler...	
Arazi Vergisi Ve Arazi Tahrirleri (Yazımı)	46
"Yol Vergisi"	54
Ordu'da "Yol Vergisi Ve Mükellef Ameleler"	64
Milli Korunma Kanunu	78
Toprak Mahsulleri Vergisi	80
Toprak Mahsulleri Vergisinin Köylü Üzerindeki Etkisi	81
Varlık Vergisiyle Geçen Yıllar	83
1952 Yılında Ordu'da Tahsildarlarca Kesilen "Zurna Vergisi"	86
Vergilerin Tahsili	89
Demokrat Parti Dönemindeki Vergi Politikası	94

Vergi tahsildarı ile jandarma çavuşunu halka sevdirebilmiş bir hükümet dört yapraklı murat çiçeği gibi bir şeydir” (Necip Fazıl)

Türkiye'nin önde gelen felsefecilerinden Nusret Hızır “Hafıza-i beşer nisyan ile malul ise hafıza-i beşer-i etrak (Türklerin hafızası) kötürümdür. Biz, dünümüzün bugünümüzün ve yarınımızla bağlantısını kurmakta ve anlatmakta çok güçlük çek-en talihsiz bir toplumuz.” diyerek çok acı bir gerçeğe vurgu yapar. Hafızalarımızı kötürümleştirmemek için ve bugünümüzü daha iyi anlayabilmek için, yarınlarımızı daha iyi görebilmek için, eski yıllarda atalarımızın ödedikleri bazı eski vergileri gelin öğrenelim, bilelim. Unutmayalım, vergi vermek, bir vatandaşlık görevidir. Mükellef olan her vatandaş vergisini vermekle yükümlüdür. Ama bizim bugün bilmediğimiz ve ödemediğimiz türde birçok eski vergi geçmişte yaşanmış ve anılarda kalmıştır. O eski vergilerle ilgili hatıratların içinde hep birlikte bir tur yapalım, kâh gülerek, kâh düşünerek hep birlikte yaşananlardan ders çıkartıp, ibret alalım, bugünümüze de şükredelim.

OSMANLI'DA “TANZİMAT FERMANI” İLE BAŞLAYAN REFORMLAR

Tarih boyunca muhtelif devletler tarafından, kamu görevlerini yerine getirmek için, vatandaşlardan çeşitli isimler altında vergiler toplanmıştır. Vatandaşlardan vergi toplama işi, tarihi Türk Devletleri'nde de daima görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde de halktan iki çeşit vergi alınmakta idi. Bunlardan biri kaynağını İslam Dininden alan şer'i vergi, diğeri de örfi vergidir. Ancak Tanzimat'ın ilan edilmesinden sonra, Türk mali sisteminde reform çalışmaları başlamış ve buna bağlı olarak da vergi çeşitliliği artmıştır.

3 Kasım 1839 tarihinde değişimlerin başlangıcı olarak kabul edilen; Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir. Tanzimat Fermanı Londra elçiliğinden Dışişleri Bakanlığına getirilen “Mustafa Reşit Paşa” hazırlamıştı. Ferman, Topkapı sarayının Gülhane bahçesinde, padişah, sadrazam, yabancı devletlerin elçileri, patrikler, büyük devlet memurları önünde “Mustafa Reşit Paşa” tarafından okunmuştur.

Yeniçeri Ocağı'nın bozulmaya başlaması nedeniyle Sultan II. Mahmud döneminde başlayan yenilik hareketleri ve Sultan Abdülmecid'in tahta çıkar çıkmaz ıslahat hareketine devam etmek amacıyla olduğunu göstermesi Osmanlı Devlet yapısındaki değişimlerin başlangıcıdır. Sadrazam Mustafa Reşid Paşa, Gülhane Hatt-ı Hümayununu Padişah adına kaleme almış; devlet ve birey arasındaki ilişkilerde devletin modernleştirilmesi amacına dayanan temel ilkeler kabul ve ilan edilmiştir. Tanzimat Fermanı'nın Vergi hususunun kısaltılmış özet metni ise şöyledir:

“...Osmanlı'da vergi konusuna gelince: Bir devlet, ülkesini korumak için askere ve gerekli öbür masraflara muhtaçtır. Bu, para ile olur. Para, tebaadan toplanacak vergiler ile oluştuğundan bunun en iyi şekilde toplanması gerekir. Evvelce gelir sanılmış olan “yeddi vahit” belasından ülkemiz hamdolsun, kurtulmuşsa da yıkıcı bir yöntem olup hiçbir zaman yararlı sonuç doğurmamış olan iltizam usulü hala sürüyor. Bu, ülkenin siyasi işlerini ve mali konularını bir adamın keyfine, hatta cebir ve zulmüne teslim etmek demektir. Bu adam iyi bir insan değilse hep kendi çıkarına bakar, bütün davranışlarında kötülüğe, zulme yönelir. Bu nedenle, ülkemiz insanlarının her biri için, malına ve gelirine göre bir verginin saptanması ve kimseden bundan fazla birşey alınmaması gerekir. Yüce devletimizin karada ve denizdeki askeri masrafları ile öbür masrafları yasalarla belirlenip sınırlandırılmalı ve uygulama ona göre yapılmalıdır...”

OSMANLIDA MÜLTEZİMLER İLE VERGİ TOPLANIRDI.

Osmanlı devlet gelirlerinin (vergilerin) bir bölümünün belli bir bedel karşılığında devlet tarafından kişilere devredilerek toplanması şeklinde bir yöntem vardı. Vergiyi toplamayı üstlenen kişiye "mültezim" denirdi. Mültezimler bir tür müteahhitti. Arttırma sonucu iltizamı üstlenen mültezim, böylece devlete karşı belli bir ödeme yapmayı taahhüt ederdi. Orta Çağ'da Fransa ve Almanya'da da uygulanan iltizam sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda yıllık eyaletlerde uygulanırdı. 16. yüzyılın sonlarından itibaren, uzun süren savaşlar ve ticaret yollarının değişmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisini bozarak hazinede nakit para açığına sebep oldu. Bu nedenle Timar sisteminin uygulandığı eyaletlerde de iltizam uygulanmaya başlandı ve Timar sistemi bozuldu.

İltizam yönteminde vergi daha çok ürün olarak toplanırdı; nitekim Osmanlılar'da da âşar, iltizam yöntemiyle toplanırdı. Bu yöntemde, mültezim devlete yaptığı ödemeyi karşılamak ve kendine kâr sağlamak için köylüler üzerinde büyük baskı uygulamak durumundaydı. Vergi toplamada büyük keyfiliklere yol açan bu yöntem zamanla yerini çağdaş vergilere bıraktı. İltizam usulü diye bilinen bu özel girişim niteliğindeki mali birim mukataalarda uygulanıyordu. Mukataa, Osmanlı Devleti'nde miri arazinin alt kollarından biridir. Geliri doğrudan devlet hazinesine giderdi. Bu toprakların geliri iltizam yoluyla toplanırdı.

Mültezimler açık arttırmayla çıkarılan mukataayı bırakacağı kâr hakkındaki tahminlere göre kıymetlendirdikten sonra devlete tekliflerini yapardı. Hazine teklif verenler arasından en yüksek teklifi yapan mültezime Tahvil adı verilen ve genellikle 1 ila 3 yıl arasında değişen bir devre için, o mukataayı vergilendirme hakkını devrederdi. Hazine ise mültezimden senet ve kefil isterdi. Sorumluluğu yerine getiremez ise malları müsadere edilirdi.

Tanzimat dönemi yenilikleri olarak ; iltizam yolu ile âşar vergisi toplama usulü kaldırılmış, maliye bakanlığı tarafından toplanması kararlaştırılmış ve cizye miktarının belirlenmesi işi patrikhaneye verilmiştir.

1830'lu yıllardan 20. yüzyılın başlarına kadar uzanan evrede iltizam kapsamı dışında kalan vergilerin tahsilinde muhtar, imam ve papazlar doğrudan sorumlu tutulmuşlardır. Ancak toplanan verginin kaza, sancak ve vilayet merkezine aktarılmasında, vergi borçlarının ve bakayaların tahsilinde 1840'lı yıllarda kurulmaya başlanan asâkir-i zabtiye birlikleri devreye sokulmuştur. Osmanlı idarecileri 19. yüzyılın ortalarından itibaren vergi tahsilinin zabtiye aracılığıyla gerçekleştirilmesinin doğurduğu sakıncaların farkında olmuş, bu çerçevedeki sıkıntıları aşmak için çaba sarf etmiş ama pratikte başarılı olamamıştır.

ORDU'DA BAZI AYAN AİLELER İLTİZAM USULÜYLE VERGİ TOPLAMIŞLAR.

Ordu Üniversitesi Tarih bölümünde öğretim üyesi olan Prof. Dr. İlhan Ekinci tarafından kaleme alınan “Büyük Ayanların Gölgesinde -Ordu Kazasında Ayanlığın Gelişimi“ adlı araştırmada Ordu'da Osmanlı döneminde vergilerin bazı Ayan aileler tarafından iltizam usulüyle toplandığı özetle şu şekilde anlatılmaktadır:

“...18. yüzyıl savaşlarının uzun, külfetli ve sonuç itibarıyla Osmanlı İmparatorluğu aleyhine çoğu zaman hezimetle bitmesi, devleti mali açıdan hatırı sayılır bir güce ulaştıran yerel güçlere mahkûm etmiştir. Devlet ihtiyaç duyduğu parayı ve askeri, yerel nüfuz sahiplerinden temin etmek zorunda kalmış, bu durum merkezi idareyi taşra karşısında acze düşürmüştür. Elindeki imkânları devletin kullanımına veremeyen kabul eden derebeyleri bunun karşılığında sancaklarda muhasıllık, mütesellimlik gibi görevleri uhdelere almalarının yanı sıra, kapıcıbaşılık, vezirlik gibi rütbelere de ulaşmayı başarmışlardır.

Yaşadıkları bölgenin halkı nazarında itibarları yüksek olan bu derebeyleri, uhdelerdeki devlet görevleri vasıtasıyla sosyal nüfuzlarının yanında, askeri, idari yetkilere de kavuşmuşlardır. 18. yüzyılın ikinci yarısında âyanlığın sancaklardan nahiyelere kadar hiyerarşik bir şekilde ve örgütlü olarak gelişmesi Osmanlı adalet, maliye ve güvenlik düzenini derin biçimde etkilemiştir. Böylece Osmanlı merkezîyetçi idare anlayışı yerine sancak ve vilayetlerde devlet otoritesini kendi menfaatlerine kullanan, nüfuzlu, yerel güce sahip valiler ortaya çıkmıştır.

18. Yüzyılın sonlarına kadar gittikçe artan etkinlikleriyle bu zümre yaşadıkları yüzyıla “Âyanlar Çağı” dedirtmiştir. Âyanlık şehirleşme ve büyük gelir kaynaklarıyla doğrudan ilgiliydi ve âyan ve eşraf sınıfının şehirlerde kuvvetlenmesi ile gerçekleşmişti. Devlet vilayete ait önemli meselelerde, başı daraldığında “âyan ve eşrafa” başvuruyordu. Şehirde pek çok hususta âyan ve eşrafın rolü önemli idi. Asker temininde, vergi toplanmasında, hazinenin uğradığı şehir ve yolların korunmasında, eşkıya tedibinde âyanlara sık sık başvuruluyordu.

Savaşların yarattığı askeri, sosyal ve ekonomik hareketliliğin Ordu yöresinde âyanlığın ortaya çıkışında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ordu kazası yerel tarihinde âyanlık dönemlerine ait bazı bilgi ve olaylar, üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra olsa da, yazıya geçirilmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Ordu kazasında uzantıları olmakla beraber (Canikli, Haznedar, Tuzcuoğulları) gibi büyük hanedanlar görülmemektedir. Daha ziyade bu büyük âyan ailelerinin uzantıları, müttefikî, akrabası, konumunda hiyerarşik olarak ikinci ve üçüncü sırada yer alan Bu rivayetlerin kaynak-

larından ve Ordu'da dönemin âyan ailelerinden olan Felekzadeler, Şeyhoğulları ve Alaybeyoğulları, Şihmanoğulları gibi âyanlar/ağalar söz konusudur.

Karadeniz bölgesinde ve Ordu'da, 18. yüzyılın sonları ila 19. yüzyıl başlarında bazı âyanların hakim oldukları bölgelerin muhassıllıklarını alabilmek, vergi birimlerini ve iltizamları kontrol edebilmek, kentleşmeyle artan ticari faaliyetlerden ve denizcilikten pay alabilmek konusunda yoğun faaliyetler içerisinde buldukları görülmektedir..”

GAYRİMÜSLİMLERE “CİZYE” VERGİSİ UYGULANIRDI.

Cizye, İslam ülkelerinde Müslüman olmayanlardan alınan bir vergi türüdür. Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan gayri Müslim tebaadan, askerlik görevi ile can ve mallarının güvenliği karşılığında alınan bir vergidir. Akıl ve bedence sağlam, ödeme kudreti olan 14-75 yaş arası gayrimüslim erkeklerden alınmaktadır. Cizye, kaynağını Tevbe suresi 29. ayetinden alır; "Kendilerine kitap verilenlerden, Allah'a ve ahiret gününe inanan, Allah'ın ve Resul'ünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini (İslam'ı) din edinmeyenlerle, küçük düşürülüp cizyeyi kendi elleriyle verinceye kadar savaşın. İslam devletinin tabiyetinde olan gayrimüslimlerin (Ehl-i Zimmet) Allah'ın gönderdiği kitaplara inanan hristiyan ve Yahudilerden (Ehl-i Kitap), şeriatı uygun olarak alınan (Şer'i) bir vergidir.

Osmanlı Devleti'nde, Müslüman olmayanlara İslamiyet'i kabul etmeleri ya da cizye ödemeleri karşılığında hayatta kalmaları ya da savaşarak ölmeleri seçenekleri sunulurdu. Cizye vergisi verenler (Cizyegüzar), mal ve can güvenliği ile her türlü hakları bakımından devletin koruması altına alınır, din, günlük yaşayış ve ekonomik faaliyetlerinde serbest bırakılırdı. Cizye, gayrimüslim sakatlardan, kadınlardan, çocuklardan ve din görevlilerinden alınmazdı.

1689 yılında Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesinden sonra yapılan vergi düzenlemesinde cizyenin toplanması bazı esaslara bağlanarak merkeze bağlı maaş devlet tarafından ödenen cizyedar denilen memurlar tarafından toplanmaya başlandı. Osmanlı Devleti'nde cizye vergisi 1855'e kadar uygulandı ve İslahat Fermanı ile hem vergi hem de cizyedarlık görevi kaldırıldı; yerine askerlik hizmetlerinden muafiyet vergisi (Bedel-i askeri) getirildi; II. Meşrutiyetle birlikte Müslüman olmayanlara da askerlik görevi getirilince bu vergi de son buldu.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA “AŞAR VERGİSİ” VARDI.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyıl boyunca en büyük vergi kalemlerini oluşturan

aşar ve ağnam vergilerinin ağırlıklı olarak mültezimler aracılığıyla toplanılmasına devam edilmiştir.

Aşar, gayri safi tarım üretimi üzerinden, şeri esaslara dayanılarak alınan bir vergiydi. Arapçada onda bir anlamına gelen öşür kelimesinden kaynaklanmasına rağmen dönemlere ve ürün türlerine göre onda birden farklı oranlarda alındığı olmuştur. Osmanlı'da öşür, İslam fıkından konu, oran ve mükellef bakımından farklı uygulanmaktaydı. Öncelikle İslam'da öşür, toprak ürünlerinin zekâtıdır ve sadece Müslümanlardan alınmaktaydı. Esas olarak mülk topraklardan elde edilen ürün üzerinden %5 veya %10 oranında alınmaktaydı. Osmanlı'da ise mülk araziden değil kuru mülkiyeti devlete, tasarruf hakkı reyaya ait olan miri araziden, gayrimüslim mükelleflerden de alınmaktaydı.

Halkın çoğunluğunun tarımla uğraşması nedeniyle halkın yakından tanıdığı ve verimi çok yüksek bir vergi olan Aşar, yıllık bütçe gelirlerinin 1/3'üne yakınına sağlanmaktaydı. İltizam usulüyle ürünün değeri üzerinden %12,5 oranında "ayni" veya "nakdi" olarak alınmaktaydı. Aşardan elde edilen gelir devletin en büyük geliri olduğundan zaman içinde tahsil usulü en çok değişikliğe uğrayan devlet geliri olmuştur. Sanayi öncesi toplumlarda hiçbir devlet, büyük bir bürokrasinin maaşını ödeyecek kadar nakit sahibi olamamaktaydı.

İLTİZAM USULÜ VE MÜLTEZİMLER:

İltizam usulü Osmanlı İmparatorluğu'nun daima tercih ettiği bir tahsil usulü olmuş, bu usul Tanzimat döneminde kaldırılmaya çalışılsa da genel olarak geçerliliğini korumuştur. İltizam yöntemi ise güçlü bir âyan hiyerarşisini ortaya çıkarmıştı. Kapıkulları, sipahiler, yeniçeri serdarları, mültezimler, eminler, eski beylerbeyleri, sancak beyleri, kadı ve müderrislerden oluşan âyan sınıfı vergi toplama yetkisi ile vergi gelirlerinin önemli bir kısmına el koymuştu. Çoğu zaman bizzat merkez tarafından atanan valiler bile ayaklanmış, vilayetler bağımsızlıklarını ilan etmişler ve reaya üzerinde baskı oluşturarak yüksek vergiler toplamışlar ya da merkezi devletin vergi toplamasını imkânsızlaştırmışlardı.

Aşarın âyanlar vasıtasıyla toplanması, mükelleflerden tahsil edilen vergi ile Hazine'ye intikal eden vergi arasında fark doğmasına sebep olmakta, çiftçinin gerçekte ne kadarlık vergiyle mükellef olduğunu bilmesini engellemektedir. Aşarın iltizam usulüyle tahsiline Tanzimat'ın geçerli olmadığı eyaletlerde devam edilmiştir. Ancak Tanzimat fermanlarının uygulandığı eyaletlerde aşar, muhassıllar (vergi tahsildarları) eliyle toplanmıştır. Aşar'ın iltizama verilmeyip muhassıllar aracılığıyla toplanması iktisadilik ilkesine uygun yeni bir vergilendirme anlayışı ortaya koymuştur.

Aşar Vergisi Kaldırılıyor.

Osmanlı vergi sisteminin yüzyıllar boyu temelini oluşturan aşarın, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kaldırılması söz konusu olmuş ancak devlet gelirlerinin %25'ine yakın bölümünü oluşturan bu vergiyi kaldırmayı hiçbir Osmanlı Hükümeti başaramamıştır. Aşarın köylü üzerindeki baskısı ve tarım kesiminde yarattığı sorunlarla birlikte aşar, yeni Türk devletine tüm aksaklıklarıyla birlikte devrolmuştur. Cumhuriyet dönemi ekonomik ve mali politikalara temel teşkil eden İzmir İktisat Kongresi'nde oy birliği ile aşarın kaldırılması kararı alınmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yılları ile ifade edilen dönem, Lozan Antlaşmasının imzalanması ve TBMM tarafından kabul edilmesinin ardından 1930'lu yıllara gelene kadar oluşturulan sistemli devlet düzeni dönemidir. Atatürk Dönemini kapsayan ekonomik, sosyal ve mali açıdan özellikle devletçilik anlayışının egemen olduğu yıllardır. Bu dönemde şüphesiz ki en önemli değişim, hatta Türk Mali Tarihi açısından da reform sayılabilecek yenilik olarak aşarın kaldırılmasından sonra yerine vergi gelirlerindeki azalmayı telafi etmek üzere arazi vergileri ve birtakım dolaylı vergiler getirilmiştir.

TBMM'de 17 Şubat 1925'te çıkarılan 552 sayılı yasayla, aşar-öşür vergisi kaldırılmıştır. Böylece köylünün bütçedeki vergi yükü, yüzde 40'tan yüzde 10'a düşürülmüştür. Devrim niteliğindeki bu karar, Cumhuriyet Hükümeti için büyük bir mali özveriydi. 118,3 milyonluk 1924 bütçesinin 40 milyon lirası -yani üçte biri- aşar-öşür vergisinden oluşuyordu. Hükümet aşarı-öşürü kaldırmakla büyük bir gelir yitğine uğramıştır. Bunun sonucunda, 1926 yılından itibaren dolaylı vergiler artırılmıştır. Tarım açısından o yıllarda üç temel politika hayati önem taşımaktaydı:

- 1.) 1926'da aşarın kaldırılması ekonomik fazlanın bir kısmına el koyan eski mültezim, tüccar gibi araçların gücünü nihai olarak ortadan kaldırmıştır.
- 2.) Ziraat bankası aracılığı ile tarım kredi yaygınlaştırılmıştır.
- 3.) Tarım makineleri ve gübreler ithalat vergilerinden uzak tutulmuş, böylelikle değişim süreci hızlanmıştır.

Aşarın toprak ağalarının etkinliği nedeniyle kaldırıldığı ve onlara büyük avantaj sağlandığı şeklinde yorumlarda yapılmıştır. Toprakların dağılımındaki adaletsizlik nedeniyle büyük toprak sahiplerinin aşarın kaldırılmasıyla sağladıkları avantaj göz ardı edilemez. Ancak aşarın bu sebeple kaldırıldığını söylemek doğru değildir. Aşarın kaldırılmak istenmesinin arkasında yatan en önemli sebep, toprak sahibi üzerindeki vergi yükünü azaltmaktır. Aşarın tarım üzerinde bir yük oluşturması yalnız mahiyetinden değil, aynı zamanda verginin toplanma biçiminden de kaynaklanmaktaydı. Bu da tarımla uğraşan vatandaş üzerinde ağır bir yük oluşturuyordu.

Aşar vergisi toplayan ayanların insafına kalmış bir oranda tahsil edilmesi, bazı ürün ve bölgelerde aşarın tahsilinin Genel Borçlar İdaresi'ne devredilmiş olması ve kolcuların şiddete başvurmaları ile ayanların komisyonlarını artırabilmek için uyguladıkları zorbalık, köylü ile devletin arasının açılmasına yol açmıştır.

Aşar vergisinin kaldırılması bazı zamları ve yeni vergileri getirmişse de çiftçiyi rahatlattığı için zirai alanda üretim artışı sağlanmış, bazı ürünlerin sıkıntısı azaltılmış ve çiftçi üretim için teşvik edilmiştir.

Aşarın kaldırılmasıyla oluşacak gelir kaybını önlemek için Hükümet, iki kaynağa başvurmuştur. Önce imparatorluktan kalma, 1914 yılından beri uygulanmakta olan Temettü Vergisi yürürlükten kaldırılmış sonra da bunun yerine 1926 yılında 755 sayılı Kazanç Vergisi Kanunu getirilmiştir. Kazanç vergisi ile ticaret şirketleri, ticaret ve sanat erbabı ile serbest meslek erbabının kazançları ve ücretlerin vergilendirilmesi hedeflenmiştir.

Aşarın boşluğunu gidermek için yürürlüğe konulan ikinci önemli vergi, umumi istihlak vergisi olmuştur. Bunu, eğlence ve hususi istihlak vergisi izlemiş ve zaman içinde bunlar muamele vergisine dönüşmüştür. Daha sonra özellikle 1930-1940 yıllarında yaşanan büyük dünya ekonomik bunalımının neden olduğu olağanüstü harcamaların kapatılabilmesi için İktisadi Buhran Vergisi getirilmiş, Kazanç Vergisi, Muamele Vergisi, Hayvanlar Vergisi düzenlenmiş ve Maliye Bakanlığı Kuruluş Kanunu kabul edilmişti. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda savaşın neden olduğu finansman açıklarının kapatılması için bazı vergilerin oranları artırılırken Varlık Vergisi ile Toprak Mahsulleri Vergisi ve Gümrük Çıkış Vergisi gibi yeni vergiler yürürlüğe girilmiş ve Belediye Gelirleri Kanunu kabul edilmişti.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN DÖNEMİNDE “ORDU” KAZASINDA VERGİ TOPLANMASI

Araştırmacı Yazar ve Osmanlı arşivleri Uzmanı Adnan Yıldız yayınladığı bir makalesinde Osmanlı İmparatorluğunun döneminde Ordu kazasında vergi toplanması sırasında yaşanan adaletsizlikleri ve sıkıntıları arşivlerdeki bazı belgeler üzerinden paylaşmıştı. İşte Adnan Yıldız'ın araştırmasından kısa bir özet:

“... Dirlik; Kanuni dönemine kadar Osmanlı toprak düzeninin genel adıdır. “Tımar” olarak da adlandırılan bu düzene göre devlete ait topraklar (miri arazi), gelirlerinin oranına göre tımar, zeamet, has olarak bölümlenmiş ve bu bölümleri savaşlarda yararlık göstermiş kumandanlara ve devletin üst düzey memurlarına işletilmek üzere tahsis edilmişti. Onlar da ekilip dikilmek şartıyla bu arazileri köylülere dağıtmışlar-

dır. Böylece köylü toprağı ekip dikeyor ve belli bir oranını görevlilere veriyor onlar da devlet hizmetine aktarıyordu. Yani bu düzende toprak ekenindi. Devletin görevlileri ise vergisini toplamakla ve işletmekle mükellefti.

Kanuni döneminden itibaren ise devletin nakit gelirlerinin azalması gerekçe gösterilerek yapılan düzenlemelerle dirlik sistemi bozulmuş ve zamanla devlete ait toprakları ve gelirleri açık artırımla özel bazı şahısların (mültezimler) elinde toplanmaya başlamıştı. Böylece köylülerin birçoğı ağalara tahsisli bu topraklar üzerinde kiracı olmuş, yılın en az iki ayını bu ağalara angarya çalışmış ve ayrıca ürün vergisini toplayan aşar mültezimlerinin yolsuzluk ve zulümlerinden başını kaldıramamıştı. Bütün Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi haliyle Ordu kazasında da durum farklı değildi. Bu konuda Osmanlı arşivlerinde çok sayıda belge mevcuttur. Bunlardan bir tanesi 15 Şubat 1917 tarihli Ulubey muhtarlarının yazdığı ve Trabzon vilayetinden Dahiliye Nezaretine havale edilen dilekçedir. Muhtarların, mültezimlerin topladığı aşar ürününün taşınması hususuna dair şikayet dilekçesinin sadeleştirilmiş hali şu şekildedir:

Dâhiliye Nezaretine

Nahiyemiz olan Ulubey nahiyesi otuz iki köyde toplam bin iki yüz haneden ibarettir. Ahalimizin neredeyse cümlesi silah altında olup hanelerimizde altmış ve yetmiş yaşındaki [yaşlılar] ve on iki yaşlarında erkek ve kız çocuklarından başka kimselerimiz yoktur. Bunların da cümlesi yalın ayak çırılçıplak haldedirler. Buna rağmen ellerimizde bulunan nahiyemizdeki mevcut tüm hayvanlarımızla ve insanımız ile canımızı feda ederek diğer büyük nahiyelerden fazla olarak her bir işe koşarak hiçbir şeyden geri kalmadık. Böylece gücümüzün üzerinde çalıştığımız halde Ordu'dan Habsama-na'ya [Gölköy] ve Habsamanadan Mesudiye'ye ve Ulubey merkezinden Mesudiye'ye günlük on ton aşar malı taşımamız için nahiyemiz müdürü tarafından şiddet ve baskı yapıp işkence edilmektedir. Bu şekilde tahammülümüzün üzerinde [çalıştırılmamız] ve tüm hayvanlarımızı da bu iş için kullanmamız adalete uygun olmadığı gibi üstelik ziraat mevsimi olduğundan ne yapacağımızı şaşırmış vaziyetteyiz....

Gündüzlü Muhtarı - Çukur Muhtarı - Katırcı Muhtarı - Dargıca Muhtarı - Piralı Muhtarı- Karakoca Muhtarı - Şeyhler Muhtarı - Durak Muhtarı - Bahattin Muhtarı- Ulubey Muhtarı - Çonkara Muhtarı

Ulubey muhtarlarının bu dilekçesinden sekiz yıl önce 27 Mart 1909 tarihli Gölköy muhtarları da bir dilekçe vermişti. Trabzon vilayetinden Sadarete havale edilen bu dilekçenin de sadeleştirilmiş hali şu şekildedir:

Sadaret Makamına

Ordu kazası dahilinde Habsamana [Gölköy] nahiyesinin geçen seneki aşarını iltizam eden Mardiros ve Katırcıoğlu ve diğerleri tarafından yapılmış olan zulümleri önceden arz eylemiştik. Şöyle ki hasılatımızın cümlesini alsalar kanaat etmedikleri gibi geçen sene meyvenin kıyyesi [piyasada] yirmi iki para ettiği halde beldemiz de elli kıyyesi bile yirmi iki paradan hesaplanmamıştır. Bunun gibi bütün hasılatımız değerinin çok altında hesaplanarak toplanmaktadır. Halimizin perişanlığını buradaki idarecilere bildirdik ancak dikkate alınmadığı gibi bizi azarladılar. Zabıta marifetiyle yüz kuruşluk mallarımızı otuz kuruşa satın aldıkları [yetmezmiş gibi] bu sene aynı mültezimlerin nahiyemizin iltizamına talip oldukları anlaşılıyor. Böyle gaddarane mültezimlere aşarımız [ihalesi] verilir ise geçen senekinden daha fena hale düşüp bankadan borç aldığımız tohum bedelini ödeyemeyeceğiz ve bu durumda banka tekrar borç vermeyeceğinden böyle gaddarane mültezimler yüzünden nahiyehi göç etmeye mecbur olacağımızı şimdiden arz ediyoruz. Binaenaleyh hasılatımız geçen senekinden noksan ise de zalimlerin zulümlerinden korunabilmek için ve askıya çıkarıldığından mecburen eski bedeliyle ahali namına ihale buyrulması hakkında pa-dışahı alem-penah efendimiz hazretlerinin iradesini şiddetle bekleriz, ferman..

Umum Nahiyehi Muhtarlarına vekaleten Alanyurdu Muhtarı Abdullah ve üç muhtar imzaları.

Gölköy muhtarlarının bu dilekçesinde; “nahiyehi göç etmeye mecbur kalırız...” ifadesi dikkati çekmektedir. Çünkü bu yıllarda benzer sebeplerden Ordu kazası çok fazla göç vermişti. Bu durum Osmanlının ilk nüfus sayımı kabul edilen 1831 yılı nüfus bilgilerinin yer aldığı Ordu kazası nüfus defterlerinde de açıkça görülmektedir. Söz konusu defterlerde, Ordu kazasındaki köylerin nüfusunun bazen yarıdan fazlası “taife-i göçebeyan” (göçebe taifesi) olarak yazılmıştır. Yine 1861 tarihli bir belgede de Ordu kazası halkı için şunlar söylenmektedir:

“...Ordu sancağına bağlı kazalarda bulunan Müslim ve gayrimüslim ahalinin haylicesi göçebe olup yani bunların her birisi bundan hayli zaman önce diğer kaza ve sancaklardan çeşitli sebeplerden göç edip şunun bunun ellerinde bulunan arazilerini ekip dikerek idare etmektedir...”

Göçler nahiyeler veya köyler arasında olmakla birlikte bazen kaza dışına hatta ülke dışına da olabilmekteydi. Mesela bu yıllarda çok sayıda Ermeni nüfus Rusya'ya gitmiştir ve bu durum Osmanlı'ya karşı bir isyan hareketi başlatmış olan Hınçak adlı örgütün ekmeğine yağ sürmüştür. Çünkü Ermenilerin Rusya'ya gitmesini özellikle destekleyen ve aracı olan Hınçak gibi örgütler, gidenlerin bir çoğunu oralarda militan olarak devşirmiş ve daha sonra geri göndererek Osmanlıya karşı mücadele ettirmiştir.

1886’lı 1890’lı yıllarda Ordu kazası halkı topraksızlık yüzünden bir taraftan göç verirken, diğer taraftan Batum muhacirlerinin bir kısmının Ordu’ya yerleştirilmiştir. Böylece iyice topraksız kalan birçok nüfus ise çareyi Düzce, Ereğli, Kastamonu taraflarına göçmekte bulmuş ve oralandaki ormanları açıp yerleşmiştir. Göç edenlerden sadece Düzce’ye yerleşenlerin sayısı 1913 yılında 5805 kişiye ulaşmıştır...”

Osmanlı vergi sisteminin bütün kurum ve kuruluşlarıyla hatta felsefi kaynak itibarıyla İslam Dini ve kendinden önce kurulmuş, Türk – İslam devletlerinden geldiğini görmekteyiz. Bu durum pek çok açıdan değişikliğe uğramış, Osmanlı kendi üslubunu katabilmiştir. Ortaçağ tipi imparatorluklarda para ekonomisinin geçersiz ya da kıt olduğu, bu yüzden vergi toplama işinin daha çok ayni ve hizmet karşılığı yapıldığı bir gerçektir. Osmanlı da bu konuda ayni vergi sisteminin uygulayıcısı olmuş, vergi gelirini hizmet sahibine yönlendirerek ulaşımın zor ve sıkıntılı olduğu zamanlarda tekelden vergi toplama lüksüne girmemiştir.

Önceleri Doğu Avrupa ve Ortadoğu’daki eski yöneticilerden daha merhametli ve insafı olan Osmanlı sistemi, zamanla, sistemin ve iktisadi olguların değişmesi dönüşmesi ile onlara benzemiş ya da ilk başlarda görülen insani yönünü – ekonomik anlamda – kaybetmişti. Bu durum geçici yeni vergilere neden olmuş, fakat hiçbirini geçmemiş hepsi de bir görev halinde sonraki yıllarda kendini var etmişti. Bu durum halkın üzerinde ciddi bir baskı unsuru olmuş, yönetime karşı olumsuz duygular benlenmesini ortaya çıkarmıştır.

Osmanlı’nın bir İslam devleti olması hasebiyle Şer’i vergileri tahsil edip sistemleştirdiğini bilmekteyiz, fakat burada da şeriatı tam olarak uyulduğunu bahsetmek hayli müşkül bir durumdur. Giderlerin azaltılmadığı ve gelirin de çok sistemli ve uzun vadede ancak artırılacağı bir ekonomik sistemde, tek gelir artırma yönü ve yönteminin vergi oranına ek yapmak ya da yeni vergiler koymak şekli zamanla bir gelenek haline almıştır. Bütün bunlar içinde Osmanlı vergi sisteminin yönetimde olduğu bütün zaman ve mekanlarda yekpare bir bütünden oluştuğunu söylemek mümkün değildir. Kişinin gelirine, coğrafyasına ve dönemin durumuna göre vergiler farklılık göstermiştir. Bu durum eşitlik ilkesi açısından düşünülmeye değer olsa da çok uçuk örneklerin olmadığı da bir gerçektir.

ATLI TAHSİLDARLAR VARDI...

Genel olarak bakıldığında kamu gelirlerinin, devletin kendi memurları eliyle tahsili, Osmanlı İmparatorluğu’nun erken dönemlerinden itibaren uygulanan bir yöntem olagelmisti. Bir gelir tahsil yöntemi olarak tımar ve iltizamın yaygınlığına karşın; özellikle merkezi hazine(Hazine-i Amire) gelirlerinin tahsilinde başvurulan yöntem

olarak emanet usulü, İmparatorluğun hemen her döneminde varlığını korumuştur. Tanzimat'la birlikte idari, askeri ve mali alanda getirilen yeni düzenlemelerin bir sonucu olarak, devlet işleri artan ölçüde maaşlı memurlar eliyle yürütülmeye başlanmakla birlikte; gelirlerin toplanmasında iltizam ve malikâne yöntemi, zaman içinde esham usulü de eklenerek, varlığını korumaya devam etmiştir.

Cumhuriyet'le birlikte iltizam basta olmak üzere İmparatorluk döneminden kalan tüm tahsil yöntemleri kaldırılarak her tür devlet gelirinin memurlar eliyle toplanması temel prensip olarak belirlenmiştir. Özellikle Cumhuriyetin erken dönemlerinde gerek nüfusun büyük bir bölümünün kırsal kesimde yaşıyor olması ve gerekse dönemin ulaşım olanaklarının sınırlılığı, devlet gelirlerinin tahsilinde atlı tahsildarları ön plana çıkarmıştır.

1980'li yılların ortalarına kadar varlığını koruyan atlı tahsildarlar, bir yandan bankacılık sisteminin yaygınlaşması, diğer yandan ulaşım olanaklarının gelişmesi ile birlikte giderek ortadan kalkmıştır. Günümüzde, ilçeler düzeyinde mal müdürlüklerine bağlı olarak çalışan tahsildarlar bulunmakla birlikte, yürüttükleri görevler ve kullandıkları ulaşım araçları bakımından erken dönem tahsildarlardan farklılaştığı görülmektedir. Yürüttükleri görevler açısından günümüzde söz konusu olan, tahsilattan ziyade tebligat iken; ulaşım araçları bakımından ise daha ziyade motorize tahsildar biçimini almışlardır.

1881 sonrasında toplam vergi gelirlerinin yaklaşık üçte birlik kısmı Düyun-ı Umumiye İdaresi tarafından toplanılmaya başlanmıştır. Tahsildarlık teşkilatı kapsamında doğrudan devlet görevlileri aracılığıyla toplanan vergiler ise yaklaşık %20'lik bir oran teşkil etmekteydi. Ancak sağlıklı tahrir ve kadastro işlemlerinin gerçekleştirilememiş ve müstakil bir tahsildarlık teşkilatı henüz kurulamamış olduğundan söz konusu vergilerin tahsilinde bir yandan muhtar, imam ve papaz gibi cemaat ileri gelenlerine bağlı kalınmış, diğer yandan da vergi tahsilinde yaşanan zorluklar karşısında sıklıkla jandarma ve askerî güçlerin devreye sokulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Sonuçta söz konusu vergilerin tayin, tespit ve tahsili işi devletle birey arasında aracsız yüz yüze yürütülen bir ilişki biçimine bürünmemiştir.

19. yüzyıl boyunca devletin mali ihtiyaçları vergi gelirlerinin artırılmasını gerektirmiştir. Ancak yukarıda da değinildiği üzere vergi tespit, tevzi ve tahsili işlemlerinin bireyle devlet arasında yüz yüze bir ilişkiye dönüştürülemediği koşullarda bu ihtiyaç geniş kitleler üzerinde merkezi devlet kurumlarının ve yerel güç odaklarının baskısının artmasına yol açmıştır. 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesiyle birlikte zaptiyeden ayrı sivil bir vergi tahsildarlığı teşkilatı oluşturulması gündeme oturmuş olmakla birlikte mali sıkıntılar nedeniyle yüzyıl boyunca bu doğrultuda kayda değer ilerle-

meler gerçekleştirilememiştir. 1879-1902 tarihleri arasında çok sayıda tahsil-i emval nizamnamesi çıkartılmış ve vergi tahsil işinin sivilleştirilmesi yönünde büyük gayret sarf edilmiş olmasına rağmen bu gayretler hedefe ulaşılması için yeterli olamamıştı. Neticede devletin ihtiyacı olan verginin toplanabilmesi için sıklıkla jandarma birliklerine başvurmak zorunda kalınmış ve hatta zaman zaman nizami ordu birliklerinin devreye sokulduğu durumlar olmuştur.

CUMHURİYET KURULDUĞU İLK YILLARDA ALINAN BAZI VERGİLER

1923–1929 döneminde İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların da etkisiyle, Türkiye'nin klasik tarım kültürü ve ekonomisinden çıkarak sanayileşme yolunda hızla değişmesi öngörülmüştür. Bu doğrultuda uygulanan maliye politikaları liberal iktisat politikaları ile uyumlu bir şekilde yürütülmüştür. Bu amaçla girişimcilik ve piyasa ekonomisi güçlendirilmek istenmiştir. Ayrıca bu dönemde modern vergi sistemi kurulması yolunda ilk adım atılarak Aşar Vergisi kaldırılmıştır. Bununla tarımsal üretimi artırmak ve çiftçinin üzerindeki vergi yükünü hafifletmek amaçlanmıştır. Aşarın kaldırılması sonucunda oluşan açığı kapamak için yerine modern vergiler konulmuştur.

23 Nisan 1920 tarihinde kurulan TBMM'nin, kabul ettiği ilk kanunun, 'vergi ile ilgili bir kanun' olduğunu biliyor muydunuz? Bu kanun, şu anda yürürlükte olmayan 'Ağnam Resmî' ile ilgiliydi... Merak edenler için açıklayalım; ağnam; Arapça 'koyun' sözcüğünün çoğulu olup, Osmanlı döneminde de alınan 'hayvan Vergisi'ni ifade ediyordu. Şu anda olmayan ancak geçmişte uygulanan, bir kısmı da tartışmalara neden olan Cumhuriyet dönemindeki vergilerden bazıları da şunlardır:

Yol Vergisi: 1921'de kabul edildi. 18-60 yaş grubundaki erkeklerin, dört işçi gündeliği tutarında yol vergisi vermeleri ile ilgiliydi. Vermeyenlerin üç gün süre ile yol yapımında çalışmaları ile ilgili bir vergiydi. 1952 yılında kaldırıldı.

Hayvan Sayım (Ağnam) Vergisi: Fatih Sultan Mehmet zamanından itibaren küçükbaş hayvanlardan alınan Ağnam Vergisi 1856'lı yıllarda yeniden düzenlenmiş bir tür şer'i vergiydi ve 1962 yılında tamamen kaldırıldı.

Arazi ve Emlak Vergisi: 1859 yılında ortaya çıkan Emlak Vergisi, 1931 de kaldırılarak yerine "Arazi Vergisi" kabul olunmuştu.1972 yılına kadar uygulandı.

1923–1929 Dönemi Vergi Uygulamaları Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, Osmanlı'dan kalan vergi sistemi büyük ölçüde tarıma dayalı vergilerden oluşmuştur. Dolaysız vergiler içerisinde; bina ve arazi vergileri, temettü vergisi, hayvanlar (ağnam)

vergisi, aşar ve madenlerden alınan vergiler yer alırken, tömbeki bayilerinden alınan vergiler, gemi harçları, sağlık harçları, deniz ve kara avcılığı vergileri ile gümrük vergileri dolaylı vergiler grubunu oluşturmaktadır. Araziden sağlanan tarımsal ürünler üzerinden genellikle onda bir oranında aynı olarak alınan Aşar vergisi ise en önemli dolaysız vergilerden birini oluşturmaktadır.

Atatürk'ün maliye politikası, devlet hazinesinin yurt içinde ve dışında güçlü olması temeline dayanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirirken vergilerin, halka karşı işkenceye dönüşmesini önlenmeye ve vergi artışlarının halkın gelir düzeyi artışları ile oranlı olmasına çalışılmıştır.

Çağdaş maliye politikasının temel amacı olarak gösterilen bu ilkeye göre; Atatürk döneminde halka ağır gelen ve sosyal zararları çok olan bütün vergi, resim ve harçlar kaldırılmış, onların yerine halkın gelir düzeyine göre ayarlanabilen vergiler getirilmiştir.

Yine çağdaş maliye politikalarının amaçları arasında olan, “vergilerin ekonomik etkilerinin üretimi azaltmasının önlenmesi” ilkesi de Kemalist maliye politikasının temel amaçlarından biridir ve özellikle üretim üzerinde olumsuz etkileri olan neredeyse bütün vergi, resim ve harçlar da kaldırılmıştır. Türkiye’de vergi reformunun başlangıcı da Atatürk dönemi vergi politikaları ile olmuştur.

Atatürk tarafından 1923–30 döneminde alınan en önemli ekonomik önlem 17 Şubat 1925’de 552 sayılı yasa ile çiftçi kesimine yönelik olarak Aşar Vergisi’nin kaldırılması olmuş ve bununla beraber Türkiye’de vergi reformu da başlatılmıştır. Bütçenin yaklaşık üçte birini oluşturan Aşar vergisi, bir arazi ürünü vergisidir.

1924 bütçesinde köy vergileri yüzde 27,5 civarında gerçekleşirken, köy vergilerinin de yüzde 21,3’ünü Aşar vergisi teşkil ediyordu. Ve kent vergileri de yüzde 5,5 civarındaydı. Devlet bu vergi gelirinden vazgeçerek tarıma önemli bir kaynak bırakmış olacaktı. Öte yandan aşarın toplanmasını üstlenen mültezimler ve adamları köylü üzerinde, bu vergi yoluyla “bir soygun hükümranlılığına” da sahipti. Bu nedenle aşarın kaldırılması sadece mali yönden değil, aynı zamanda köylüye bu yolla yapılan zulmün kaldırmasında da son derece önemli olmuştur. Buna karşılık sadece koyun ve keçiden alınan sayım vergisi (ağnam vergisi) kapsamına 1925 yılında deve ve domuz, 1926 yılında da tüm hayvanlar alınmıştır.

Daha sonra 1926–30 döneminde hayvan sayım vergisi 1,5–2 kat arasında bir artış göstermiştir. Nitekim 1931’den itibaren bu vergilerde az da olsa düşüşler görülmektedir. Aşarın kaldırılmasından sonra, vergi gelirleri bileşiminde gelir üzerinden alınan

vergilerin payı önemli ölçüde düşmüştür. Aşarın kaldırılması ile meydana gelen boşluk özellikle harcamalar üzerinden alınan vergilerle doldurulmak istenmiştir. İşte bu nedenle 1926 yılında Umumi İstihlak Vergisi (muamele vergisi) uygulamaya konulmuştur. Bu vergi ile vergi yükü köyden şehir ekonomisine kaymış ve bu vergi katma değer vergisinin Türkiye'deki ilk şekli olarak kabul edilmiştir.

Ancak Türkiye ekonomisinin o günkü yapısı bu verginin başarılı bir biçimde uygulanmasına elverişli olmadığından 1927 yılında bu vergi kaldırılarak yerine Muamele Vergisi getirilmiştir. Yine bu dönemde yapılan bir diğer önemli değişiklik, sanayi ve ticaret alanında temettü vergisinin kaldırılarak yerine kazanç vergisinin kabul edilmiş olmasıdır. 1926 yılında kabul edilen kazanç vergisi, o tarihte uygulanmasına başlanılan en önemli vergilerden biridir.

Kazanç vergisi, temettü vergisine nazaran daha geniş kapsamlı ve gerçek geliri kavramaya yönelik bir vergi olup günümüz gelir vergisine oldukça yakın bir yapı göstermektedir. Kazanç Vergisi Kanunu'nun geçmişe göre gerçek kazancı vergilemede iyi bir adım olduğu söylenebilir. Ancak hem kanundaki bazı eksiklik ve yetersizlikler, hem de vergi idaresinin gelişmemişiği dolayısıyla vergi umulan ölçüde başarılı olmamıştır.

Aşarın kaldırılmasından sonra yapılan reform çalışmaları sonucu olarak 1926 yılında 797 sayılı Kanunla ilk defa Veraset ve İntikal Vergisi yürürlüğe girmiştir. Bu vergi, menkul mallardan terekenin tahriri (yazımı) sırasında alınan tereke tahrir harcı ile gayrimenkullerden intikal muamelesinin yapıldığı sırada alınan intikal harcı kaldırılması sonucu düzenlenmiştir.

Ayrıca Aşarın kaldırılmasından önce uygulamaya giren yol vergisi alınmaya devam edilmiştir. Bu vergi ile 18-60 yaş arasındaki tüm erkekler ya yol inşaatında çalışmak ya da bunun yerine vergiyi parasal olarak ödemekle yükümlü kılınmıştır.

1929 yılına kadar devletin gümrük vergileri üzerindeki hakkı ertelendiği için dış rekabete karşı sanayisini koruyamaz duruma gelmiştir. Gümrük vergilerinin yükseltilememesi devleti önemli bir gelirden mahrum bırakmıştır. Aşarın kaldırıldığı, Lozan Antlaşması uyarınca 1923-29 döneminde gümrükleri yükseltme yetkisinin hükümetten alındığı bu ortamda vergi politikasında Atatürk'ün yapmış olduğu bu radikal değişimlere gidilmeydi denk bütçe ilkesinin gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı anlaşılmaktadır.

1923-29 dönemini incelediğimizde genel bütçe gelirlerinin %80'ler civarında vergi gelirleri ile karşılandığı görülmektedir. 1925 yılında Aşarın kaldırılması ile 1926 yılında gelir üzerinden alınan vergiler %15 oranından %9 oranına düşmüş ve bu açık servet üzerinden ve mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerdeki artışlarla telafi edilmiştir.

Devlet, ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla, mali araçları kullanarak ekonomik hayata müdahalelerde bulunmakta, maliye politikası da bu müdahaleleri incelemektedir. Söz konusu olan mali araçların en önemlisi ise vergiler olmaktadır. Liberal ekonomistler devletin ekonomik hayata müdahale etmemesi gerektiğini savunurken, 1929 dünya ekonomik krizi devletin ekonomiye müdahalesini zorunlu hale getirmiş, bunun etkileri ülkemizde de hissedilmiştir. Farklı bir ifadeyle ülke içi gelişmelerin yanında, dış dünyada meydana gelen değişiklikler de ülkemiz ekonomisinin seyrinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Nitekim yabancı sermayenin ülke çıkarlarına hareket etmemesi, özel teşebbüsün kamu çıkarlarını çiğnemesi, artan gümrük gelirlerinin devletin iktisadi müdahale imkanlarını artırması, askeri savunma ihtiyacı ve büyük buhranın patlak vermesi nedeniyle 1930-1939 yılları korumacı-devletçi sanayileşme dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1930-1939 döneminde uygulanan ekonomik politikaya devletçilik ilkesi hakim olurken, vergi politikasında da gelişmeler yaşanmış; aşarın kaldırılmasıyla azalan kamu gelirlerinin artırılması yolları aranmıştır.

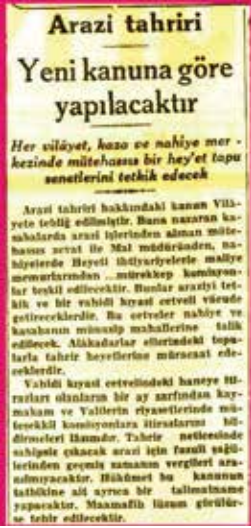
Dönem içerisinde vergi politikası, iktisadi gelişmeyle ilgili kamu hizmetlerinin finansmanı için kaynak sağlamak amacına yönelmiş, gelir sağlama anlayışının zorunlu ve hakim olması, sistemli ve bilimsel bir vergi reformuna gidilmesini engellemiştir. Zira mevcut vergilerde yapılan değişiklikler ve yeni getirilen vergiler, bir vergiyle toplanamayan gelirin başka bir vergiyle toplanmaya çalışıldığını göstermektedir. Yeni getirilen vergiler özellikle ücretlilere yüklenilmiştir.

1930-1938 DÖNEMİ VERGİ UYGULAMALARI

1930-1938 yılları arasındaki dönemde; 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik buhranı Türkiye'de izlenen vergi politikalarında (devletçilik dönemi) da etkili olmuştur. İktisadi buhranın bütçe dengesini bozması sonucu, birçok yeni vergi getirilmiş ve uygulanan vergilerde de düzenlemelere gidilmiştir. Bu dönem içinde genellikle mali amaçlı bir vergi politikası izlenmiştir. 1930-1939 döneminde getirilen yeni vergiler,

İktisadi Buhran Vergisi, Muvazene Vergisi ve Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi olup, bu vergiler olağanüstü vergiler olarak adlandırılmakta ve üçü de ücretlileri esas almaktadır. Kazanç Vergisi'ne zam getiren bu üç olağanüstü vergi ile Kazanç Vergisi'nin toplam hasılatının %79 ile %85'i sadece ücretlilerden karşılanmıştır.

Kazanç Vergisi

Kazanç Vergisi, 1926 yılında Temettü Vergisi kaldırılarak, ticaret ve sanat ile uğraşanların gelirini konu edinecek biçimde, kısmen aşarın kaldırılmasından doğacak boşluğun giderilmesi, kısmen de modern vergileme amaçlarını gerçekleştirmek için getirilmiştir. Kazanç Vergisi'nin getirilmesinde, aşarın kaldırılmasının yanında, çeşitli yabancı şirketlerin millileştirilmesi, İmparatorluk döneminden kalma borçların ödeme planına bağlanması nedeniyle devletin yeni gelir kaynakları araması da etkili olmuştur.

1927 yılında yapılan değişikliklerle beyannameli mükelleflerin alanı daraltılarak, sadece şirketler için zorunlu hale getirilmiştir. Daha sonra gerek idarenin ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizliği, gerekse uygulama güçlüğünden kaynaklanan mükellef şikâyetleri dolayısıyla 1930 yılında çalışmalara başlanmış ve 1934 yılında yeni Kazanç Vergisi

Kanunu kabul edilmiştir.

Kazanç Vergisi Kanunuyla hesap mütehasıslığı kurumu getirilmiş ve stopaj usulü yaygınlaştırılmıştır. Uygulamada, beyan üzerinden vergi tarhiyatı, mükelleflerin zarar beyan etmeleri durumunda vergi dışında kalmalarını sağladığından, gerçek usulde vergilendirilenlerin karine usulüne göre vergilendirilenlerden daha az vergi ödemesine neden olmuştur.

Bu nedenle 1935 yılında, gerçek usulde vergilendirilenlerle karine usulüne göre vergilendirilenler arasında denge sağlamak amacıyla bir güvenlik tedbiri olarak asgari mükellefiyet esası getirilmiştir. Ancak, gerçek gelire dayanan bir sistem olmaması ve beklenen hasılatı sağlamadığı için asgari vergi usulü yararlı olamamıştır.

Bina ve Arazi Vergileri

Müsakkafat Vergisi'nin devamı niteliğindeki Bina ve Arazi Vergileri, Müsakkafat Vergisi'nin aksaklıklarının giderilmesi ve düzenli bir vergi yapısının oluşturulabilmesi amacıyla 1931 yılında getirilmişlerdir. Daha sonra 1935 yılında bu iki vergi birleştirilmiş ve vergileme yetkisi yerel yönetimlere bırakılmıştır. Böylece Türkiye'de mali ademi merkezîyetçilik yönünde ilk adım atılmış olmaktadır. Bu verginin en önemli sakıncası, vergi ilk tarhiyat sırasındaki yazıma dayanmış olduğundan, zamanla meydana gelen fiyat artışları karşısında matrahın erimesi olmuştur. Bu mekanizma, yerel yönetimlerin içine düştükleri krizin nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Hayvanlar Vergisi

Sayım Vergisi'nin devamı olarak nitelendirilebilecek olan Hayvanlar Vergisi 1931 yılında kabul edilmiş olup, hayvan yetiştiricilerinin korunması gerekçesiyle getirilmiştir. Yapılan değişikliklerle vergi miktarı önemli derecede düşürülmüştür. 1931 yılını izleyen yıllarda hayvan değerlerindeki düşmeler vergi miktarıyla hayvan değerleri arasındaki oranı bozduğu ve vergi ağır gelmeye başladığı için 1936 yılında önemli vergi indirimleri yapılmıştır.

Veraset ve İntikal Vergisi

Gayrimenkuller Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinden beri ferağ ve intikal harçlarına (ferağ harcı gayrimenkullerin satışı yoluyla, intikal harcı ise, veraset yoluyla bir elden diğerine geçerken alınan harçlardır) tabi tutulmuştur. Cumhuriyet döneminde de gayrimenkul ve menkul malların gerek veraset, gerekse bağış yoluyla ivazsız intikalleri 1926 tarihli Veraset ve İntikal Vergisi kapsamına alınmıştır. 1926 yılında kabul edilen Veraset ve İntikal Vergisi'nin konusunun geniş olması ve istisna hükümlerinin dar tutulmuş olması şikâyetlere yol açmıştır. Bu arada Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesi ve miras konusunda yeni bir hukuk düzeninin kurulması nedeniyle mevcut Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nda 1931 yılında değişiklikler yapılmıştır.

Muamele Vergisi

1927 yılından beri yürürlükte bulunan ve üretimden pazarlamaya kadar çeşitli aşamalarda mal ve hizmet satış fiyatları üzerinden alınan bu vergi kapsamı itibarıyla iktisadi hayata olumsuz etkileri olduğu gerekçesiyle yeniden düzenlenmiştir. Verginin yükünün hafifletilmesi kararı, ekonomik amacın mali amaca tercih edildiğinin göstergesidir. Muamele Vergisi, bankacılık, sigortacılık, ithalat, ihracat ve sanayi kesimlerini kapsar nitelikte olup; sanayi kesiminde vergide hafifletme yapılırken, ihracat üzerindeki vergi tamamen kaldırılmıştır. Muamele Vergisi devletin çektiği gelir sıkıntısı nedeniyle 1934 yılında yeniden düzenlenmiş, vergi denetimi konusunda örgütlenmeye gidilmiştir.

Gümrük Vergileri

Vergi gelirleri içerisinde gümrük vergilerinin önemli bir yer tutması siyasi kesimle (bürokrasi) yerli ticaret ve sanayi kesimi arasındaki çıkar birliğinin sonucudur. Zira gümrük vergileri, gerek özel sektörün dışa karşı korunmasını sağlaması, gerekse devlete büyük gelir sağlaması nedeniyle bürokrasi ile iç piyasaya dönük özel sanayinin çıkarlarının keşiştiği bir alanda bulunmaktadır. 1931 yılında yeni gümrük tarifesine ek olarak, ithalata kota koyma ve ihracatı denetleme konularında hükümete yetki verilmiş olması gümrük vergisi gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenlemeler olarak görülebilir. Lozan Antlaşması ile Kurtuluş Savaşı sona erdirilirken, imzalanan

ticaret anlaşması ülkemizin beş yıl süreyle etkili bir koruma politikası uygulamasını önlemiştir. Dolayısıyla 1929 yılına kadar etkili dış ticaret ve sanayileşme politikaları uygulanamamıştır.

Daha sonra gümrük bağımsızlığı elde edilince, 1929 yılında Gümrük Tarifesi İthalat Umumi Tarifesi Kanunu yürürlüğe girmiş olup, böylece mali ve koruyucu amaçları birlikte gerçekleştirme imkânı sağlanmıştır. Ayrıca, bu kanunla devlet bütçesi, hasılatı bol bir vergiye kavuşmakta ve bağımsızlığına gölge düşüren bir durumdan kurtulmuş olmaktadır. Bu dönem içerisinde Gümrük Vergisi hasılatı 1930 yılında %34 oranı ile vergi hasılatı içinde en yüksek seviyededir.

Daha sonraki yıllarda da Gümrük Vergisi önemini korumakla birlikte, toplam vergi hasılatı içindeki payı azalmıştır. 1929 ekonomik krizi, dış ticaret hacmini geniş ölçüde koruduğu halde, Türkiye'nin dış ticareti nisbi olarak daha az düşmüştür. Dolayısıyla, 1929 ekonomik krizine rağmen, Gümrük Vergisi'nin önemini koruduğunu belirtebiliriz.

İktisadi Buhran Vergisi

İktisadi buhranın ülkemizdeki etkilerini hafifletmek amacıyla; ticaret ve sanat sektörüne oranla daha iyi durumda olduğu düşünülen hizmetli istihkaklarının vergilendirilmesi için 1/12/1931 tarihinden itibaren yürürlüğe konulmuştur. Verginin geçici olması nedeniyle Kazanç Vergisi'ne tabi ticaret ve sanat erbablarına uygulanmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca 30 lira ve daha düşük maaş alanlarla ziraatta çalışan işçiler ve rençberler bu vergiden muaf tutulmuştur. Vergi tevkif yoluyla tahsil edilmiştir. Gereğesinde geçici olduğu belirtilen ve buhran sona erince kaldırılması gereken İktisadi Buhran Vergisi, vergi konusunun kavranmasındaki basitlik, tahsilat kolaylığı ve sağladığı hasılat nedeniyle uzun yıllar sürdürülmüştür. Her iki vergi de "geçici" vergiler olmak üzere yürürlüğe konulmuşlar fakat uygulama süreleri uzatılarak 1951 yılına kadar yürürlükte kalmışlardır.

Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi

1930'lu yıllarda Avrupa'da artan silahlanma yarışı hava kuvvetlerine daha çok önem verilmesine yol açmış; Türkiye'nin havadan gelebilecek tehlikelere karşı hava kuvvetlerinin güçlendirilmesi gerekliliği, halkın Türk Hava Kurumu'na yardımlarının yoğunlaşmasına neden olmuştur. 1935 yılında bu yardımların daha düzenli bir şekilde toplanması ve hava kuvvetlerinin güçlendirilmesi için Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi Kanunu çıkarılmıştır.

Hava kuvvetlerinin ihtiyaçlarının daha iyi karşılanması amacına dayanan bu verginin konusu da hizmetli istihkaklarıdır. Verginin tarh, tahakkuk ve tahsil biçimleri de

İktisadi Buhran Vergisi ve Muvazene Vergisi'nde olduğu gibidir. Verginin 1935-1939 yıllarında toplam vergi gelirleri içindeki payı ortalama %2,7 olmuştur. Diğer iki vergide olduğu gibi, Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi de 1951bütçe yılı başına kadar yürürlükte kalmıştır.

Muvazene Vergisi

Dünya ekonomik krizinin etkileri, köklü ve sağlam ekonomik ve mali önlemler yerine, alışılmış, kolay önlemlere başvurulması şeklinde yansımıştır. Bunun bir sonucu da Muvazene Vergisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Maaş ve ücret karşılığı çalışanların kazanç azalmasından pay almaları, devletin mali ihtiyacını karşılamak üzere diğer sınıflara yeni vergiler getirildiğinde ya da mevcut vergilere zam yapıldığında iktisadi hayatın zarar göreceği varsayımıyla 1932yılında uygulanmak ve hizmetlilerden alınmak üzere getirilmiştir. İstihkak ve tediyeyle Kazanç ve İktisadi Buhran Vergileri çıkarıldıktan sonra kalan tediye miktarından %10 oranında vergi alınması öngörülmüştür. Verginin tarh, tahakkuk ve tahsil biçimi de İktisadi Buhran Vergisi'nde olduğu gibidir. Muvazene vergisi ile mükelleflere bir çeşit en az geçim indirimi uygulaması olan 20 liralık istisna tanınmıştır. Sadece ücretlilerden alınan Muvazene Vergisi'nden elde edilen gelir İktisadi Buhran Vergisi'nden elde edilen gelirden daha yüksektir. Başlangıçta bir yıl için getirilen bu vergi, İktisadi Buhran Vergisi'nde olduğu gibi 1950 yılı sonuna kadar yürürlükte kalmıştır.

Tanzifat vergisi ve Tenviriye resmi

O yıllarda Temizlik vergisine “Tanzifat vergisi” ve Aydınlatma vergisine de “Tenviriye resmi” deniliyordu. 1938 yılına kadar Belediyenin tanzifat vergisiyle tenviriye resmini tahsildarlar toplardı. Belediye Tanzifat Vergisi'yle resimlerinin tahsilini kolaylaştırmak üzere yeni bir usul konmuş ve belediye şubelerine bildirmiştir. Bir bina sahibi, tanzifat vergisini ve tenviriye resmini ödemedi bina vergisini de veremeyecekti. Bu suretle vergi mükellefleri, belediye vergisi ve resimlerini ödediklerine dair makbuzlarını gösterdikleri takdirde bina vergisini de ödeyeceklerdi. Bu karar Belediyelerce hemen tatbik edilmiş, tıpkı bina vergisi gibi bu vergi resimlerinin de mükellefler tarafından bizzat Vergi tahsil şubelerine götürüp yatırılmasını sağlamıştır. Fakat halk bu değişikliklerden tamamıyla haberdar olmadığı için 1938 yılında Tanzifiye Vergisi ile Tenviriye Resim'lerini ödemek için mükellefler, kapılarına tahsildar gelmesini beklemişlerdir.

BEKÂRLIK VERGİSİ (MECBURİ EVLENDİRME KANUNU)

1923–1950 arası dönemde devletin yönetim kadrosunda yer alan herkes ülkede nüfusun attırılması ihtiyacı olduğunu tespit etmişlerdi. 1923-1950 döneminde Türkiye'de nüfusu arttırmak için yapılan doğrudan ya da dolaylı olarak yasal düzenlemeler ve çabalar gösterilmiştir. Bunları; 18 Mart 1926 tarihli Memurlar kanunu, Çok çocuklu hâkimlere yardım edilmesi ile ilgili 12 Haziran 1937 tarih ve 3253 sayılı kanun,

12 Haziran 1929 tarih ve 1525 sayılı halk arasında “yol vergisi” olarak bilinen şose ve köprüler hakkındaki kanun, 6 Mayıs 1930 tarih ve 1593 sayılı genel sağlık kanunu olarak sıralamak mümkündür. Ayrıca belediyeler kanununda sağlığın korunması ve nüfusun arttırılması, gizli nüfusun kayıt altına alınması ile yurt dışından geleceklerle ilgili nüfusun iskânı gibi düzenlemeler yer almıştır.

Türkiye’de “ Bekârlık Vergisinin” nasıl gündeme geldiği ve gelişmeler özetle şu şekildedir. İlk defa vatan savunması için genç nüfusa aşırı ihtiyaç duyulduğu Milli Mücadele yıllarında bekârlık vergisi konması gündeme gelmiştir. 1. Meclise Canik (Samsun) Milletvekili olarak katılan Hamdi Bey’in ilk bekârlık kanunu teklifini 19 Ekim 1920’de TBMM’ye sunmuştu. Onu Erzurum Milletvekili Salih Efendi’nin 22 Şubat 1921’deki teklifi izledi. Her iki teklifin I. maddesine göre TBMM Hükümeti’nin kontrolü dâhilinde bulunan yerlerde evliliğin başlangıç yaşı 18 sonu 25’tir. 25 yaşını doldurup da mazeretsiz olarak evlenmeyenler bekârlık vergisi ile mükellef olacaktı. O dönemde her iki teklif de yasalaşmadı.

Ancak konu 1950’ye kadar hiç gündemden düşmedi. Milli Mücadele’den sonra Anadolu’da nüfus çok azalmıştı. Bu nedenle Cumhuriyet’in ilanından sonra nüfusu arttırmak için çeşitli arayışlara girildi. Bu arayış içinde Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey ilki 1929 yılında olmak üzere 1932, 1940 ve 1944 yıllarında Meclise bekârlık vergisi için kanun teklifleri sundu. Süleyman Sırrı Bey teklifini sunarken bundan beklediği faydaları şu şekilde açıklamıştı: “Çok çocuklu fakir ailelere yardımda bulunmak için bekârlardan vergi alınmasını teklif ettim. Teklifim bekârları evlenmeğe mecbur etmek değil Sadece onları evlenmeğe teşvik ve çok çocuklu ailelere belli ölçülerde de olsa destek sağlamak içindir”

Konu meclis tutanaklarından halkın gündemine de yansdı. Gazetelerde vergi tasarısı günlerce tartışıldı. Anketler düzenlenerek halkın ve aydınların görüşlerine yer verildi. Tartışmalar kimine göre bir hayaldi. Onlara göre Türkiye’de zaten insanlar yeteri kadar erken yaşlarda evleniyor ve nüfus artışını sağlayacak kadar da çocuk dünyaya geliyordu.

Asıl sorun doğan çocukların yaşatılamaması idi. Bu yüzden bekârlık vergisi koymak yerine doğan çocukların yaşatılması için önlem alınması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Buna karşılık kanun tasarısının hayata geçirilmesi için uygun zamanın beklenmesi gerektiğini savunanlar, bekârlardan alınacak verginin çocuk ve anne sağlığı ile çok çocuklu aileler için harcanacağını ileri sürmüşlerdi. Süleyman Sırrı Bey’in teklifi birkaç defa reddedilmesine rağmen 1949 yılında dolaylı şekilde de olsa ‘gelir vergisi’ kanununun 90. Maddesi ile bekârlık vergisi ‘bekârlık zammı’ adi ile yasallaştı.

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA VERGİ POLİTİKALARI

1930'lu yıllarda, milli ekonominin gerekleri, ülkenin hızla kalkınması ve sanayileşmesi ihtiyacıyla sınırlı olan ve özel teşebbüsün tam güvenlik ve istikrar içinde varlığını sürdürebilmesini de gerekli gören bir devletçilik ilkesi benimsenmiş, milli sanayinin kurulması amacıyla sanayi planları hazırlanmıştır. Dönem içinde bütçe gelirleri içinde vergi gelirlerinin payı dönem boyunca azalmış; bu azalış, özel gelirler ve fonlardaki artışla karşılanmıştır.

1930-1939 döneminde vergi gelirlerinin bileşiminde de önemli değişiklikler olmuştur. Toplam vergi gelirleri içerisinde gelir üzerinden alınan vergilerin payı artmış, servet ve harcamalar üzerinden alınan vergilerin payı azalmıştır. Ayrıca, dolaysız vergilerin payının artmış olmasına rağmen, dönem boyunca dolaylı vergiler dolaysız vergilerden daha önemli yere sahip olmuştur. Ekonomik gelişme amacıyla devletin gelire şiddetle ihtiyaç duyduğu bir dönemde vergi yükü düşük bir seviyede kalmıştır. 1930-1938 döneminde ise; özellikle 1929 krizinin etkisi ile ülkede karma ekonomi politikasına geçilmiştir. Krizin daha kolay atlatabilmesi için kıt kaynaklarla halkın ihtiyaçlarının en iyi biçimde karşılanmasına yönelik olarak devlet müdahalesinin şart olduğu öngörülmüştür.

1931 yılında ise üçüncü iktisadi faaliyetleri olumsuz etkileyen yönlerini ortadan kaldırmak amacıyla yapılan değişikliklerle Muamele Vergisi yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde vergi politikasındaki değişikliklerden bir de vergi sisteminin mali ve iktisadi

MUĞLA İLİ
Hangi seneye ait olduğuna
No 16
1948
T.H.D.No. 52

Daha İhtisat
Daha Kurum veya köyü

BEDENİ YOL BORCU ÖDEME BELGESİ

Yükümlenin adı ve sanı	Doğum tarihi	İş yerine		Çalıştığı gün sayısı	Çalıştığı yol ve kilometresi	Yaptığı işin		DÜŞÜNCE
		Geleceği	Gitteği			Önsel	A dedi	
<i>Orman Oc. Otuz</i>	<i>1327</i>	<i>1-7-41</i>	<i>10-7-41</i>	<i>10 gün</i>	<i>Daha-Horoz</i> <i>1450-10+00</i> <i>Krm Otuz</i>	<i>10 saat</i> <i>10 saat</i>	<i>24 saat</i>	X

Yukarıda adı ve sanı yazılı amele işini bitirmediğini gösterir belgedir. *1104 7 / 1948*

F n işçarı Sekreter
H. Borankal Tem

**Para, idare ma-
kinesinin mu-
harrik kuvveti-
dir.
Vergi borcunu
ödemek, kutsal
bir vecibeyiye-
ne getirmek
demekdir.**

amaçları gerçekleştirecek şekilde modernleştirilmesi olmuştur.

Bu doğrultuda devlet klasik görevleri dışında iktisadi büyüme ve kalkınmayı sağlamak gibi görevleri de üstlenerek müdahaleci iktisat politikalarını uygulamaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda modern Türkiye'nin kurucusu Atatürk'ün önderliğinde planlı kalkınma dönemine girilmiş ve Atatürk 1933-1938 yılları için Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı, 1938-1944 yılları için İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı hazırlatmıştır. Hazırlanan Sanayi planları çerçevesinde özel kesime öncülük yaparak ekonomik kalkınmayı hızlandırmak ve hammaddeyi ülkemizde olmasına

karşın dışarıdan ithal edilmek zorunda kalan ürünlerin ülkemizde üretilmesini sağlamak amaçlanmıştır.

Ayrıca 1930-38 döneminde vergi adaletini sağlamak için modern vergi uygulamalarına gidilmiştir. Böylece dolaysız vergilerin toplam vergiler içindeki payı artmıştır. Bu dönemde ücretlilerden alınan İktisadi Buhran Vergisi, Muvazene Vergisi ve Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi toplamının vergi gelirleri içerisinde önemli boyutlara ulaştığı görülmektedir.

Gelir sağlama anlayışının hâkim olması, sistemli ve bilimsel bir vergi reformuna gidilmesini engellemiş, vergi politikası, daha çok kaynak sağlama amacına yönelmiştir. Vergi sisteminde bazı değişiklikler yapılırken, yeni vergilere de yer verilmiştir. Olağanüstü vergiler olarak adlandırılan bu vergiler özellikle ücretlilere yüklenmiştir. Ücretliler üzerindeki bu yoğun vergi yükü yabancı uzmanların da tepkisine neden olmuş ve ücret gelirlerinin sermaye gelirleri kadar ağır vergiye tabi tutulmaması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla, vergi tabanının genişletilmesi yerine, daha kolay vergi alınabiliyor olması ve siyasi düzeyde temsil edilmiyor olmaları nedeniyle ücretlilere yüklenildiğini; ücretliler üzerine konan vergilerin çeşitlendirildiğini ve artırıldığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Dönem içerisinde tarım kesimine yeni bir vergi getirilmemesi ve mevcut vergilerde indirimler yapılmış olmasına rağmen, iç ticaret hadleri, ekonominin dış ticaret hadlerindeki bozulmayla ilişkili olarak tarım sektörü aleyhine dönmüş; bu yolla tarımdan tarım dışı sektörlerle bir bir gelir aktarması olmuştur. Ancak, aşar kaldırıldıktan sonra tarım kesimiyle devlet gelirleri arasında meydana gelen bağlantı kopukluğu bu dönemde de düzeltilenmemiş, bu durum, iktisadi gelişme politikasının belki de en önemli sınırlayıcısı olmuştur.

Sonuç olarak; 1923 yılından itibaren 15 yıl boyunca Atatürk'ün maliye politikaları doğrultusunda vergilerin daha adaletli alınması için yasal düzenlemeler yapılmış, devlet gelirleri halkın gelir artışına uygun olarak dengeli bir şekilde arttırılmış ve en önemlisi bütçe açıklarından kaçınılmıştır. Böylece içeride ve dışarıda itibarı yüksek bir hazine sağlanmıştır.

Bu vergiler ilmi ve rasyonel esaslardan yoksun olup, sadece mali zaruret sebebiyle ortaya çıkmıştır. Süratle artan kamu masraflarını karşılamak için, belirli bir mali politikaya dayanmayan, sadece o yılların ihtiyacına cevap veren ve geçici olan bu vergiler, neticede vergi sistemini çok garip, acayip, insicamsız ve karışık bir hale getirmiştir.

HAFIZALARDA KALAN UNUTULMAZ VERGİLER AĞNAM RESMİ (HAYVAN SAYIM VERGİSİ)

Osmanlılar'da küçükbaş hayvandan alınan bir çeşit vergi vardı. O zamanki Adı "Ağnam Resmi idi. İslâm devletlerinde çeşitli adlarla rastlanan bu vergi, Osmanlı resmî kayıtlarında "âdeti ağnam" şeklinde geçerdi. Şer'i vergilerden sayılan "ağnam" resmine bazı sancak kanunnamelerinde âdet-i zekât da denmekteydi. Bu vergi genellikle koyun yavruladıktan sonra nisan veya mayıs aylarında alınır, kuzulu koyun kuzusu ile bir hesaplanırdı.

Vergi miktarı Fâtih kanununa göre üç koyundan bir akçe iken daha sonra iki koyundan bir akçe olarak tespit edilmişti. Ancak bu miktar bölgelerin özelliklerine göre değişiyordu.

Bazı kanunnamelerden anlaşıldığına göre, alınan bu vergi serbest olmayan tımarlarda sipahiler ile subaşılar arasında paylaşılıyordu.

Kadı, Sipahi, müderris, vb. gibi devlet görevlilerin 150 koyundan az koyunu olanlarından ağnam resmi alınmazdı. Kanuna göre papazlar ağnam resmi vermezler, eşkinçiler (eyalet askeri) sefere gittikleri yılın resmini ödemezlerdi.

Ağnam resmi 18. yüzyılda hazinenin önemli bir kalemi haline geldi ve düzenli gelirler arasına girdi. Bu verginin bazı yeni düzenlemelerle Tanzimat'tan sonra da alınmasına devam edildi. Her koyun ve keçiden eşit olarak beşer kuruş ve yirmi beşer para alınması kararlaştırıldı. Ancak koyunların değeri bölgelere göre farklı olduğundan bu vergi bazı yerlere ağır geldi; bunun üzerine (1856-57) yeniden ele alınarak tanzim edildi. Her koyun ve keçinin bir yılda yavrusu, sütü, yapağısının bölgelere göre ne kadar gelir sağladığı mahallî idarelerce ayrı ayrı tespit edildikten sonra, vergi nispeti merkezde belirlendi. Eyaletlerden altı değişik nispet üzerinden, âşâr'a göre hâsılâtın yüzde onu hesabıyla resim alınması kararlaştırıldı. Fakat daha sonra mali sıkıntılar dolayısıyla vergi miktarında artışlar yapıldığından halk için oldukça ağır bir duruma geldi. Bunun üzerine ağnam resmi 3 Ocak 1898 ve 14 Ocak 1905 tarihli nizamnamelerle yeniden düzenlendi. 24 Nisan 1920 tarihli ve 15 sayılı kanunla da ağnam vergi nispeti dört kat artırıldı.

Bu kanun, şu anda yürürlükte olmayan 'Ağnam Resmi' ile ilgiliydi... Merak edenler için açıklayalım; ağnam; Arapça 'koyun' sözcüğünün çoğulu olup, Osmanlı döneminde de alınan 'hayvan Vergisi'ni ifade ediyor. Cumhuriyetin ilk yıllarında ağnam resmi, "hayvan sayım vergisi" olarak varlığını ismen sürdürdü. 1924 bütçesinde aşar, arazi vergisi ile birlikte ağnam vergisi devlet gelirlerinin % 35'ini oluşturuyordu. Ancak verginin payı giderek azalmaya başladı. Bütçe gelirlerindeki payı 1938'de % 19 iken, 1959'da % 0,5'e düştü. Nihayet 1962'de tamamen kaldırıldı.

Türk iktisat tarihçiliğinin büyük ismi Prof. Ömer Lütfi Barkan'ın "Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri" isimli eserinde verdiği bilgilere göre; 500 yıl öncesinin sayım manzaraları şöyle imiş: "... Eski devirlerde sayımın tek bir maksadı vardı: Vergi mükelleflerinin sayısını belirlemek. Memlekette kaç kişinin yaşadığı devrin idarecilerinin hiç mi hiç umurunda değildi. Önemli olan kimin ne kadar ve ne zaman vergi verebileceği, bu verginin nerelerden ve nasıl alınacağıydı. İşte bu yüzden eskiler sadece aile reislerini ve yetişkin erkekleri sayar, kadınlarla çocukların yüzüne bile bakmazlar ama dul kalıp da aile reisliğini üstlenmiş gayrimüslim kadınları deftere tek tek kaydederlerdi.

O zamanın kanunlarına göre gayrimüslimler devlete fazladan vergi vermek zorundaydılar, vergiyi aile reisleri verirlerdi, Müslüman kadının aile reisliği söz konusu bile olamazdı ama vergi mükellefi gayrimüslim kadının reislik etmesinde bizim için mahzur yoktu.

Sayım, işte bu iki işin bir arada yapılmasına yarardı: Hem vergi mükellefinin, hem de o verginin kaynağının belirlenmesine... Erkeklerle ve dul gayrimüslim kadınlarla beraber tarlalar, dalyanlar ve madenler tek tek yazılır, sürülerdeki hayvanlar, hatta

eşekler ve katırlar bile itinayla kayda geçirilirdi. Bu işlerin rahatça yapılabilmesi için halkın evinde değil, dışarıda bulunması gerekirdi ve o zamanların sayımlarıyla bu-günküler arasındaki en önemli fark da buradan çıkardı: Eskiler saymak için halkı evlerine hapsetmez, aksine dışarı çıkartmaya uğraşırlardı.

Sayım, genellikle 30 senede bir yapılırdı. Ancak tahta yeni bir hükümdarın çıkması, yeni bir bölgenin fethedilmesi veya bazı devlet büyüklerine yeni bir arazinin tahsis edilmesinin gerektiği durumlarda bu 30 yıllık sürenin beklenmediği de olurdu. Nüfus sayımına Osmanlı'nın ilk devirlerinde “il-yazma”, sayım memuruna 'il-yazıcı' denirdi. Zamanla “il-yazıcı”nın ismi değişti, “defter emini” oldu ve bugünün İstatistik Enstitüsü'yle Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün bünyesinde toplandığı bir kuruluşu andıran yeni bir merkeze, “Defterhane-i Hakani”ye bağlandılar.

Sayımın masrafı devletten değil, genellikle halktan çıkardı. Sayım memurlarının, yapacakları masraflar için gereken parayı sayım yaptıkları bölgenin halkından alma yetkileri vardı. Ekipler, her haneden ikişer akçe “sayım masrafı” toplayabilirlerdi. Gelirleri bu kadarla da kalmaz, sayımın tamamlanmasından ve kayıtların İstanbul'a gönderilmesinden sonra, zamanın hükümdarından “bahşiş” ve “ihsan” olarak yüklüce bir miktar para gelirdi.

Göçebe aşiretleri hayvan sayımından kaçırmamak için akarsu kenarlarında pusuya yatmak asırlar boyu uygulanmış bir âdetti. Hayvanlar su içmeye getirilince sayım memurları baskın yapar ve erkeklerle hayvanları tek tek deftere kaydederlerdi. Bu sırada olay çıkması ve kan dökülmesi olağan bir işti. Hatta sayım memurlarının göz koydukları kadınları dağa kaldırdıkları bile olur, İstanbul'a şikâyetler yağar ve saray “Bu işi hemen temizleyesiniz” diye ferman üstüne ferman yollardı...

İl-yazıcılar yani sayım memurları herkesi ve her şeyi yerinde görerek kayda geçirmek zorundaydılar. İmparatorluğun dört bir yanına dağılmış olan sayım ekiplerinin başına devletin yüksek düzeydeki bürokratları da geçer, her biri geniş bir bölgeden sorumlu olan bu bürokratlar hatası yahut suçu görülen sayım memurlarını şiddetle cezalandırma yetkisine sahip olurlardı. Sayım sırasında tutulan bütün kayıtlar İstanbul'a yollanırdı. Bu kayıtlara ilk zamanlardan 17. yüzyılın sonlarına kadar “tahrir”, sonraki devirlerde de “avâriz defteri” denecekti.

ESKİ “HAYVAN SAYIM” VERGİSİ HİKÂYELERİ

Genelde köylünün parası olmadığından hayvan sayım vergisinin ödenmesinde çok büyük sıkıntılar, bunun sonucunda da garip durumlar ortaya çıkardı. Köyde kimse hayvanlarının gerçek sayısını resmi görevlilere bildirmek istemezdi. Köylü yetkililere

karşı, olabildiğince az hayvana sahipmiş izlenimi vermek için her yolu denerdi. Mecbur kalmadıkça kimse malının gerçek sayısını bildirmezdi.

Sayım memurları, yanlarında yeteri kadar jandarmayla, beklenmedik bir zamanda köyün meralarında bitiveriyorlardı. Köye de, köylüye de görünmeden dere, tepe do-laşır, sürüleri bulur, tek tek sayarlardı. Sonra da köye inerek muhtara; " Köyde şu kadar koyun, keçi, bu kadar da sığır, manda, at, eşek var. Sen kimin ne kadar malı (hayvanı) olduğunu bilirsin. Hayvan sayısına göre bu vergiyi köylüye pay et. Herkes borcunu, harcını bilsin ve de tahsilât zamanı geldiğinde tedarikli bulunsun." Talimatını verirdi. Atları yemlenip sulanır, köyün varlıklı evlerinden birinde hazırlanan nefis bir sofrada karınları doyurulur, hürmette kusur edilmişse bağışlanması dilek ve temennileri ile uğurlanırlardı.

Köylü önceden önlem almamışsa, olanlar karşısında biraz da gururları kırılmış olarak oturur, birbirlerini suçlayarak günlerce olayı tartışırlardı. Çünkü komşu köyler, onların, hayvanlarını saklayamama beceriksizliği ile yıllarca alay ederlerdi.

Kırşehir yöresinde; Mucur'a bağlı Çatalarkaç köyünden Ger Ali, çok fakir bir aile reisiydi. Dönem, Osmanlı'nın son yıllarıydı. Köye hayvan sayım vergisi toplamaya gelen tahsildarın, hayvanları ve hatta tavukları bile yazdığını duyan Ger Ali, biricik arık toklusunu köyün dışındaki bir dereye götürür, saklar.

Bunu gören aynı köyden bir vatandaş, tahsildara durumu bildirir. Tahsildar gider, tokluyu eliyle koymuş gibi bulur. Bulur ama toklu oldukça zayıf, arık bir tokludur. Tahsildar, Ger Ali'ye alaylı bir tavırla "Sakladığın toklu da bu muydu?" diye çıkışır. Tahsildarın, toklusuna vergi yazacağını anlayan Ger Ali, efkarlanır, elini kulağına atar ve aşağıdaki türküyü söyler. Çok uzun olduğu bildirilen türkünün ancak dört kıt'ası derlenebilmiştir...

Tahsildar bey niye güldün kuzuya
Hele bir bak ağzındaki azıya
Razıyım ben yazacağın cezaya
Saymışsın tahsildar devlet sağ olsun

Bu bir koyun olur ağzı havalı
Taze kızlar gibi sırtı boyalı
Çoban arkasından çalar kavalı
Yazmışsın tahsildar devlet sağ olsun

Bilmeyen yok şu toklunun namını
Kırşehir'de sattırayım yağını

İstanbul'a yükleteyim yününü
Yazmışsın tahsildar devlet sağ olsun
Boğazında vardır bir top karası
Üç günlükken öldü bunun anası
Devlet sandığını doldurur parası
Saymışsın tahsildar vatan sağ olsun

Devlete Hayvan Sayım vergisini vermemek, vermek zorunda kaldıklarında da en düşük bir düzeye indirerek vermek, köylünün en temel bir görevidi. Bu yüzden de köyde mevcut davar ve sığırların, hiç olmazsa yarısını, bir biçimde buharlaştırmak kaçınılmaz bir zorunluluktuktu. Bu, sanki bir Tanrı buyruğuydu. Başarılsa da, başarılmasa da en azından ciddi şekilde denenmesi, bu şansın kullanılması gerekirdi. Gelen sayımcılar da köylünün bu niyetini çok iyi bildiğinden, saklanıldığını bildikleri sürülerin büyük bir kısmını ele geçirmekte, dere tepe at koşturarak çobanlarla köşe kapmaca oynamak pahasına da olsa, yeteneklerine çok güvenirdi. Öyle ki bu durum köylülerle sayımcılar arasında bir taktik, bir üstünlük savaşına dönüşmüştü. El mi yaman bey mi yaman, özdeyişinin tam bir uygulamasına dönüşüyordu köylü ile sayımcıların inatlaşması. Her iki taraf da görevi başarmak için gerek bireysel, gerekse topluca yöntemler, kurnazlıklar üretir, uygulamaya koyarlardı.

Örneğin, yöredeki bir köyün garibanlarından Mehmet, üç koyunu sayımdan kurtarmak için tarladaki kör kuyuya urganlara bağlayıp indirip sayım memurlarının elinden kurtarmıştı. Sayımcılar köyden ayrıldıktan sonra büyük bir sevinç ve gururla hayvanları kuyudan yukarı çektiklerinde de hayvanlar cansız çıkmıştı. Havasızlıktan üçü de kuyuda ölmüştü. Köylü Mehmet ile karısı Fatma bu hüznü olay karşısında ağlayarak ağıtlar yakmışlardı.

“BİR GARİP VERGİ”

Araştırmacı Yazar İsmail İlhan tarafından “Çalakaalem Dergi”de “Bir Garip Vergi” adlı bir yazıda o eski yıllarda tahsildarlar ile köylü arasında yaşanan ibretlik hikâyeleri çok güzel bir dille günümüze için aktarmıştır. İşte Araştırmacı Yazar İsmail İlhan'ın yazısından kısa alıntılar:

“...Sayımcıların hangi köye, ne zaman gidecekleri çok gizli tutulurdu. Buna karşın bizim köye ne zaman gelecekleri, bir iki gün öncesinden, öğreniliyordu bir şekilde. Bu öğrenildikten sonra hayvan sahipleri onları gizleyecek planlar, projeler üreterek aradaki bu bir iki günü en iyi bir biçimde değerlendirmenin telaşına düşüyorlardı.

Köylü bazen sürüleri gizlemek için ortak, toplu projeler üzerinde tartışır. O yıl en hararetli tartışılan plan, sığırların geçen yıl Saraylıda uygulanmış ve başarısı ka-

nıtlanmış olan ' Camide saklaması ' planı oldu. Bu fikre sıcak bakanların sayısı az değildi. Neredeyse köylünün yarısı bu fikri Saraylının kendilerine bir armağanıymış gibi algılıyorlardı. Özellikle, cami ile arası pek de sargın olmayan bir düzüne köylü, bu fikre karşı çıkan dedem, büyük amcam, İriza (Rıza) emmi gibi inançlı büyükleri yumuşatmak için kırk dereden su getiriyorlardı.

Tırıs Apdi: "Yıllardır cami delisi oldunuz, beş vakıda beş daha gatacağınız elinizden gelse. Sonuçta ne oluyor ki? Yenimiz bi arpa boyu uzuyo mu? Yokarıdaki gurban olduğumun bize sahaplandığı mı var? Koyümüzde elli yıldır ne değeşdi? Bildir da sürünüyoduk, on yıl önce de sürünüyoduk, aha bu yıl da sürünüyok. Hayvannarımız da sürünüyo. Dağ daş çorak, ot yok, yem yok. Açlıktan gırılmaları yetmiyo, yüce ırabbıma laf ağnadamıyok bi de dövlete laf ağnat baka-

lım. Bana sorarsanız Cami eyi fikir derim. Mallarımızı orda bulamazlar. Ora sayımcıların aklına gelmez." Şenlik (Mustafa Şen, köylü Ona şenlik derdi): " Yavu millet ben diyomki yani belli de olmaz, camide heç bi marızatımızı gurban olduğum ırabbıma duyuramadık bugune kadar. Huzuruna bi kerede hayvannarımızı çıkarsak ne çıkar bundan? Belkim onnarı duyar da onnarın yüzü gozü hörmetine bizi de hatirine getirir ha, ne dersiniz ağalar?

Şenliğin bu sözleri bir kısım köylüyü güldürürken bir kısım da " Eyice gudurdu, domuzun Şenliği, tövbe, tövbe. Allah başımıza daşlar yağdırmıyosa şaşmamalı. Emme senin gibiler yüzünden vallah, billah o da olur." diye homurdandı. Sonunda bizim köy Komşu Saraylıdan daha inançlı olduğunu ortaya koyarak caminin bu işte kullanılmasının hem Tanrıya, hem de inanan insanlara saygısızlık olacağı görüşünü benimsedi, tartışma bitti.

Sayım zamanları mal, davar saklama endişe ve telaşını ta can evinde yaşayan ailelerden birisi de bizdik. O gün ortalık ışmadan uyandırıldım. Hasan ağamın, 150 kadar

davar ile beni beklediği dedemgilin koruluğın yolunu tuttum. İki gündür babamın tekrarlatıp durduğu talimatlarını ezberlemiştim. Güneş yükselince sürüyü korulukta, çalıların yoğun olduğu Sıklık denilen yerde toplayacağım. Sıcakta birbirlerine soku- larak kümelenen sürünün çevresine ve aralara, Hasan ağamın derenin söğütlerinden keserek hazırlamış olduğu yeşil dalları dikeceğiz. Çalılarla aynı renkte olan söğüt dal- ları uzaktan asla dikkat çekmeyecek. Yazıcılar sürünün tam da üzerine varmadıkça fark etmeleri olanaksız. Harika bir plan bu. Kimse böylesini düşünemez. "Babam çok akıllı valla... Sayımcıların böyle bi şey dünyada akıllarına gelmez. Sayımdan sonra bütün köylü babamın ferasetine şaşır galacak, yaşınsın..."

Dedemgilin kuru sıkı bir yürüyüşle köye kırk, kırkbeş dakika çeker. Köyün kuzeyin- deki tepelerin arkasında, çoğunlukla çalılık olan iki bin, üç bin dönümlük bir arazi. Patika yollardan gidilir. Anamın elime tutuşturduğu ballı dürümü iştahsızca ısıarak, uykulu gözlerle yola koyuldum. Bizim oraların en güzel baharı mayıs ayında gelir. Kırlar renk renk çiçeğe keser. Tüm kuşlar, börtü, böcek yani canlı namına ne varsa eşleşir, aileler kurulur, yuvalar yapılır, yumurtalar kuluçkaya kümelenir, insanlar yeni umutlarla bir başka türlü sarılır yaşam savaşına.

Koruluğa vardığımda güneş tüm canlılar için yaşam pınarı olan ışıklarını Güllük köyü tepelerinden her yana akıtmağa başlamıştı. Mayıs ayının bu olağanüstü güzel gününde doğa adeta herkese, özel olarak ta bana gülümsüyor, içimde tanımsız ke- yifler, coşkular ve kıpırtılar uyandırıyor. Çevrede vızıldaşan böceklerin, çiçekten çiçeğe koşan arıların, kelebeklerin, ağaçtan ağaca, en güzel melodileri ile birbirlerini etkilemeğe çalışan, birbirine kur yapan çeşit çeşit kuşların, Şarлак şelalesinin şırıltısı ile tamamlanan armonisi beni hayal dünyama doğru inanılmaz bir güçle çekiyordu

adeta. Güneşin, ışıklarının arasında yakıcı sıcaklığını henüz üflemediği dakikalardı bu anlar. Tüm canlıların günlük yaşam uğraşına girişmeden önce birbirlerini selamladıkları, moral verdikleri, moral depoladıkları dakikalar.

Çimenlerin üzerine, bir duygu selinin sarhoşluğu ile sırtüstü uzandım. Sürünün yanına biraz geç varsam da önemi yok. Nasılsa Hasan ağam var, sürüyü iyice doyursun. Doyursun ki dinlenmeğe çekildiklerinde açık akıllarına gelmesin. Babam, Hasan ağama gece boyunca sürüyü yatırmamasını, sürekli otlatarak iyice doymasını sıkıca tembihlemişti zaten. Gün boyu hareketsiz, dinlenmede kalmaları için bu birinci şart. Sayımcıların aslında ne kadar aptal olduklarını düşündüm bir an ve keyifle güldüm. Arkası gelmeyen gülüşüm şarлак kanyonunda yankılanan kahkahalarla sürdü. Yakınımdaki bir çalının içinden fırlayıp havalanan bir tarla kuşunun tanıdık seremonisi ve henüz başladığı gösterisi ilgi odağıma yerleşti. Gösterisini kim bilir kaçınıcı kez izlediğim, ama hiç yakından görmediğim bu kuş tanıdığım, tanımadığım bütün kuşların sesini haykıra haykıra, gökyüzünde daireler çizerek yükseldi, yükseldi... Onu görebildiğim yere kadar izledim. Artık görünmez olduğunda da ötüşünü sürdürmesinden yükselişini de sürdürdüğünü biliyordum. Neden sonra sesini duymaz oldum. O zaman onun bir yıldıza konarak dinlenmekte olduğunu düşündüm.

Gerçek dünyaya yeniden döndüğümde güneş hayli yükselmiş, yakıcı yüzünü sergilemeğe başlamıştı. Sürünün yanına gitme zamanıydı. Kalkıp yürüdüm. Kısa bir süre sonra da sürüyü olması gereken yerde buldum. Kümeleşmeye başlamış olmaları, karınlarının tok olduğunu işaret ediyordu. Sürüyü koruluğun eteğinden yukarıdaki sık çalılığa sürdük. Beş on dakika içinde de gizleneceğimiz yerdeydik. Önceden belirlediğimiz yerde sürüyü topladık.

Hasan ağam, sabahın erken saatlerinde söğütlerden kestiği dalları, solmasınlar diye gölet'e doldurmuştu. Yemyeşil dalları birkaç sefer yaparak sıklığa taşıdık. Saplarını sivrilterek, fidan diker gibi sürünün çevresine ve aralara diktik. Sürüyü tümünden gizleyen küçük bir orman görüntüsü yarattık. Önemli bir görevi yerine getirmenin gönül rahatlığı içinde, üç yüz adım kadar aşağıdaki pınarın yanına indik. Az sayıda davarı da bölüp beraberimizde getirdik. Sayımcılar gelirse davarımızın sadece bu olduğunu söyleyerek onları uyutacağız. Yani bu koyunlar bir bakıma yemlik.

Bir süre sonra, başka işlerine bakmak üzere Hasan ağam oradan ayrıldı. Ben ise, uçarken çeşmenin duvarına çarparak su dolu oluğa düşen irice bir böceğin, kurtulmak için verdiği uğraşı izlemeğe dalıp gittim sanırım. Ne kadar zaman sonraydı bilmiyorum, yukarıdan beri çeşmeye kadar ulaşan bir sesle irkildim. Ses, aç bir sürünün gece sessizliğinde bir mısır tarlasına doluşarak yemyeşil sürgünlere saldırmaları sırasında çıkardıkları sesi andırıyordu. Önce bir anlam veremedim, sesin devam etmesi, hatta

giderek artması üzerine meraklandım ve yukarı doğru yürüdüm. Sürüyü görecektim konuma geldiğimde şaşkınlıktan donup kaldım adeta. Tok olduklarını düşündüğüm sürü sığağa aldırılmaksızın kalkıp, kıtlıktan çıkmış gibi diktiğimiz söğüt dallarına saldırmışlardı. Yarattığımız küçük yapay ormanımızın yerinde şimdiden yellere esiyordu neredeyse. Yanlarına eriştiğimde, hepsini çekip yere indirdikleri dallarda kalan son yaprakları da bitirmek üzereydiler. Birkaç dakikanın içinde sürü kabak gibi ortaya çıkıvermişti.

Büyük bir panik yaşıyordum o an. Sürünün yaptığı densizliğin cezasını, rastgele önüme çıkan birkaç koyunu sopalayarak vermeğe çalıştımsam da bunun nafile bir çaba olduğu açıktı. Deli gibi o yana, bu yana koşuşturuyor, boşuna bir çözüm arıyordum. Sürüyü çalılığın en sık yerinde kendi kaderine bıraktım sonunda. Yapabileceğim bir şey yoktu. Varsa da aklıma gelmedi.

O gün sayımcılar hiç görünmediler. Ama tedirginliğim, korkum gün boyu sürdü. Ayrıca babamın bu olağanüstü planının, sayımcılarca değil de koyunlar tarafından etkisiz kılınması birazcık kanıma da dokunmuştu doğrusu.

Ertesi gün sürüyü gizleme görevini, halamın oğlu Mıstık'la (Mustafa) birlikte üstlendim. Planımız çok basitti. Sürüyü Çatal Arkaç denen, dere yatakları ile yarılmış yarım düzüne tepeliklerin bulunduğu bir mevkide toplayacaktık. Mıstık yüksekçe bir yerde kendini gizleyerek gözetleme yapacak. Sayımcıları gördüğünde Onun vereceği işarete göre sürüyü ne yana süreceğime karar vereceğim.

Sabah erkenden Mıstık'la buluştuk. Hasan ağamdan sürüyü teslim alacağımız Göl-yazının yolunu tuttuk. Yol boyunca anlaşmamızı sağlayacak el, kol işaretlerini belirledik. Her biri farklı bir anlam içeren bu işaretlerin tekrar, tekrar provalarını yaptık.

İkimiz de kendimizden emin sürüyü Çatal Arkaca doğru yönlendirdik.

Öyle vakti yaklaştı, Mıstık'da bir hareket yok. O ana kadar görüldüğü de yok, kendini çok iyi gizlemiş olmalı. Bir çalının gölgesinde yatıp uyuyakalmış da olabilir. Konunun önemini kavradığından pek emin değilim. Olayı benim kadar ciddiye almamasını beklemiyorum zaten. Güneşin sıcağı yüzünü iyiden iyiye göstermeğe başladı. Sürüyü, Kurt İni dediğimiz kayaların günbatısına topladım. Heyecan içinde ve tetikte Mıstık'dan gelecek işareti bekliyorum. Ondan gelecek işarete göre sürüye yön vereceğim.

Huzursuzluğumun artmağa başladığı bir sırada ilk işaret geldi. Mıstığın yaptığı hareketler anlaşığımız işaretlere pek uymasa da bir şeyler olduğu kesindi. Hareketlerine, kendimce bir anlam vererek sürüyü batı yanımızdaki dereye yönlendirdim.

Sürü dizi, dizi sıralar oluşturarak dereye akmağa başladı. Bu arada Mıstık el, kol hareketlerini artırarak sürdürüyordu. Az sonra ise küçük bir alanda koşup zıplamağa, anlaşmamızda olmayan hareketler yapmağa başladı. Mıstığın bu yeni mesajından bir şey anlamamış olmakla birlikte, bir terslikle karşı karşıya olduğumu kavramıştım. Sürünün önüne geçip geriye çevirmeğe davrandım. Kısa bir debelenmeden sonra, kan ter içinde bunu sağladım. Geriye dönmüş olmamız Mıstığın tepinme ve zıp zıp zıplama krizini bitirdi, onu sakinleştirdi. Bu durumdan, işlerin yoluna girdiği sonucu çıkartarak ben de biraz rahatladım. Ama Mıstığın anlamsız işaretleri son bulmuş değildi. Bütün dikkatime karşın şifreyi çözümleyemiyordum. Durmadan karşıt anlamlı işaretler yapıyordu. Bir süre sonra da, "Geri zekâlı, geri zekâlı" diye söylenerek ben tepinmeğe başlamıştım.

Sonunda Mısdık'tan umudu kestim. Sürüyü karşı tepelikten aşırıp Kızılyar denilen, sürüyü gizlemeye en uygun olan, dereye götürmeye karar verdim. Bu arada Mıstık da olduğu yerde küçük daireler çizerek dönüp duruyordu. Gözüm hala ondaydı. Her iki turda bir duruyor, bir anlam veremediğim el kol hareketlerinden sonra yeniden dönmeğe başlıyordu. Bu işaretlerin hiç biri anlaşmamızda yoktu. "Bu manyak ne anlatmak istiyο, annamıyom ki. Yerimde durmamam gerektiği belli, belli olmasına da, geri çevir mi diyor !... Dolan bakalım sohu beygiri gibi beceriksiz ganara. Sana güvenende suç zaten. Bunun hesabını sana sormam mı? Dağın başında buğalek (sığırları sokarak hop hop hoplatan iri bir sinek) dutmuş danalar gibi hopla, zıpla bakalım sen. Köye varınca görürsün gününü."

Bir yandan kendi kendime söyleniyor, bir yandan da göz ucuyla, kafayı yediğini düşünmeğe başladığım Mıstığı izliyorum. Bir at kişnemesi ile irkildim, yüreğim cız etti. Geriye döndüm, sayımcılar sürünün önünde bitivermişlerdi. Korku ve şaşkınlıktan gövdem buz kesti, dizlerimin bağı çözüldü. Atlarından indiler:

- Kimin bu davar yiğenim?

- Bizim...

- Sen kimin oğlusun? Babanın adını soyadını söyle bakıyorum.

- Memet çavışın oğluyum. Soyadımız...

- Aferin aslan yiğenim. Sen eyi bir türk evladısın. Devletini, milletini, hükümetini Seviyon değel mi? Bazı dövlet, millet duşmannarı var. Sürülerini saklıyarakdan dövletimize vergisini vermek isdemiyyolar. Herkes vergisini vermezse dövlet bu cennet vatanımızı nasıl goruyacak? Nasıl pavlikeler (Fabrikalar) guracak? Nasıl yol, koplü (köprü), mekdep, hasdaane yapacak? Vatanımızı nasıl galhındıracak değil mi ama ?" İkinci sayımcı araya girdi: "Buralarda başga mal, davar sürüsü vardır zahar. Ne yandalar? Sen onnarı gormüşündür. Yerlerini söyle, sana vali paşamızdan gahramanlık madalyası çıkarttırıyım. Koyünüzde gahraman çocuk olursun valla.

- O dediğin ne ki ?

- Harpde en önde, en eyi savaşınnara gahramannık madalyası verildiğini heç duymadın mı sen?

- Duydum.

- İşte bu da onun gibi bişey. Çok büyük dağarı vardır.

Gerçekten ben de bir harbin içindeydim ve harbi kaybederek madalya kazanan ilk kahraman olabilirdim.

- Emme ben başga davar, sığır gormedim ki. Gorsem söylemem mi?

İkisi cantalarından ayrı ayrı çıkardıkları defterlere birşeyler yazarken üçüncüsü sürünün üst başına dolandı. Çevreye hâkim bir noktaya erişince de eliyle işaret ederek, "Şu depenin hemen yanında garip hareketler yapan biri var. Neyin nesidir o? Ne işi var orda tek başına? Ne yapıyor, bize bi şey mi ağnatmak isdiyo acep?" Mıstığı görmüş olmalı.

- O mu? O delidir. Bizim köyün delisi. Aklına esdikce çıkar öyle dere, depe gezer, hoplar, zıplar, gendi gendine gonuşur. Zararsızdır.

- Vah yavrım vah. Cinlere garişmiş zahar.

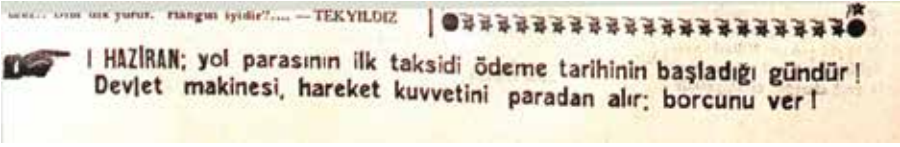
O yıl koyunlarımız hükümetimizin kayıtlarına geçti. Saklamayı becerememiştik. Köyün, köylünün yüz karası olacağımızı düşünerek kendi kendimi yiyordum. "Kimse-nin yüzüne bakamayacağız. Herkes bizimle alay edecek. Avanak, angıt, salak Mıstık....

Sürüyü sayımcılara yakalattığımızı kimselere söylemedik. Bizimkiler başta olmak üzere tüm köylü sürüyü saklamayı başardığımızı sanıyordu. Babamın bu konudaki feraseti öteden beri zaten biliniyordu. Olay, vergi ödeme çağrısı babamın eline geçinceye kadar Mıstık'la aramızda bir sır olarak kaldı.."

GÜZELORDU GAZETESİNDE " HAYVAN SAYIM VERGİSİ " İLE İLGİLİ ÇIKAN HABERLER...

Türk basın tarihinde ilk köy gazetesi olarak da bilinen ve erken cumhuriyet dönemine tanıklık etmiş Güzelordu Gazetesi, Ordu'da yaptığı günlük yayınlarıyla; yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ideolojik yapısını, bu yapıyı oluşturmada kullanılan kültürel söylemleri her zaman ortaya koymuş bir gazeteydi. Türkiyede Cumhuriyet rejiminin kurulmasıyla; Milliyetçi, Köycü, Devletçi diye tanımlanan yeni kültürel söylemler geliştirilmiş, bunlar dönemin kitle iletişim araçlarıyla halka benimsetilmeye çalışılmaktaydı. Ordu ilinde Bilal Köyden tarafından 20 Temmuz 1927 tarihinde yayımlanmaya başlanan, Güzelordu Gazetesi 1951 yılına Demokrat Parti iktidarına kadar yayım hayatını sürdürmüştü. Sahipliğini ve Mesul Müdürlüğünü Şeyhoğlu Bilal Köyden'in üstlendiği; Güzelordu Gazetesi Cumhuriyetin ilk yıllarındaki yeni bir

yaşam biçimi yaratma çabalarının ürünleriyle dolu faydalı ve ilginç ve günümüz için ibret alıcı yayınlar yapmaktaydı.

Güzelordu Gazetesi 12 Ekim 1936 tarih ve 217 sayılı nüshasında ilk sayfadan yayınladığı bir yazının başlığında “Vatan ve Namus Borcu!” başlığı koymuştu. Bilal Köyden’in Güzelordu Gazetesindeki bu “ Vergi ve Vergi Borcunun önemi hakkında kaleme alan yazı şöyledir:

“...En kuvvetli dünya hükümetlerinin bile geleceklerinden emin olmadıkları şu sırada, Hükümetimiz çok vakıfhane siyaseti sayesinde Milletini korkusuz ve kayıtsız yaşıyor. Hergün biraz daha ileriye doğru tekamüle doğru gidiyoruz. Ay geçmiyor ki yurdun bir tarafında bir eser meydana gelmesin... Bütün dünya gözünü bize dikmiş, yaptığımız işleri hayretle ve biraz da kıskançlıkla seyrediyor. İçerde bizi refaha, saadete kavuşturmak ve hariçten gelmesi muhtemel her türlü tehlikeye karşı korumak için çırpınan Hükümetimizin bunlara mukabil bizden istediği, mükellefiyetimizi gününde ödemektir. Vergi borcu dendiği zaman, her hangi bir borcu düşünür gibi düşünmemeliyiz. Vergi'nin bir devlet borcu, bir namus borcu olduğunu bilerek, onun ehemmiyetini takdir ederek, bir an önce ödemeye gayret etmeliyiz. Devlet borcunu ödeyen adamın duyduğu zevk, manevi zevklerin en üstündedir. Devlet borcunu ödeyenlerin vicdanları huzur içinde olur...”

Güzelordu Gazetesi “Hayvan Sayımları” yapıldığı 1930’lu yıllarda Devleti, Muhtarları ve Köylüyü uyarıcı ve faydalı bilgiler veren yayınlar ve haberler yaptığı görülmektedir. Bu tip yayınlardan bulabildiklerimizden bazı özetler şu şekildedir:

Güzelordu Gazetesinin 31 Temmuz 1933 tarihinde çıkan nüshasında Bilal Köyden’in kaleme aldığı “Hayvan Sayım İşleri Karmakarışık Gidiyor” başlıklı yazısında durum özetle şu şekilde ifade edilmektedir:

“...Öteden beri herkes bilir ki yayla yüzlerine akın eden halkın taşıdıkları hayvanatı ehliye içinde sayım dışında tutulanları yakalamak için maliye tahsildarları ani olarak araştırma yapar, kaçağı tutar, sayım vesikası, nakil ilmühaberi yanlarında bulunmayanların davarları da sirkat (alıkoymak) addolunur. Tecziyeleri (Cezalandırma) yoluna gidilir. Bu hakikat gün gibi aşıkâr iken, mal sahipleri ihmal ve teseyyüpleri (Kayıtsızlık) neticesi yanlarında vesika taşımazlar, bu yüzden tahammülleri üstünde

ağır cezalara uğrayarak perişan olmalarına yine kendileri sebebiyet verirler. Bu acıklı halin geçtiğimiz sene (1932) unutulmayacak tarzda hayvan sahiplerini sızlandırmasına rağmen, bu yıl gene bir takım insanların aynı akibete uğradıklarını görmekte dilhun (içimiz kan ağlayarak) oluyoruz. Zannederdik ki davar sahipleri geçen hadi-selerden ibret alırlar, artık bundan sonra vesikaları muşambaya sarıp boyunlarında taşırlar. Hususiyile- velev ki bir baş hayvan olsun-kaçak hayvan saklamak küçüklüğünü irtikap (Yalan söylemek) eylemezler..”

“...Milletin hazinesine göz diken sirkatçilerin canları yakılmasına biz de hararetili taraftar olmakla beraber, ihmâl kurbanları için bir çare-i hal düşünülmesini arzu edenlerdeniz... Küçük bir hata yüzünden başını derde salanlara dair şurada küçük bir misal zikredelim:

Bayadî köylü dört kayıtlı koyunları sirkat edilmiş. Bu dört şahıstan biri olan Göçoğlu Mustafa olayı şöyle anlatıyor: ”Koyunları 12 yaşındaki çocuğum güdüyordu. Tahsildarla, jandarma, kırdâ otlatmakta olan sürüyü sayıp çocuğum üzerine kaçak kaydettikten sonra asıl sahibi olan bizleri arayıp sormaya lüzum görmeden çekilip gitmişlerdir. Biz keyfiyetten haberdar olunca tahsildarı bulup vesikayı ibraz ettikse de “ Zabıt varakası tutulmuştur, müracaatınız hiçbir fayda vermez” dediler. Yine zarar görenlerin söylediklerine göre zabıt varakasını ne mal sahiplerine ve ne de ihtiyar heyetine imzalatmamışlardır.” Şu halde insafsız bir tahsildar, her hangi bir arzusunu yerine getirmeyen bir veya birkaç kişiyi batırıp mahvetmek kudretindedir. Kırdâ sayılan bir koyun sürüsünün defter harici olup olmadığını anlamak için defteri tetkik veya vesika ibraz etmek üzere koyun sahiplerine kısa bir süre vermek zaruret haline gelmiştir. Muhterem mebuslarımızın ehemmiyetle nazarı dikkat ve atıfetlerine sunulur..”

Güzelordu Gazetesinin 2 Mayıs 1934’de çıkan nüshasında yine Bilal Köyden’in “TBMM’nin yüksek dikkat ve atıfet nazarlarına” diye kaleme aldığı “Sayım İşleri Nasıl Düzelir?” başlıklı yazısında durum özetle şu şekilde ifade edilmekteydi:

“... Hayvan Sayım işlerini bu ana kadar sağlam bir kazığa bağlamak müyesser olmadı. Yani vergiden hayvan kaçırmanın önüne geçilemedi. Bu gidişle geçileceğini de zannetmiyoruz. Bazıları bu yolsuzluğu sadece halkın cehaletine yüklerler. Bu fikir de doğru değildir. Çünkü verginin mana ve mefhumunu çok iyi bilen şahısların vergiden mal kaçırdıklarını zaman ve hadîsat ispat etmiştir...”

“...Hayvan sayımının geçirdiği safahatı burada beraberce mütalaa ve tetkik edeli: Köy muhtarı sayım defterini alınca, bekçi vasıtasıyla haber salar. Halk üçer, beşer gelir, hayvanlarını kayıt ettirirler. Eğer muhtar doğru bir adamsa, köylüsü onu olduğu

gibi tanıyorsa, hiçbir kimse bir baş hayvan gizlemeğe cesaret edemeyerek tamamını yazdırır. Bu kaide hilafına hareket nadiren olur. Şayet ki; kötü ruhlara hakim olan hasis menfaat, muhtarın kafasını kavramışsa işin şekli değişir. Muhtar köydeki nüfuzuna, mesleğindeki cesaret ve maharetine göre, iki türlü fırıldak çevirir:

- 1-Hayvan sahipleri ile uyuşarak kaçırmak,
- 2-Mal sahiplerinin haberi olmaksızın gizlemek.

Muhtar kendi adamlarıyla mutabık kalarak istediği miktarı defter harici bırakır. Defteri Maliyeye teslim ettikten sonra paraları toplar. İkinci şıkka gelince; köyün en sakin ve zavallı adamlarından birkaç kişinin hayvanlarını kısmen deftere dahil etmez. Defteri bağlayıp ait olduğu daireye verdikten sonra mal sahiplerini keyfiyetten haberdar eder. Ve kanunen verilmesi gereken tamamını ister, vermezse ihbar silahı ile tehdit eder. Suçlu (?) istenen parayı bizzat verir.

Sıra bu sefer yoklama işine gelir. Eğer muhtar, yoklama memuru ile uyuşacağına eminse, kaçak hayvanların bir miktarını memura haber verir; uyuşurlar... Muhtar, kaçak hayvan sahiplerine ikinci bir para salgını daha atar. Bittabi ikinci salgında gene muhtarın payı çıkar. Eğer kaçakçılar meyhanında canı yakılması matlup kimse varsa, o gibileri yakalatmakta beis yoktur. Yoklama memuru ile söz birliği edeceğine aklı kes-

meyen muhtar daima ihtiyatlı davranır. Mal sahiplerine, hayvanlarını ayak uğrağı olmayan sapa yerlerde barındırmalarını sıkı sıkı tembih eder. Esirgenen mallar ele geçmezse muhtarın bahtına! Yakalanırsa muhtar seyircidir. Yaptığı yanına kar kalır.

Hayvan Sayım suiiistimallerinin sureti vukuunu ifade eden şu satırlar, indi bir nokta-i nazar, ne de gelişi güzel bir atıştır. O satırlar görüşe, duyuşa dayanan bir müessif hakikatin acı itirafıdır.

Şurası çok iyi bilinmelidir ki; köy ihtiyar heyetlerinin parmağı olmadıkça, "halkın hayvan gizlemesine" imkan yoktur. Bu hakikatı böyle kabul ettikten sonra alınacak tedbir kendiliğinden meydana çıkmış olur. O tedbir de şudur:

- 1- Hayvan kaçırma cürümlerinde köy ihtiyar heyetlerini faili müşterek addetmek;
- 2-Failleri ayrıca hapis cezası ile de tecziye eylemek;

Arazi tahriri

Yeni kanun dün
Vilâyete tebliğ edildi

Vergiye tâbi bulunan arazi ve arsaların tahriri ve kıymetlerinin takdiri hakkın -daki kanun lâyihası vilâyete tebliğ edilmiştir. Her kazada arazinin tahriri ve kıymetlerinin tahmini üçer kişilik komisyonlar tarafından yapılacaktır. Bu komisyonlar valiler tarafından tayin olunacak bir zat ile vilâyet umumi meclisince haricîten ve belediyelerce kendi azaları arasından seçilecek birer zattan tereküb edecektir. İstanbul vilâyetinin Belediye hududu dahilindeki kazalarında belediyelerce seçilmesi lâzımgelen aza dahi umumi meclisçe kendi azası haricinden seçilecektir. Köylerde yapılacak tahrirlerde belediye azası yerine köy muhtarları aza olarak bulunacaklardır.

Bir kaza dahilinde müteaddid komisyonlar seçilebilecektir.

Hayvanla Vergisi yolsuzluğunun önünü almak için başka çare yoktur. İhtiyar heyetleri mesuliyet korkusundan azade kaldıkları müddetçe, hayvan sayım işlerinin düzeleceğine itimat edilemez.

Ümit ederim ki; Büyük Millet Meclisi bu maruzatı nazarı dikkate alarak biran evvel bu mühim yurt işini de halletmek sureti ile silsile-i muvaffakiyetine bir zafer daha ilave eder.

Güzelordu Gazetesinin 15 Nisan 1934’de çıkan nüshasında yine Bilal Köyden’in kaleme aldığı “Sayım Vergisi?” yazının manşetine “ Muhtarlar, Köy Kâtipleri, sayım işlerinde çok ciddi ve hassas davranarak tek bir hayvanın saklanmasına ön vermemelisiniz. Devleti zarardan korumak vatan ve namus borcu olmakla beraber onun manevi bir zevki de vardır ki; vicdanın sesini dinleyenler için bu en büyük mükâfattır.” Diye bir başlık atmıştı. Gazete yazısında mevcut durum özetle şu şekilde ifade edilmektedir:

“... Hırsızın en azılısı ve en tehlikelisi, Devletin kesesinden çalan adamdır. Bütün bir milletin idare nizamını düşünmeyerek umumun hakkına el uzatan kimse, en muzır tiptir. Herkesin dışladığı bu gibilerin, ar ve hicaplarından yerin dibine batmaları lazımdır. Bu hırsızlık büyük veya küçük olmuş, ikisi de birdir. Bir baş hayvanını vergiden saklayan adamın, gümrükten milyon kaçırın hain bir kaçakçıdan farkı nedir? Vergi hırsızlığı; hükümetimizin yıllardan beri önüne geçmeğe uğraştığı çok önemli bir meseledir. Ve öyle olması da lazımdır. Vergi hırsızlığına mani olacak tedbirleri, biz iki yıldan beri ileri sürer, nokta-i nazarımızda taban direr dururuz. Maliye Vekâleti bizim sözüme kulak asmaz. Bize öyle geliyor ki; Güzelordu’nun bu hususta yaptığı neşriyatı mesela, Cumhuriyet Gazetesi yapmış olsaydı Bakanlık işe el atmış ve çoktan halledilmiş olacaktı. Böyle olduğuna göre, bir gazetenin köyde çıkması, mektup kağıdı gibi küçük olması kusur sayılıyor, demektir. Şurası iyi bilinmektedir ki; en ince noktalarına kadar köylünün haleti ruhiyesine vakıf olan adam ile, köylüyü sadece tren istasyonlarında görüp geçen İstanbullu yazarın görüşleri arasında dağlar kadar fark vardır.

Bizim müdafaa edegeldiğimiz nokta-i nazar: Sayım vergisi hırsızlıklarında köy ihtiyar kurullarının cürüm ortağı addedilmesi yolundadır. Beş kişiden mürekkep olan köy ihtiyar kurulunun haberi ve rızası olmadıkça, halkın hayvan gizlemesine imkan yoktur. Bunun aksini kimse iddia edemez.

Ordu’ya bağlı Ulubey’in Sayaca köyünde geçen sene 167 baş hayvan sayıma dahil ediliyor. Bu yılda yine aynı köyden 389 baş hayvan yazılıyor. Aradaki fark 222’dir. Bu miktarın 72’sini, sayım çağına yeni giren ve satın alınan hayvanlar olsun, diyelim. Geriye kalan 150 hayvan vergiden kaçırılanlar değil midir? Geçen seneki 167

Arazi tahririne hazırlık

Arazi tahriri kanununun tebliği üzerine vilâyette hazırlıklar başlamıştır. Yarın vilâyette kaymakamlar toplanarak mesai tarzını tesbit edeceklerdir. Bundan sonra kanunun tarifi dairesinde komisyonlar teşkil edilecektir.

Bu arazi daha ziyade vilâyetin Beyoğlu, Üsküdar, Kadıköy ve uzaktaki kazalarında vardır.

rakamının bu yıl 389'a fırlayışı dikkat çekmektedir. Merakla sordum, öğrendim: Köy ihtiyar heyeti ile köy katibi, noksan yazdırmalarını halka tembih etmişler. Köylü de doğrusunu yazdırmış. Esasen hayvan sahipleri gizlemek isteseler bile, kimin nesi olduğunu köy ihtiyar kurulları bilirler ve isterlerse tek keçi bile saklatmazlar. Ulubey'in Sayaca köyünde 222 hayvanın fazla zuhur etmesi, Köy kanununun tatbikinden, verginin

düşmesinden ileri gelmiştir. Köy İhtiyar heyetlerinin, Nahiye Müdürleri ile daimi temasa gelmeleri, işlerin devamlı takip edilmesi bu neticeyi vermiştir. Sayım sonucunun sözlerimi teyit edeceğine güveniyorum. Sayım Vergisi hırsızlığının önünü alacak tedbir; köy ihtiyar kurullarının suç ortağı tanımaktır..."

Güzelordu Gazetesinin 25 Haziran 1932 tarihinde "Defter Harici Bırakılan Yüzlerce Koyun Yakalandı" başlıklı bir haberde durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"...Ordu Ulubey köylerinde sayımdan kaçırılan ağnam bulunduğu Vilayet makamına ihbar edilmesi üzerine Vali Beyefendi bizzat Çambaşı Karakol kumandanı Mustafa Çavuşu telefon başına çağırarak kaçak koyunları derhal yakalamasını emir buyurmuşlardır. Mustafa Çavuş, kaçakçıların obasına gidip yaptığı takibat neticesinde (500) kadar koyun, keçi ve sığır yakalamıştır.

Güzelordu Gazetesi olarak bu olay karşısındaki görüş ve yorumumuz ise şöyledir: Köylere ait bütün işlerde olduğu gibi sayım meselesindeki yolsuzluklarda muhtarların eseri hıyanetidir. Tahsildar ve alakalı kişiler ikinci derece gelir. Nasıl olur da bir muhtar, komşusunun taşıdığı koyun sürüsünü göremez ve bilemez? Buna imkân mı var? Sayım işlerine hile karıştıran muhtar adalet pençesinde ezilmedikçe sayım işlerinin düzelmesine imkan yoktur. Alakadar makamın ehemmiyetle dikkatine celp ederiz..."

ARAZİ VERGİSİ ve ARAZİ TAHRİRLERİ (YAZIMI)

Arazi Vergisi, toprak mülkiyeti üzerine konulan genel yükümlülüktü. Türkiye'de toprak mülkiyeti veya zilyetliği, çok eskiden beri vergi konusu olmuştu. Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan beri "resm-i Dönüm", "resm-i Zemin", "basma Akçesi", "boyundurluk hakkı" ve "resm-i Çift" gibi isimlerle arazilerden vergi alınmıştı.

Bu vergiler Tanzimat'ta kaldırılmış, yerine konan vergide de arazi, vergi konusu olarak değil, vergi ödeme gücünün göstergelerinden biri olarak kabul olunmuştu. 1859 yılında ortaya çıkan Emlak Vergisi vergilendirilmiştir. Bu vergide matrah arazinin, değeri, oran bu değerlerin ilkin binde 4ü, sonra binde 8'i idi. Emlak Vergisi 1931 de kaldırılarak yerine "Arazi Vergisi" kabul olunmuştu. Bu verginin konusu, «Türkiye sınırları içinde özel mülkiyet esaslarına göre gerçek ve tüzel kişilerin tasarrufu altında bulunan bütün arazi» idi.

Ancak devlet ile kamu tüzel kişilerine ait olan arazi ile özel mülkiyete ait ziraata elverişli olmayan ve başka türlü kullanılması da mümkün bulunmayan topraklar vergiden istisna edilmişti. Yeniden yetiştirilen bağ, bahçe, ormanlar ve ziraata açılan yerler, aşiretlerin iskanına ve turistik maksatlara tahsis edilen arazi de 3-20 yıl arasında değişen bir geçici muafıktan faydalanmakta idi.

Verginin değeri, sahada köylerde arazide bizzat yapılan yazımla tespit edilen değerler idi. Son genel Arazi tahriri (Yazım) 1936 yılında yapılmıştı. Başlangıçta bir devlet vergisi olan "Arazi vergisi" 1936 dan itibaren il özel idarelerine bırakılmıştı. Daha sonra, 1319 sayılı kanunla bina ve arazi vergilerinde uygulanan tahrir yani yazım usulü yerine "beyan" esası getirilmişti. Bu kanun yürürlüğe girdikten sonra bina ve arazi vergilerinde vergi matrahı tahrir yani yazım komisyonlarınca tahmin ve tespit edilmeyecek, mükellefler bina ve arazinin rayiç değerlerini beyan edeceklerdi. Ancak beyan usulü, vergi idarelerinin mükelleflerin beyan edecekleri değerleri inceleyerek ek tarhiyatta bulunma imkânlarını ortadan kaldırmamaktaydı.

1961 de 309 sayılı kanunla, eski değerler 9 ve 3 kat sayılar ile çarpılmak suretiyle yükseltilmişti. 1968 de Arazi vergisinin illere sağladığı yıllık gelir 125 Milyon Lira idi. 1970 tarihli emlak vergisi ile yeni bir mükellefiyet ihdas edilmemiş, yürürlükte bulunan bina ve arazi vergileri emlak vergisi adı altında toplanarak şekli bir yenilik yapılmıştır.

Yürürlükte bulunan 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu 1970 yılında kabul edilmiş, emlak vergisi ile yeni bir mükellefiyet ihdas edilmemiş, yürürlükte bulunan bina ve arazi vergileri emlak vergisi adı altında toplanarak şekli bir yenilik yapılmıştır. Arazi Vergisi, 1972 yılına kadar uygulanmıştır.

1319 sayılı Kanunun gerekçesine göre söz konusu iki verginin aynı nitelikte olması böyle bir birleştirmeyi gerekli kılmıştır. 1986 yılına kadar merkezi idare tarafından toplanan bu verginin gelirleri ve yönetimi, bu yıldan itibaren belediyelere bırakılmıştır.

Emlak Vergisi Kanunu bina vergisi ve arazi vergisi olmak üzere iki ayrı vergiyi içermektedir. Ancak, her iki vergiye ilişkin düzenlemeler büyük ölçüde bir bütünlüğe sahiptir. Kanunda her iki vergi için ortak hükümlere de yer verilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 27 Aralık 1930 tarihli nüshasının 3. sayfasında "Arazi Vergisi Çiftçi 'ye Aşar Vergisini arattırmaktadır. Bugünkü arazi vergisi 5 sene evvelkine nispetle 60 misli fazladır " başlıklı yazıda 1930 yılı şartlarını anlatan vaziyet şu şekilde ifade ediliyordu:

"...Çiftçilerin ve arazi sahiplerinin en ziyade ve çok haklı olarak şikâyet ettikleri vergilerden birisi de "arazi vergisi" olduğu anlaşılmaktadır.

Bu vergi, yapılan tahrir üzerine köylünün, çiftçinin bütün arazisi ekilmiş ve o arazisinden mahsul almışçasına yapılan çok manasız bir tahmine istinaden tarh edilmektedir. Hâlbuki bir çiftçi ne kadar sermaye sahibi, bir köylü ne kadar araziye sahip olursa olsun arazinin hepsini ekemez. Bir kısmını nadas yapmağa, bir kısmını ekmeğe mecburdur. Böyle yapmazsa tarımsal üretimi azalır. Hâlbuki ekilmeyen ve boş kalan bu gibi yerler için de vergi tarh ve tahsil edilmektedir. Ekilmeyen araziden, istifade kabil olmayan mahallerden vergi talep etmek kadar haksız bir muamele olamaz. Çiftçilerin belini büken bu verginin ağırlığı, araziden anlamayan, mevkiinin vaziyetini takdir edemeyen tahrir heyetleri tarafından konulmuş olan kıymetlerin pek yüksek olmasındandır. 40 kuruş tahmin edilen bir dönüm tarlanın kıymetini, on, hatta on beş misli tezyide bir şey denemezse de kırk elli nispetinde kıymetiktisap edecek derecelerde imar ve ihya edildiği hiçbir zaman iddia edilemez. Çiftçiler arazi vergisinin Aşar vergisine rahmet okutacak kadar ağır olduğunu, çünkü aşar vergisinin ekilen ve üretilen mahsul üzerinden sekizde bir alınıyor, arazi vergisi olarak da bir dönüm tarlaya yedi nihayet on paraya isabet ediyordu. Bugün ise öyle vaziyetlere şahit oluyoruz ki bazı rençper, çiftçi arazi vergisini verebilmek için bütün mahsulatını bile satmağa mecbur kalıyorlar.

"... Arazi vergisi görülüyor ki; bir an evvel tez elden tetkik, tadil ve ıslah edilmesi lazım gelen vergilerden bir diğerini ve en mühimini de "Arazi vergisi" teşkil ediyor. Binaenaleyh, memleketin bir kısmında yapılan bu arazi tahriri artık muteber tutulmayarak adilane bir tahrir yapılmalı, çiftçi vergisini arazinin hakiki kıymeti üzerinden vermelidir. ..."

GÜZELORDU GAZETESİNDE "ARAZİ TAHRİR İŞLERİ "

Güzelordu Gazetesinin 27 Mayıs 1936 tarihinde çıkan nüshasında "Arazi Tahrir İşleri" başlıklı yazısında durum özetle şu şekilde ifade edilmektedir:

Gazetede ki ilgili yazıda "Arazi Tahrir (Yazım) İşlerine 1 Haziran 1936 Tarihinde başlanacak. Halkımızın uyanık davranarak önceden hazırlanması ve komisyona istediği malumatı vererek kolaylık göstermesi lazımdır." Diye bir başlık atılmış ve sonra şu şekilde devam edilmiştir.

"...Arazi tahriri için yapılan hazırlıklar bitmiştir. Vilayette ve kazalarda ayın 20. Günü toplantılar yapılarak tahrir edilerek cüz'i tamlar tespit edilmiş ve sıraya konmuştur. Tayin edilen 2 yıllık müddet içinde tahrir biteceğine göre, merkezde daha 2 komisyon teşkil etmek zarureti vardır. Tahrire merkezden başlanacak, ilk önce findık mintikalarının yazımı bitirilecektir. Arazi tahrir kanununun halkı alakadar eden bazı maddelerini buraya yazıyoruz. Halkımız bu satırları dikkatle okuyup, ona göre hareket ederek, Komisyonun çok mühim olan vazifesini kolaylaştırmaya çalışmalıdır. Madde-4) Arazi ve arsaların mutasarrıf veya şakulleri ikinci maddede yazılı komisyona arazi ve arsaların hududunu, var ise tasarrufun müstenit olduğu vesikaları göstermeye, komisyonca lüzum görecek malumatı vermeğe, arazi ve arsanın ne için kullanıldığını beyan etmeğe mecburdurlar.

GÜZELORDU
Türkiyede köyde çıkan ilk gazetedir)

Arazi tahrir işleri

1 HAZİRANDA BİRLİKTEKİN İŞİ BAŞLANACAK
HALKIMIZIN UYANIK DAVRANARAK ÖNCEKİ HAZIRLANMASI VE KOMİSYONA İSTEDİĞİ MALUMATI VEREREK KOLAYLIK GÖSTERMESİ LAZIMDIR.

Arazi tahriri için yapılmakta olan hazırlıklar bitmiştir. Vilayette ve kazalarda ayın 20. Günü toplantılar yapılarak tahrir edilerek cüz'i tamlar tespit edilmiş ve sıraya konmuştur. Tayin edilen 2 yıllık müddet içinde tahrir biteceğine göre, merkezde daha 2 komisyon teşkil etmek zarureti vardır. Tahrire merkezden başlanacak, ilk önce findık mintikalarının yazımı bitirilecektir. Arazi tahrir kanununun halkı alakadar eden bazı maddelerini buraya yazıyoruz. Halkımız bu satırları dikkatle okuyup, ona göre hareket ederek, Komisyonun çok mühim olan vazifesini kolaylaştırmaya çalışmalıdır. Madde-4) Arazi ve arsaların mutasarrıf veya şakulleri ikinci maddede yazılı komisyona arazi ve arsaların hududunu, var ise tasarrufun müstenit olduğu vesikaları göstermeye, komisyonca lüzum görecek malumatı vermeğe, arazi ve arsanın ne için kullanıldığını beyan etmeğe mecburdurlar.

Açık konuşma

Ankara Vilayeti Komisyonu Kurulmuştur

Tasarifin vaktine gelmiş olduğundan, bu işin için ne kadar kolaylaştırılabilir. Halkımızın gösterdiği merakından dolayı bu işin kolaylaştırılması ve halkın rahatlığı için çalışılmaktadır.

Çocuklarımızın da bu işin için çalışmaları için teşvik edilmektedir. Arazi tahriri işleri için çalışmaları için teşvik edilmektedir. Arazi tahriri işleri için çalışmaları için teşvik edilmektedir.

Uluşay Komiserliği Fırtınası Geçmiştir

Uluşayda meydana gelen fırtına, halkın büyük zararına sebep olmuştur. Halkın büyük zararına sebep olmuştur. Halkın büyük zararına sebep olmuştur.

Gazetemizde yapılacak değişiklikler hakkında bilgi için yazın.

Vilayetin 1. Haziran Pazartesi günü Arazi tahririne başlanmıştır. Çok isabetli olarak arazi

Madde-14) Bu kanunun 4. Maddesinde yazılı mecburiyetlere riayet etmeyenlerden komisyonca tutulacak zabıt varakasına müsteniden 5 liradan 25 liraya kadar ve kasten yanlış malumat verenlerden 25 liradan 200 liraya kadar hafif para cezası alınır. ..."

Güzelordu Gazetesinin 8 Haziran 1936 tarihinde çıkan nüshasında "Arazi Tahriri" başlıklı yazısında durum özetle şu şekilde ifade edilmektedir:

"..Vilayetimizin Merkez ve kazalarında 1 Haziran Pazartesi günü Arazi tahririne başlanmıştır. Çok isabetli olarak arazi

tahririne verimli bölgelerden girilmiştir. Yazımlardan alınan sonuç şayanı memnuniyettir. Bir hayli ketum arazi zuhur ettiği gibi, Tapuca pek yüksek kıymeti olan, bahçe ve tarlalar meydana çıkmaktadır. Arazi ve emlak sahipleri pek az vergi vermeye alışkın olduklarından, geniş arazilere sahip bazı şahısların idare heyetine itiraz etmeleri muhtemeldir. Bu takdirde, İdare heyetince komisyonun mütalaasının alınmasını hassaten rica ederiz. Kıymeti fazlaca yükselen arazinin verimi ve değeri hakkında inceden inceye tahkikat yapıldığı cihetle kıymet takdirinde isabetsizlik pek ender vaki olur. Bu noktaları idare heyetinin göz önünde tutacağından emin bulunuyoruz...”

Güzelordu Gazetesinin 29 Haziran 1936 tarihinde çıkan nüshasında “Arazi Tahriri Sonuçları” başlıklı yazısında durum özetle şu şekilde ifade edilmektedir:

Ordu Merkez Arazi Tahrir Komisyonu, şimdiye kadar Ordu Belediye sınırları dahilinde Nizamettin ve Bucak Mahallesindeki yazım işlerini bitirmişlerdir. Nizamettin Mahallesinde (2016) hektar ve (95670) lira kıymetinde 260 parça arazi yazılmıştır. Bucak mahallesinde (976) hektar (117) parça arazi yazılmıştır. Kıymeti (50635) liradır. Vergi nispeti epeyce yükselmektedir. Bugün Şarkıye mahallesinde yazımlara başlanmıştır. Belediyenin Komisyona verdiği azaların istifa etmeleri dolayısıyla Haziran ayı içinde Komisyon 11 gün çalışmamıştır...”

Güzelordu Gazetesinin 17 Ağustos 1936 tarihinde çıkan nüshasında “Arazi Tahrir Faaliyetleri ” başlıklı yazısında durum özetle şu şekilde ifade edilmektedir:

“... Merkez arazi Tahrir Komisyonu 25-7- 1936’da Ordu şehir merkezinde arazi yazım işlemini tamamlamış, 29-7-1936 tarihinde Orhaniye köyüne başlamış ve 4 gün içinde Orhaniye köyün tahririni yaptıktan sonra Boztepe köyüne geçmiştir. Boztepe köyünün arazisi oldukça geniş olduğu ve arazilerin parça adedi fazla olduğundan

Komisyunun müracaatı üzerine Valilikçe Boztepe köyünde yazım müddeti bir hafta uzatılmıştır. Şehir merkezinden uzaklıkça vergi nispeti yükselmektedir. Orhaniye köyünde 100'de 130 vergi artmıştır. Boztepe köyünde de 2 misli artacağı umulmaktadır...”

Güzelordu Gazetesinin 17 Ağustos 1936 tarihinde çıkan aynı nüshasında “Arazi Sahiplerinin Dikkatine!” başlıklı yazısında yazım hakkında ilgili vatandaşlara yaptığı ikaz şu şekilde ifade edilmektedir:

Ordu Merkez Tahrir Komisyonu halka yaptığı bir açıklama şu şekildedir. “ Arazi Sahiplerinin Dikkatine! Arazi tahriri yapılan köylerde bazı kimselerin tasarruf vesikalarını göstermek istemedikleri; bazılarının da hissedar adlarını yazdırmadıkları görülmektedir.

Tasarruf vesikası olanlar, komisyona ibraza kanunen mecbur oldukları gibi Komisyonca istenen malumatı doğru olarak vermekle de mükelleftirler. Hissedarı gizlemek meselesine gelince; bugünkü komisyonca yapılan yazımın, tasarruf hakları üzerinde tesiri olmadığı için, müştereklerinin adını yazdırmayanlar, ortak vergiyi, kendi üstüne almış olurlar ki, bu doğrudan doğruya kendi zararlarıdır. Kanuni mecburiyetlere karşı hareket edenler hakkında takibat yapılacağından halkımızın doğrudan sapmamalarını tavsiye ederiz...”

Ordu Merkez Tahrir Komisyonu yine halka yaptığı başak bir yazılı açıklamada kısaca şöyleydi:

“...11 Kasım Cuma günü Akyazı Mahallesi Şahincili köyünde arazi tahririne başlanacaktır. Adı geçen bu köyde arazisi bulunan şehirlilerin, Komisyonun isteyeceği malumatı vermek üzere tasarruf vesikalarıyla arazileri başında bulunmaları lüzumu ilan olunur...”

Güzelordu Gazetesinin 27 Temmuz 1936 tarihinden itibaren günlük seri olarak yayınlanan “Arazi Tahrir İntibaları” ilginç bilgilerden bazı özetler şu şekilde ifade edilmektedir:

Ordu Valisi Hayri Sırtıkızıl idi. Nazım Felek, Tahsin Yüzbaşıoğlu, Başöğretmen Mahmut Cemal ile İsmail Pehlivan'dan oluşan “Merkez Tahrir Komisyonu” 1 Haziran 1936 günü Ordu'nun Nizamettin mahallesinde arazi yazım işine başlamışlardı. Önceden yapılan tebligat üzerine halk komisyonun gidecekleri yerlerde toplanmıştı. Komisyon başkanı gittiği her yerde önce toplanan halka tahririn önemini, kanun ve talimatları anlatıyor, komisyona gerekli kolaylığın gösterilmesini istiyordu. Komis-

Arazi tahriri işi ilerliyor

Anadolunun muhtelif yerlerinde yapılmakta olan arazi tahriri işi ilerlemektedir. Bazı vilâyetlerde tahrir işi muvaffakiyetle neticelenmiştir. Şimdiye kadar yapılan tahrirde vergi kıymeti yirmi milyon küsur lirayı bulmuştur.

yon, Nizamettin mahallesinde bir mısır tarlasının kıymetini sorunca, konu komşu “500 liradır” demişlerdi. Hazinenin olduğu kadar, halkın hukukunu da düşünen tahrir komisyonu o mısır tarlasına “400 lira “ değer takdir etmişlerdi. Bazı tarla sahipleri de daha az vergi verebilmek için değerinin altında fiyat söyleyince; Komisyon Başkanı “ Komisyon azalarının da bu memlekette arazi sahiplerinden olduğunu kolay, kolay aldanmayacaklarını;

bu şekilde arazilerin gerçek fiyatını söylemezlerse, başka kimseleri buraya çağırıp, onların görüşlerinden istifade edeceklerini” diye onlara sertçe beyan edince vatan-daşlar doğruyu söylemekten başka çare bulamamışlardı.

Tahrir işinin zorluğundan Belediyenin azaları sebat edemediler, peş peşe istifa etmişlerdi. Nizamettin Mahallesinden sonra Bucak Mahallesinde çalışan komisyonu karşılaştıkları irili ufaklı arsalar çok oyalıyordu. Birçok yerde arazisinin ismini, tam hudutlarını bilmeyenler oluyordu. Şehir dışında köylerde vergi nispetleri 9-10 misli arttığı halde şehir merkezinde yüzde 30 ancak artmıştı.20 kuruş vergi vermeye alışanlar, haklı olarak birden bire 15-20 liraya vergi yekunu fırlayınca köpürüp itiraz ediyorlardı. Tahrir sırasında, hareketleri takdir edilen, komisyona kolaylık sağlayan, gerçekleri beyan eden insanlarda çıkıyordu. Bu meyanda Ahmet Kırca'yı, Nurettin Sözen'i, Mübadil İbrahim'i ve Ali Oğuzlu'yu hayırla anmak bir borçtu.

29 Temmuz 1936 Çarşamba günü Batum muhacirlerinin oturduğu Orhaniye köyüne gidilmişti. Orhaniye köylüleri tahrir komisyonuna azami kolaylık göstermiş, ağızlarından tek itiraz çıkmamıştı. Komisyon 30-40 haneden ibaret Orhaniye köyünü teşkil eden 147 parça araziye 13516 lira kıymet takdir etmişti. Komisyon 3 Ağustos 1936 günü Boztepe köyüne ulaşmıştı.

Merkezdeki en geniş arazilere sahip Boztepe köyünde 1936 yılında 170-180 hane vardı. Boztepe'nin “Andal” denilen 150 hektarlık mısır tarlası ise tam 83 kişiye aitti. İki saatte yazılacak 82 kişi yüzünden komisyonu iki gün oyalamıştı. Boztepe Muh-tarı İsmail Mağden ve Aza Ömer Duyar bu parçaları adım adım biliyorlardı. Onlar bilmeselerdi “Andal”ın içinden çıkılacak gibi değildi. İlane tebligata rağmen Boztepe'liler kimi yaylada, kimi fındıkta idi. Sonuçta Boztepe köyünde toplam 380 parça araziye 137065 lira kıymet takdir edilmişti. 20 Ağustos günü tahrir komisyon Yaraşlı köyüne gitmişti. Yaraşlı topraklarında 50-60 hane ancak barınabilirken ev sayısı 120'yi aşkındı. Bunun sebebi yakın köylerden gelip Yaraşlı'da ortak arazi işleyenler varmış. Yaraşlı köyünde 274 parça araziye 136110 lira kıymet takdir edilmiş ki eski kıymetine nazaran yüzde yüz artmıştı. 1 Ağustos Pazartesi günü Arazi Yazım Komis-

yonu Oğmaca köyüne gitmişlerdi. 75 haneli Oğmaca köyü arazileri genellikle taşlık ve oldukça karışık biçimde hisseliydi.

Oğmaca köyünün yazılımdan önce görünen 680 lira arazi vergisi tahrirden sonra hayli yükselmişti. 8 Eylül günü Kızılhisar köyüne arazi yazılımı için giden Komisyonu Köy Muhtarı Ali Yıldırım ve köylüler bekliyorlardı. Muhtar arazi sahiplerini ve hudutları iyi bildiği için güçlük çekmeden yazılıyordu. Kızılhisar köyünde 212 parça araziye 110130 lira kıymet takdir edilmişti. Daha sonra komisyon yağmur çamur demeden Uzunmusa köyünde arazi tahririne başlamıştı. 140 haneli köyün arazileri dağınık, arızalı ve çok hisseli idi. Uzunmusa köyünde arazi yazım işi 15 günde güçlkle bitmişti. Uzunmusa köyünde 240 parça arazi yazılmış, arazilere ise toplam 1165 lira kıymet takdir edilmişti. 1 Ekim günü 60 haneli Yağzlı köyüne giden arazi tahrir komisyonu işini bir haftada bitirmiş, 139 parça araziye 682 lira kıymet takdir etmişlerdi. 12 Eylül Pazartesi günü arazi yazım komisyonu Kısacık köyüne varmıştı. Verimsiz topraklara sahip olduğu görülen Kısacık köyünde hepsi 40 hane vardı. Kısacık köyünde yapılan arazi yazım çalışmaları sonucunda köydeki arazilere toplam 340 küsur lira kıymet takdir edilmişti.

Daha sonra 15 Ekim Perşembe günü Mübarek Köyüne gidilmişti. Köyün muhtarı Cemil, eski Muhtarı Mehmet Yarar ve aza ali Coşkun Komisyona yardımcı olup, kolaylık göstermişlerdi. 1936 yılında Mübarek köyünde ancak 300-350 kantar fındık çıkıyordu. Adım başına bir kaynak suyu olan Mübarek köyünde mısır ziraati yapılıyordu. Mektebi olmayan, Mübarek köyünde 21 Ekim günü arazi yazımı bitmiş ve köyde 126 parça araziye 73720 lira kıymet takdir edilmişti. 22 Ekim günü Komisyon arazi yazımı için Batami köyüne varmıştı. 200 küsur haneli Batami köyünün arazisi verimsiz, arızalı ve halkı fakirdi. Batami köyünde 28 Ekim tarihinde arazi yazım işi bitmişti. Netice olarak Batami köyünde 260 parça araziye 900 küsur lira kıymet konulmuştu.

Arazi yazım komisyonun çalışmaları hava şartları müsait oldukça diğer kazalarda ve köylerde bu şekilde sürüp gidiyordu. Ordu Belediye Hududu dahilindeki arazi ve arşların yazım işi 1936 yılı yazılımlarındaki değerlere göre toplam 268.695 lira kıymetinde 894 parçadan ibaretti. Bankadan fazla kredi almak maksadıyla dönüm ve kıymetleri artırılmış olan Bucak, Selimiye ve bilhassa Kirazlımanı mahallelerine ait arazi tahrirlerinde yapılan tenzilat, ilk hafta içinde yükselen nispeti aşağıya düşürmüştür. Vergilerdeki artış nispeti % 30'dur.

Arazi tahriri, verilen emirle durduruldu
Antalya 5. (Telefonla) — İlimiz Valiliğine gelen bir emirle, bir müddetten beri devam eden arazi tahriri durdurulmuştur. Maliye Bakanlığından gelen bu emir üzerine, tahrirle görevli komisyonlar da lağvedilmiştir. İlimizde tahrir işini yürüten komisyonların aylık ücret ve yollukları, 48 bin lira tutmak tavidir.

Güzelordu Gazetesinin 12 Kasım 1936 sayılı nüshasında “Arazi Tahrir İşleri” başlığıyla yayınlanan bir başka yazıda Ordu’nun vergi konusu okurlara şöyle ifade edilmiştir.

“... Merkez Arazi Tahrir Komisyonu, Haziran ayından itibaren Ekim /1936 ayına kadar Belediye hudutları dâhilinde 10 mahalle ile 8 köyün yazımını bitirmiştir. Bu 4 ay 1 hafta içerisinde muhtelif sebeplerden dolayı 102 gün çalışabilmiştir. 2671 parça araziye 923.551 lira kıymet takdir edilmiştir. Hususi Muhasebe Müdürlüğü tarafından arazi sahiplerine tebligat yapılmaktadır. Eshabı emlakten bazıları konulan kıymetlere itiraz etmekteyse de bunlar arazilerine fazla kıymet takdir edildiğinden dolayı olmayıp, vergilerini bir parça indirmek hülyası ile idareye başvuranlardır.

Vergi nispetleri, Belediye hudutlarında belli bir miktar olarak artmışsa da köylerde %90 nispetinde yükselmiştir. Tahrir sırasında ayrıca birçok pürüzlü işler de halledilmiştir. Merkezin toplam 169 köy arazisi olmasına ve şimdiye kadar ancak 8 köy arazisi yazılabilmesine nazaran merkez kaza için daha 1-2 komisyona ihtiyaç vardır. Arazi yazılım işi bir komisyona kaldığı takdirde kanuni müddet içinde bitirilmesine imkân yoktur...”

“YOL VERGİSİ”

Osmanlı İmparatorluğu dönemine rastlayan Tanzimat’tan sonraki dönemde, Türk mali sisteminde reform çalışmaları başlamış ve buna bağlı olarak da vergi çeşitliliği artmıştır. 19.yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Osmanlı devletinin çözmek zorunda olduğu konulardan biri de ulaşım problemiydi. Daha önceki dönemlerde yapılmış olan yollar, geçitler artık kullanılamaz hale gelmişti. Bu dönemde uygulamaya konulan vergilerden birisi de yol vergisidir.

Mevcut yolların onarımı ve yenilerinin yapılması ihtiyacının bir sonucu olarak Osmanlı vatandaşlarına tarik bedel-i nakdîsi, tarik bedelâtı, tarik bedeli, tarik mükellefiyeti ve tarik vergisi adıyla anılan yol vergisi getirilmiştir. Yol vergisi, vergi mükellefleri tarafından nakden ve bedenen yerine getirilen bir yükümlülüktü. Ancak yol vergisi mükelleflerinde Osmanlı Dönemi’nde nakdi yükümlülük, Cumhuriyet Dönemi’nde ise bedeni yükümlülük ön planda idi. 18-60 yaş arasındaki her erkek vergi mükellefiydi. Bu yıllarda yollarda binlerce işçi bedenen çalışıyordu. Bunlara “mükellef amele” deniyordu. Bu, yolların açılması için yol vergisi adı altında para veremiyorsan, bedence çalışmak demektir.

Osmanlı devletindeki ilk yol vergisi düzenlemesi daha sonraki yıllarda birçok kez değişikliğe uğradı. Toplanacak verginin artırılması amacıyla mükelleflerin sayısı ar-

tırılmaya çalışıldı, kapsamı genişletildi. Yol vergisi uygulamasının başladığı ilk dönemlerde, vergi mükellefinin yük, araba ve binek hayvanı da vergi mükellefiyetine tabii tutuluyordu. Yalnız daha sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Vergiyi nakden ödeyemeyenler belirlenen süreler içinde zorunlu olarak yol inşaatlarında çalışmakla mükelleflerdi.

Savaşlardan yeni çıkmış Anadolu halkını bu tip vergiler oldukça zorlamıştır. Halk vergisini ödemek için ya bedenen yol yapımında günlerce çalışmış ya da elinde ne varsa satmak zorunda kalmıştır. Vergisini ödeyemeyenlere hapis cezası verilmesi ve yatak, yorgan gibi en temel eşyalarının dahi haciz edilmesi sosyal yaşamda derin izler bırakmıştır. Vergiden muafiyetin tek yolu ise beş ve üzeri sayıda çocuğa sahip olmak olmuştur. Bu uygulama ile savaştan yeni çıkmış Türkiye’de nüfus artışının özendirilmesi amaçlanmıştır. Böylece Anadolu’da beş ve beşten fazla çocuk sahibi ailelerin sayısında artış yaşanmıştır.

Ekonomik güçlüklerle boğuşan halk “baş vergisi” olarak gördüğü bu uygulamadan her dönemde sürekli şikâyet etmiştir. Verginin angarya haline geldiği, adil olmadığı vurgulanmıştır. Ancak yöneticiler bütçenin yetersizliği ve kaynakların demiryolu yapımına aktarılmasından dolayı vergiden bir türlü vazgeçememiştir. Karayolu yapımı için toplanan vergi de çoğu zaman vilayetlerce eğitim, imar faaliyetleri gibi öncelikli başka işlere harcanmıştır.

Yol vergisi, vatandaşların gelir düzeyine bakılmaksızın, her vatandaşın eşit miktarda alınmıştır. Yol vergisinin bu özelliği, verginin tahsil edilmesinde önemli problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunun için bazı yıllarda tahakkuk eden yol vergisi miktarı ile tahsil edilen yol vergisi miktarı arasında önemli farklar meydana gelmiştir.

Bu arada 1913 yılından itibaren yol vergisi miktarını tespit etme ve tahsil etme yetkisi Vilayet İdaresi Kanunu ile vilayetlere verilmiştir. Bazı sancak ve vilayet yöneticilerinin, Osmanlı Dönemi'nde yol vergisi miktarını arttırmak ve yol inşası için bedeni mükellefiyette faydalanmak için yapmış oldukları teşebbüsler ise, merkezi yönetim tarafından kabul edilmemiştir. 1910'lu yıllarda, vilayetlere ait olan yol vergisini tahsil etme yetkisinin, belediyelere terk edilmesi de gündeme gelmiştir.

Vergi mükellefi olan vatandaşlar, yol vergisi mükellefiyetinden kurtulmak için, türlü bahaneler göstererek merkezi yönetime başvurmuşlardır. Ayrıca yol vergisi konusunda vergi mükellefleri yeteri kadar aydınlatılmadığı için, bazı zamanlarda kötü niyetli insanlar tarafından vatandaşlar istismar edilmişlerdir. Yol vergisi Osmanlı vatandaşlarından tahsil edildiği gibi, yabancı devlet vatandaşlarından da tahsil edilmiştir. Ayrıca yabancı devletlerin sefaretlerinde çalışan görevlilerde, yol vergisi mükellefi olmuşlardır.

Yol vergisi ile ilgili bir diğerk kanuni düzenleme Milli Mücadele döneminde yapılacaktı. Yol vergisi uygulaması Cumhuriyet Dönemi'nde de varlığını devam ettirmiştir. 1920 yılının son haftasında Türkiye Büyük Millet Meclisinde Tarık Bedel-i Nakdisi adıyla yol vergisi kanunu kabul edildi. Osmanlıdan Cumhuriyete devreden yol vergisi ile ilgili olarak son köklü değışiklik ise 1525 numaralı Şose ve Köprüler Kanunu ile yapıldı. 10 Haziran 1929 tarihli kanunun yol vergisi ile ilgili hükümlerinden bir kısmı şöyleydi:

“Türkiye’de kesin on sekiz yaşından altmış yaşına kadar her erkek nüfus yol mükellefiyetine tabidir. Yol mükellefiyeti bedenen ve bizzat çalışmak istemeyenler tarafından nakden ifa edilir. Ancak sakatlığı sabit olan fakirler, hayatta beş evladı olanlar, bilumum mekteplerde tahsilde bulunan öğrenciler, silâh altındaki ordu ve jandarma askerleri yol mükellefiyetinden muafır. Bir senelik bedeni mükellefiyet ortalama kuvvete sahip bir amelenin on günde yapabileceğı iş miktarından ibarettir. Nakdi mükellefiyet senede toplam 8 liradır. Buna yol parası denir ve vilayetler genel meclislerince tespit edilecek zamanlarda ve iki eşit taksitte alınır.”

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, memlekette karayolu yapmak için yürürlüğe giren ve çeşitli isimler altında Cumhuriyet Dönemi'nde de varlığını sürdüren yol vergisi, vergide adalet ilkesine uygun olmayan bir vergi olarak, Türk mali tarihindeki yerini almıştır.

Ordu'nun geçmiş yılların da “Dereyolu, Çambaşı yolu ve Koçboynuzu” gibi önemli ve unutulmaz yollar, binlerce yol mükellefi tarafından açılmıştır. Ayrıca mükellef-

lerin araba ve yük hayvanları da yol vergisi mükellefiyetine tabiydi. Vergiyi nakden ödeyemeyenler belirlenen süreler içinde zorunlu olarak yol inşaatlarında çalışmakla mükelleflerdi. Osmanlı devletindeki bu ilk yol vergisi düzenlemesi daha sonraki yıllarda birçok kez değişikliğe uğramıştı. Toplanacak verginin artırılması amacıyla vergi mükelleflerinin sayısı artırılmaya çalışılmış, kapsamı genişletilmişti. Ama yol yapılırsa da derelerin üzerinde gerekli olan köprü ve menfezler yapılamamıştı. Çünkü köprü yapacak ne para, ne de teknoloji vardı. Derelerde ağaç kütüklerden çakma derme çatma köprülerle Cumhuriyetin ilk yıllarına kadarla idare edilecekti.

Yol vergisi ile ilgili bir diğer kanuni düzenleme Milli Mücadele döneminde yapılabaktı. 1920 yılının son haftasında Türkiye Büyük Millet Meclisinde “Tarik Bedel-i Nakdisi” adıyla yol vergisi kanunu kabul edildi. Osmanlıdan Cumhuriyete devreden yol vergisi ile ilgili olarak son köklü değişiklik ise 1525 numaralı Şose ve Köprüler Kanunu ile yapıldı. 10 Haziran 1929 tarihli kanunun yol vergisi ile ilgili hükümlerinden bir kısmı şöyleydi:

“Türkiyede kesin on sekiz yaşından altmış yaşına kadar her erkek nüfus yol mükellefiyetine tabidir. Yol mükellefiyeti beden ve bizzat çalışmak istemeyenler tarafından nakden ifa edilir. Ancak sakatlığı sabit olan fakirler, hayatta beş evladı olanlar, bilimum mekteplerde tahsilde bulunan öğrenciler, silâh altındaki ordu ve jandarma

askerleri yol mükellefiyetinden muaftır. Bir senelik bedeni mükellefiyet ortalama kuvvete sahip bir amelenin on günde yapabileceği iş miktarından ibarettir. Nakdi mükellefiyet senede toplam 8 liradır. Buna yol parası denir ve vilayetler genel meclislerince tespit edilecek zamanlarda ve iki eşit taksitte alınır.”

1929 yılında 8 lira olarak belirlenen yol vergisi daha sonraki değişikliklerle 12 liraya, 1947 yılından sonra ise 18 liraya kadar yükselmişti. Osmanlıda başlayan ve Cumhuriyet döneminde devam eden yol vergisi vatandaşların gelirine veya servetine bağlı olarak alınan bir vergi olmadığından adaletten uzaktı. Zengin ve fakir ayrımı yapılmadan herkesten eşit miktarda alınmaktaydı. Bu durum büyük bir adaletsizliği ve buna karşı tepkiyi de beraberinde getirmekteydi. Zira zengin ve orta sınıf hiç zorlanmadan bu yol vergisini nakden ödeyerek bedenen çalışma yükümlülüğünden kurtulmaktaydılar. Ancak fakir köylüler, yevmiyeli bir işte çalışmayan işçiler, şehirlerde oturan dar ve sabit gelirli vatandaşlar kısacası geniş halk kesimleri yol vergisini ödemekte çoğu zaman güçlük çekiyorlardı. Geçimlerini sağlamak için zor şartlarda kazandıkları parayı çoğu zaman iaşelerinden kısarak yol vergisi olarak ödemek zorunda kalıyorlardı.

18 yaşını doldurmuş her erkek için alınan bu vergi özellikle köylüleri, fakirleri daha çok etkiliyordu. Çünkü şehirli ve zenginlere göre nüfus olarak daha fazlaydılar. Mükellef üç erkeği bulunan fakir bir ailenin senede 12’şer liradan 36 lira yol vergisi ödemek için ne kadar sıkıntı çektiği ve hatta bu yüzden bazen hayvanlarından veya sağmal ineklerinden birini yahut tohumluk buğdayından, mısırından birini satmak zorunda kaldığı çok yerlerde çok defa görülmüş üzücü ve elemli hadiselerdi.

Bedenen çalışamayacaklardan istenen yol vergisi özellikle 2.Dünya savaşı yıllarında fakir halkın, köylünün ödeme gücünün çok üstündeydi. Özellikle köylüler yol

vergisini ödemekte zorlanıyorlar ve önemli bir kısmı da bu vergiyi ödeyemediğinden yol inşaatlarında çalıştırılıyorlardı. Evlerinden, köylerinden, oturdukları şehirden uzakta olumsuz şartlar altında günlerce çalışmak zorunda

kalan geniş halk kesimlerinde adaletten uzak bu uygulamaya büyük bir kızgınlık ve öfke oluşmuştu.

Köylüler, jandarma ve tahsildarlardan, yol vergilerinden sızlanıyor, feryat ediyordu. Yol vergisini vermeyen köylüye gaz yağı dağıtımı yapılmıyordu. Yol parasını vermeyen köylüler habire çocuk yapıyorlardı. Çünkü beş çocuklu ailelerden yol parası alınmıyordu. Tahsildarlar, okur-yazar olmayanlara verdikleri makbuzlara eski tarihler atıp devamlı olarak yol parası istiyorlardı. Bir kadının tek horozunu dahi vergi borcuna karşılık haczetmişlerdi.

15 Mart 1939 tarihli Güzelordu Gazetesinde “Umumi Meclis Toplantısı Münasebetiyle; Yol Mükellefiyeti Nakde Tahvil Edilmelidir” diye E. Melek adlı bir yazar tarafından Ordu Valiliğine hitaben bir baş makale yazılmıştı. Yazı özetle şu şekilde devam ediyordu:

“...Ordu Vilayetimiz Umumi Meclisi, bu ayın bidayetinden beri içtimalarına devam etmektedir. Her zaman olduğu gibi, bu içtima devresinde de, güzel yurdumuzun bir parçasını teşkil eden Ordu'nun ümranı yolunda isabetli kararlar ittihaz (karar almak) edileceğine emin olmakla beraber, Meclisin müctemi (toplu) bulunduğu ve memle-

ket işleri ile meşgul olduğu şu sırada mühim bir noktaya temas etmeyi faydalı bulduk. Uzun senelerin verdiği tecrübeler göstermiştir ki; bedeni mükellefiyetlerle yol yaptırması pek müşkül olmakta ve istenilen semere elde edilememektedir. Köylümüz, bu mesaisinin bir ücret mukabili olduğunu takdir edemediğinden, tarlada yevmiye ile çalıştığı gibi, devletin yol inşaatında çalışmamakta ve bunu kendisi için adeta angarya olarak görmektedir. İşte bu zihniyetle hareket eden köylümüzün bedeni mükellefiyeti karşılığı olan binlerce liramız da her sene heba olup gitmektedir.

Bu günkü kanuni mevzuata göre, her fert aynı miktarda vergi vermekle mükelleftir. Senede alınan altı lira vergiden, daha çok vermeğe muktedir olanla, nısfını (yarısını) bile ödemeye kadir olmayan bir vatandaşı aynı miktarda vergi ile mükellef tutma neticesi doğan bedeni mükellefiyetin kaldırılması zamanı geldiği kanaatindeyiz. Bu hususta evvelce bir cereyan olduğunu hatırlıyoruz.

Yol vergisi bir nispet dahilinde tahakkuk ve tahsil olunduğu takdirde bedeni mükellefiyet kendiliğinden ortadan kalkar. Bu suretle her iki tarafın işleri salim bir mecraya girmiş olur.

Binaenaleyh, bu mühim noktaları müdrük bulunduğuna emin olduğumuz, Meclisi Umumimiz, bedeni mükellefiyetin, nakde tahvili hususunda ali makamlar nezdin-

de temenniyatta bulunursa ve bu yoldaki mevzuatın değişmesinde amil olursa, bu önemli dava kökünden halledilmiş olur ki bu sayede yollarımızın daha esaslı ve daha seri bir tarzda yapılması fırsatını elde etmiş oluruz. E. Melek...”

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞLE “YOL VERGİSİ”NE ELEŞTİRİLER YÜKSELMIŞTİ.

Çok partili hayata geçişle birlikte yol vergisinden kaynaklanan şikâyetler halk tarafından daha çok dile getirilmeye başlanmıştır. Demokrat Parti'nin tek parti dönemine yönelik muhalefetine de yol vergisi önemli bir yer tutmuştur. Demokrat Parti özellikle yol vergisinin çalışma yükümlülüğünün angarya özellikleri üzerinde durmuş, az gelirli vatandaş için büyük sıkıntı kaynağı olan yol vergisini halkın desteğini artırmakta başarıyla kullanmıştır.

Muhalefetin yol vergisi üzerinden iktidara yüklenmesi karşısında CHP Hükümeti yol vergisi konusunda düzenlemeye gitmek ihtiyacı duymuştur.

Recep Peker Hükümeti Programında yol vergisine, “maliye” başlığı altında: “Eski bir mesele olan yol vergisinin vergi prensiplerine daha uygun olarak ıslah edilmesi konusu üzerinde çalışacağız.” şeklinde yer verilmiştir. Hükümet, verginin ve vergi ilkelerinin daha adil ve daha uygun olarak düzenlenmesi görüşünü benimsemiştir. Dönemin gazetelerinde yol vergisi üzerinde Hükümetin çalışmalarının başladığına dair haberler de hemen yer bulmuştur. 21 Mart 1947 tarihli Vatan Gazetesi'nde Yol Vergisi'ni daha adil bir şekilde sokacak yeni vergi tasarısı hazırlandığı duyurularak bu konuda şu açıklama yapılmıştır: “Yeni tasarı eskisine göre hem adil hem de mevcut yol programının tahakkuku bakımından varidat sağlayacak birçok yeni hükümleri ihtiva etmektedir. Tasarıya göre bütün vatandaşların aynı nispette vergiye tabi olmaları esasından ayrılmış, vatandaşları kazançlarına göre ayırmıştır. Köylü vatandaşlardan maktuan 5 lira yol vergisi alınacak ve senede yüz liraya kadar kazanç vergisi ödeyen vatandaşlardan yüzde 5 ve daha fazla verenlerden kazançları nisbetinde daha fazla nisbetlerde vergi alınacaktır.”

Recep Peker döneminde yol vergisine dair bir düzenleme yapılamasa da ardılı Hasan Saka Hükümetleri döneminde de üzerinde çalışılan konulardan biri olmuştur. Hükümet vergideki adaletsizlik ve verginin kaldırılmasına dair görüşlerini zaman zaman açıklayarak bu konu üzerinde çalışıldığını kamuoyuyla paylaşmıştır. Başbakan Hasan Saka'nın Giresun'da İl Özel İdare tahsildarı Kamil İskefeli'nin; “Zatîâliniz de yol parası 18 lira veriyorsunuz, bir hamal da 18 lira veriyor. Ben tahsildarım. Alamıyorum kimseden parayı.” sözlerine cevabı; “ bu kanunu yakında tadil edeceğiz.” olmuştur. Hükümet, bir taraftan halkın şikâyetlerine son vermek için verginin kaldı-

rılmasıyla ilgili görüşleri benimserken diğer taraftan da önemli bir gelir kaynağı olan bu vergi uygulamasından vazgeçmekte zorlanmıştır. Verginin ya kaldırılması ya da kazanca göre alınması ve kadınların da vergi ödeyerek adaletsizliğin giderilmesine dair görüşler gazetelerde sıklıkla dile getirilmiştir. Bütçedeki açığı kapatmaya yönelik Hükümetin yol vergisini artıracacağı yönünde haberler de eksik olmamıştır.

Demokrat Parti mitinglerinde yol vergisi muhalefetin iktidara karşı kullandığı malzemelerden biri olmuştur. Celal Bayar, 11 Ağustos 1948 tarihli Biga mitinginde vergilerin ağırlığından şikayet etmiştir. Bayar, Demokrat Parti'nin vergilerde eşitsizliği düzeltmek için çalışacağını belirtmiş ve halka ağır bir yük haline gelen vergileri azaltacaklarını söylemiştir. Vergilerin ne kadar ağır olduğuna örnek olarak da seyahatlerinden birinde karşılaştığı bir köylü vatandaşın yol vergisinin 12 liradan 18 liraya çıkartılması üzerine söylediği şu sözleri ifade etmiştir: “Yol vergisi borcumu ödeyebilmek için yorganımı satıyorum. İmdadına yetişin.” 8 Mayıs 1949 tarihinde Demokrat Parti'nin hayat pahalılığını protesto mitinginde de iktidara; “15 senedir yol parası olarak toplanan 282 milyon lirayı nereye sarf etmişlerdir? Bugünkü yol durumumuz Habeşistan, İran ve Afganistan'dakinden farklı değildir” denilerek yüklenilmiştir.

Hükümetin Osmanlıdan Cumhuriyete vazgeçilemeyen önemli bir kaynak olan yol vergisinde köklü bir düzenleme yapma kararında muhalefetin eleştirilerinin yanında ülkenin karayolu politikasında 1948 yılında yaşanan dönüşüm de önemli rol oynamıştır. ABD'nin yönlendirmeleri ile karayolu öncelikli bir ulaşım politikası benimsenirken makineli yol yapım dönemine geçilmiştir. Böylece Şose ve Köprüler Kanunu'nun çalışma yükümlülüğü önemini kaybedeceğinden yol finansmanı sağlamada bedeni çalışma esasından nakit ödeme esasına geçiş kaçınılmaz olarak görülmüştür.

16 Ocak 1949 tarihinde iş başına gelen Şemsettin Günaltay Hükümeti de yıllarca bu verginin ağır yükü altında ezilen halkın tepkisi ve muhalefetin yoğun eleştirileri nedeniyle bu tasarımı gündemine almamıştır. Ancak karayolu ağırlıklı bir ulaşım politikasının benimsendiği dönemde finansmana ihtiyaç duyduğundan Hükümet yol vergisi uygulamalarını aynen sürdürürken sadece benzine zam yapılmasını içeren bir düzenleme yapılmasına dair 27 Ocak 1949 tarihinde bir kanun tasarısı hazırlamıştır.

Meclis'te yapılan görüşmeler sonucunda 14 Şubat 1949 tarihinde kabul edilen 5336 sayılı “Yol İşleri İçin Benzinden Alınacak Vergi Hakkında Kanun” ile benzinin litre-sinden 11 kuruş yol vergisi alınması kararlaştırılmıştır. Ayrıca kanunda benzinden alınacak verginin yollara harcanması da belirtilmiştir. Böylece yolu kullananlardan vergi alınması anlayışı benimsenmiştir. Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerinde kırsal kesimin oylarını almasında Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetlerinin bir türlü

vazgeçemediği yol vergisine yapılan muhalefet etkili olmuştur. Rıfka Salim Burçak CHP'nin tek parti iktidarının iflasını açıklarken yol vergisine dair düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“Tek partili diktatoryal bir iradenin jandarma vasıtası ile köylü üzerindeki baskısı tarif edilemez bir hürriyetsizlik ve dehşet derecesine çıkmıştı. Atatürk'ün, memleketin efendisi olarak gösterdiği köylü, jandarma ve tahsildardan, yol ve tarım ürünleri vergilerinden sızlanıyor, feryat ediyordu. Memleketin efendisi, altı liralık yol vergisini veremediği için kendisini günlerce yollarda veya madenlerde çalıştıran, yetiştirdiği ürünü vergi adı altında keyfi ölçülerle elinden alan bir terör rejimine artık kendi devleti gözüyle bakamaz olmuştı...”

ORDU'DA “YOL VERGİSİ VE MÜKELLEF AMELELER”

Ülkenin her yerinde olduğu gibi Ordu'nun geçmiş yıllarında yapılan yollarda, köprüler ve her türlü Devlet yatırımlarda yol mükellefi amelelerden istifade edilmişti. O zamanki Kamu yöneticileri zihniyetine göre; Mükellef amele gösterilen bu yol inşaatlarında çalıştığı takdirde, yirmi küsur senedir bir türlü halledilemeyen Ordu'nun yol davası da halledilmiş olacaktı. İşte yerel tarih araştırmalardan tespit edebildiğimiz “Ordu'daki yol mükellefiyeti” kapsamında yapılan faaliyetlerden birkaç örnek sıralayalım.

1931 yılının Temmuz ayıydı. Ordu'nun Ulubey ilçesinde hükümet konağının Gazeteci Bilal Köymen ile Frengi Mücadele Doktoru Mazhar Bey birlikte otururken, yanlarına pejmürde kıyafetli bir yaşlı kadıncağız yanaşmıştı. Doktor Beye yönelmiş ve titrek sesiyle yalvarıyordu.” Oğlum, ateşler içinde yanıyor. Derdine derman ol, Doktor bey...” Kadıncağız daha açıkça durumu şöyle izah etti: Oğlu yol mükellefi olarak Turnasuyunda mevkiinde yolda çalışıyormuş. Oradan eve dönünce hastalanmış. Ateşi gittikçe yükseliyormuş. Şefkatli Doktor Mazhar Bey bir takım pratik tedaviler tavsiye ederek, kadıncağızı evine yolladı.

Yol mükellefleri konusunda, Doktor Mazhar Bey, “Ulubey yerlilerinden Turnasuyu köyünde çalışan üç köyün amelesinden 100' ünün hasta olduğunu” söylüyordu. Yaz mevsiminde sıtma hastalığına yakalanan Ulubeylileri Turnasuyu köyünün yollarında mükellef olarak çalıştırmak en hafif tabiri ile işkence oluyordu. Yüksek köylerin halkı bu Sıtma hastalığı sezonunda Ordu'nun taban arazilerde çalıştırılmaya tahammül edemiyorlardı. Mademki buralarda “mükellef ameleye ihtiyaç vardı” neden ilkbaharda veya sonbaharda sivrisineklerin olmadığı zaman çalıştırılmazdı? Yüzlerce yol mükellefi çalıştıkları sırada hastalanmalarına sebep olanların vicdanları acaba sızlıyormuydu?

UYANIŞ

SERVETİFÜNUN

HAFTALIK SİYASİ VE EDEBİ TÜRK GAZETESİ

Sahibi ve Başmüdürlüğü: AHMET İHSAN

Umumi Neşriyat Müdürü: HALİT FAHRİ

Telefon 2-1012

Tasviri 1891

Tele. Servetifunana

43'üncü senesi 74-10 uncu cildi

Perşembe 1 Haziran 1933

№ 1920 — 235

Ordu vilâyetinde inkişaf

Ordu - Mes'üdiye arasındaki dere yolunu, bu yaz içinde bitireceklerini sureti katiyede taahhüt eden köy müessesileri Ordu Halkevi binası önünde.

Geçenlerde Mes'üdiye kazasının Ordu vilâyetine ilhak edilceğini gazeteler yazmışlardı. Mes'üdiye köylüleri bu haberi işitince büyük bir memnuniyetle tatil olunan 30 kilometre mesafedeki Dere yolunu mükellefiyetleri haricinde yapmak için can ve gönülden çalışıyorlar ve bu iş için köy müessesilerini vilâyet merkezindeki Halkevi'ne göndermişlerdir. Gelen bu grup, köylülerin sevinçle gösterdikleri yüksek alkışı söylemekle bitirememişler ve bu yolu bu yaz içinde sureti katiyede ikmal edeceklerini taahhüt etmişlerdir. Müteakiben Halkevi binası önünde fotoğraflar alınmıştır. Bu fotoğraflardan birini derlediyoruz. Bu memnuniyetle foto da kaydedelim ki: Ordu, vilâyet olmazdan evvel ihmal yüzünden çok geri kalmıştı. Şimdi ise her gün yeni bir inkişaf doğru adım atmaktadır. Pek az zaman zarfında şehir haricinde birçok mektep ve yollar yapıldığı gibi dahilde de birkaç mektep, su ve elektrik tesisi ve meşire mahalleri gibi alibi ve modern ibtiyâçlar ikmal edilmiştir. Diyebiliriz ki, zaten tabiiyetin ayrı olan bu şehir büyük bir istikbalde sâhil vilâyetlerine bir nümune olacağı şüphesizdir.

1931 yılında ise Ordu- Koçboynuzu yolunun ara uzunluğu 45-50 kilometre olan bir yoldu. Tamamen köy kanununa tevfikân Özel idareden barut ve silindir gibi masraflar karşılığı az bir para sarf edilerek köylüler tarafından beden gücüyle açılmıştı. Perşembe ve Fatsa civarında yaşayan ve 12 lira tutan yol vergisini ödeyemeyen fakir mükellef köylüler, Koçboynuzu yolunda kazma kürek çalışarak borçlarını kapatıyorlardı. Ordu - Fatsa arasında yapılan Yol vergisi mükelleflerini çalıştırmak suretiyle “Koç Boynuzu” yolu da 1933’lü yıllarda motorlu vasıtalara nihayet açılmıştı.

22 Ağustos 1932 ‘de Ordu Valiliği Özel idare imkânlarıyla tek başına bu yolların yapılmasının başarılamayacağını takdir eden ve anlayan, Vali Nazif Ergin , Dereyolu ve Çambaşı yolu civarında bulunan tüm köylerin muhtar ve ihtiyar heyetlerini Ulubey nahiye merkezine davet ederek, Sermühendis Nevres Bey ile geniş bir toplantı yapmışlardı. Vali Nazif Bey, muhtarlara etkili bir hitabetle yolların yapılabilmesi için yöre halkından destek ve ilgi istemişti. Köy Kanununa uygun olarak, ancak vatandaşın kazma, kürek ve manivela ile çalışarak, bu yolların açılmasının ve toprak tesviyesinin mümkün olduğunu beyan etmişti. Toplantıdan sonra muhtarlar köylere dönüp gerekli ilanları yapmış, kazma, kürek ve manivela gibi alet, edevat temin edilmiş, gerekli önlemler alınmıştı.

1 Eylül 1932 günü binlerce köylü mükellef amele yollara dökülmüştü. Vaktin yayla ve fındık mevsimi olmasına rağmen halkın yolları açmak için büyük bir heyecanla coşup taşması her türlü övgünün üstündeydi. Binlerce yol mükellefi amele coşkun bir aşk ile gece gündüz davul zurna ahenkleri arasında sabahlara kadar yollarda çalışmaktaydı.

10 Eylül 1932 de Ordu Valiliği Çambaşı yolu için 40 bin lira ve beş bin amelelik bütçe ayırmıştı. Yolun kazısı biten bölümlerinde mükellef ameleler taş döşeme işlerine de başlamaktaydı.

1934 yılında Ordu Sivas’ı birbirine bağlayacak olan Dereyolunda dört bini Ordu’dan, üç bini ise Mesudiye’den olmak üzere toplam yedibin yol mükellefi amelenin çalıştırılması planlanmıştı. Bu yol mükellefi ameleler ile Çavuşoğlu boğazından Melet ırmağı Çatalkaya mevkiine kadar açılan yolun taş döşenmesi ve silindirilmesi bitirilmişti. Melet ırmağının karşı geçesinde daha ileride 9 kilometrelik kısımda ise blokaj yapılmış, tesviye ve taş ihzarı bitirilmişti. Kaya hafriyatında ise muntazaman 170 yol mükellefi amele çalışmaktaydı. Mesudiye topraklarında ise 25 kilometrelik bir kısımda ise tesviye ve kaya işleri tamamen bitmiş ve otomobil geçmesine müsait hale getirilmişti.

1935 yılında ise Dere yolunda 6110 amele çalıştırılmış,8320 metre uzunluğunda yolda silindirme yapılmış,1370 metreküp taş hazırlanmış, toplam 117 metre uzunluğunda 10 ahşap köprü yapılmış,7 menfez tamir edilmiş, 80 metreküp duvar örülmüş, geniş makyasta kaya ve toprak hafriyatı yapılmıştı. 21 m. açıklığında 5 köprü ve menfez yeniden yapılmıştı. 60 m. açıklığında 2 köprü tamir edilmiş ve hendekler temizlenmişti.

1935 yılında yine Fatsa-Ünye arasında ise 3887 yol mükellefi ırgat olarak çalıştırılmış,320 lira sarf edilerek 800 metre silindirme ,9700 metreküp kırılmış taş,1000 metreküp ham taş hazırlanmış ve kaya, toprak hafriyatı, imla dolgu yapılmıştı.128 metre uzunluğunda iki betonarme köprü de inşa edilmişti.

1936 yılının Eylül ayında yol hattına kesin karar verince yine Çambaşı yolunda faaliyet vardı. Melet ile Civil arası yolun yapımını üstüne alan Uzunisa köylüleri Civil kenarından itibaren çalışmaya tekrar başlamışlardı. Uzunisa Nahiye Müdürü Nizamettin Bey, inşaat bitene kadar başka işi gücü bırakmış, yol inşaatının kenarına bir çadır kurup, mükellef amelenin başında kalmıştı. Diğer Kabadüz Nahiye Müdürü Kamil Bey de yol hakkında tedbir alıp çalışmalara başlamak için Çambaşından dönmüş, 3 Temmuz 1936 da Kocalı köprüsüne ve 5 Temmuz da yol inşaatına başlamıştı. Yol inşaatına Yokuşdibi mevkiinden yüzlerce ırgatla başlanarak 15 kilometre ötedeki Oluklu sapağına kadar yapılmıştı.

1938 Haziran ayında Vali Bekir Baran'ın zamanında Çambaşı yolunda işe tekrar başlanılmıştı. Haziran 1938 itibarıyla Çambaşı yolunda 1500 civarında yol mükellefi amele çalışıyordu. Kıştan beri faaliyetini tatil etmemiş olan Karakiraz Köy Birliğinin 1500 ameleye yetecek kadar kazma, kürek ve çekici mevcuttu. Uzunisa ve Kabadüz Nahiye Müdürleri azami gayret gösteriyorlardı. Çambaşı yolunda faaliyet hızla artınca malzeme alet edevat yetmemeye başlamıştı. Ama Ordu'dan temin edilen 100 kazma, 100 çekiç ve 20 adet matkap derhal yaylaya yollanmıştı.

22 Mayıs 1947'de Vali Cemal Gönenç zamanında yüzlerce mükellef amele Çambaşı yolunda toprak tesviye işi ile uğraşılmaktaydı. Çalışmalara Bayındırlık Müdürü ve Bucak Müdürü bizzat nezaret ediyorlardı. Kış bastırmadan çamur olması muhtemel bulunan kısımlara taş döşenmişti.

14 Mayıs 1948 tarihinde Ordu Kabadüz Çambaşı yolunun tamir ve inşasına havaların müsait gitmesiyle tekrar başlanmış, yüzlerce mükellef amele işbaşı etmişti. Bu ameleler, muayyen aralıklarla davet edilmekte ve işini bitirenlerin ayrılmasına müteakip diğer postalar celp edilmekteydi. Civil ve Melet ırmakları arasındaki bu sorunlu kısımda eksik ve aralık kalmış bölümlerin taş döşemesi de sona erdikten sonra, Kabadüz Bucağına dört tekerli motorlu vasıtalar işleyecektir ki bu da, ilerisi için halka iyi bir ümit verecekti.

1948 yılında Çambaşı Oluklu arasındaki yol inşaatında son parti olarak, 1500-2000 amele çalışmıştı. Bu çalışılan bölümleri bizzat gören Gazeteci Bilal Köyden gazetesi Güzel Ordu'da şöyle bir haber geçiyordu: "Melet ırmağına yakın yerde olan bu bölümün tebdili hayli külfetli olmuştur. Melet ırmağının üzerinde Caferoğlu köprüsünün her iki başında muazzam toprak hafriyatı ve imlalar(dolgu) yapılmıştır ki, bu iş halkın emeğine dayanmayıp da para ile vücuda gelmesine çalışılmış olsaydı, on binlerce lira ile yapılması mümkün olmazdı. Vali Cemal Gönenc'in aksamayan alakaları, Bayındırlık Müdürü Niyazi Başaran'ın devamlı takip ve kontrolü, Ulubey, Uzunisa ve Kabadüz Bucak Müdürlerinin gayret bir araya gelince, köylünün enerjisi azami randıman vermiştir"

Geniş halk kesimlerinin doğrudan etkilendiği "Yol vergisi" köylü, işçi, sabit ve dar gelirli insanlar için ağır bir yük oluyordu. Özellikle hayat şartlarının her geçen gün ağırlaştığı ikinci dünya savaşı yıllarında yönetime karşı oluşan tepkinin en önemli sebeplerinden biri olarak "Yol Vergisi" belirmişti. İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Demokrat Partiyi niçin tercih ettiği sorulan bir vatandaşın " ben de beş- altı lira yol vergisi veriyorum, nah şu fındık fabrikasının sahibi de" cevabı halkın yol vergisine tepkisini ve bu tepkinin politik gelişmelere etkisini göstermekteydi.

Uzun senelerden beri yol vergisi hususunda edinilen tecrübeler neticede gösteriyordu ki, bedeni mükellefiyetle yol yaptırmak, çok müşkül olmakta ve istenilen verim de elde edilememekteydi. Yolda çalışan köylüler, bu mesainin bir ücret mukabili ol-

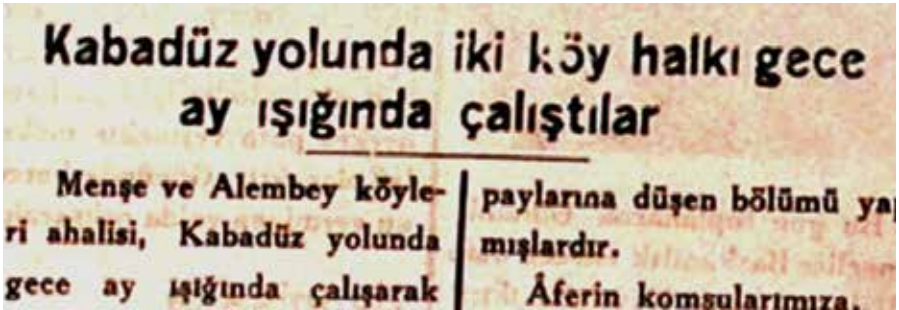
duğu takdir edemediğinden, tarlada yevmiyede çalıştığı gibi, devletin yolunda çalışmamakta ve bunu kendisi için adeta bir angarya olarak telakki etmekteydi. İşte bu zihniyetle hareket eden köylülerin bedeni Yol mükellefiyeti karşılığı olan binlerce lira da her sene heba olup gitmekteydi.

“ YOL VERGİSİ HİKÂYELERİ “

Tarihi İbrahim Atay'ın “Yol Vergisi Hikâyeleri “ adlı bir araştırmasını “İbrahim Refik” adlı blogubda okudum. İbrahim Atay o eski yıllarda yaşananları özetle şu şekilde ifade etmiş:

“...Bugünün zaviyesinden bakıldığında belki bazıları, dört günlük yevmiye karşılığı olan yol verginin denememesini, bunun karşılığında çalışılmak zorunda kalınmasını, bunu da yapamayanların hapsedilmelerini anlayamayabilirler. Ama Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele sonrasının şartları düşünüldüğünde milletin yoksullukla nasıl imtihan olduğunu iyi idrak etmek gerek. Öyle ki o yıllar, babaların evlatlarını “yol vergisi” biraz daha geç ödeyebilmek için küçük yazdırdığı zor yıllardır... Nâzım Hikmet 1928 yılında Hopa Mapusanesi'nden yazdığı bir şiirinde bu yol vergi meselesini şöyle dizelere döker:

“... Deli şimdi yüzüstü yerdedir.
Ve beyaz donlu bir adam,
iğneyip bıyığını, bu et yığınını
Polis palaskasıyla dvmededir...
Hasan dayı bağırdı yanımdan
Sarılıp demir parmaklığa:
- Dvmeyin be deliyi...
Yol vergisini arttırın iki misli.
Yatarım doksan gün daha!!”

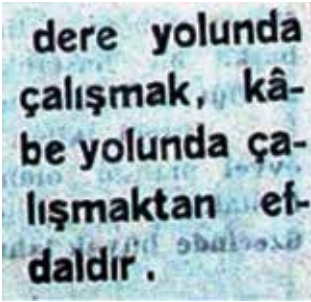
HEP BU YAZDIKLARIM YALAN MI SÖYLE HEMŞERİM”

(Yol vergisi hikayelerimizin ilki, Konyalı İsmail Desteli'ye ait)

1949 yıllarının sonlarına doğruydı. Güz ayları anne ve babalarımızın hep hüznüle düşündüklerini, bazen de annem rahmetlinin gizli gizli ağladığını hatırlıyorum. Sannırım her evde konuşulan şeylerdi. Emlak, miri, öşür, yol parası gibi ifadelerdi konuşulanlar. Benim bunlardan anladığım tek şey devlete ait vergiler olduğuydu.

Köylülerin derdinden en büyüğü yol parası idi. Ya on iki gün devletin gösterdiği yerde yol yapımında çalışacaksın, ya da elli kuruş yevmiyeden altı lira devlete yol parası yatıracaksın. Bundan başka kurtuluş yolu yok. Yatakta hasta yatalak olman, yiyecek ekmeç parasına muhtaç olman bile bunlardan seni kurtaramıyordu.

Rahmetli babam kemik hastası olduğundan senenin iki ayı iyi olursa on ayı hasta yattı. Değil devlete yatıracak yol parası, cebinde sigara parası bile yoktu. Günler yaklaştıkça annemle dertleşiyor, ikisi de kara kara düşünüyordular. Bir gece babam “Yahu karı yakında yol parası için devlet gelecek. Hastayım çalışmam. Para vereyim desen sigara param yok, ne yapacağız?” derken muhtarlıktan bekçi geldi. Evin altından seslendi. “Osman ağaaaa! Acele muhtar odasından çağırıyorlar, oraya gelecece...” dedi. Babam hasta yatalak olduğundan annem beni yanına aldı, muhtar odasına gittik. Annem muhtara “Muhtar, beğim hasta, paramız da yok. Memurlara bi söyle bunun çaresi yok mu?” deyince muhtar Mehmet ağa, “Valla Meryem, gardaşım, iki gün sonra ya Akyokuşa'ya yol çalışmasına gideceksiniz ya da altı lira para vereceksiniz” dedi. “Ben Osman'ın hastalığını memura ilettim memur 'olmaz arkadaş, ölü değilse çalış-

çalışmak, ben hasta anlamam. Devletin emri bu' dediler” diyerek kestirip attı. Annem üzgün eve geldi. Babama çaresizliğini ifade etti. Köylü onar kişilik gruplar halinde yol çalışmasına giderdi. Ertesi gün annem köyden grupları öğrendi. Babama gelip söyledi. Bir grupta babamın hem arkadaşları hem de annemin amca çocukları olanlar vardı. Onlara şu teklif yapıldı. Babamı da götürecekler Akyokuşa'ya, babam onların yemeklerini yapacak onlarda taşı kırıp babamın hissesine düşeni yapacaklardı.

Azıklar hazırlandı. Merkeple yüklendi. İki merkebin üzerine ağaçlarla sal şeklinde bir düzen yapıldı. Babam rahmetli onun üzerine yatırıldı. Dağlar taşlar kat edilerek (tahmini 50 km) yol gidildi. Akyokuşa geldik. Babam yardımı olur diye beş yanındaydım, beni de yanına almıştı. Akşam namazı geldiğimiz Akyokuş mevkiinde gösterilen taş ocağına konakladık. Herkes yerini ayarladı. Kilimi olan kilimine, keçesi olan keçesinin içerisinde, ben de babamla beraber yattık. Sabah erkenden devlerin

memurları geldi. Taş kırılacak ocağı ve döşenecek yolu gruplara ve şahıslara pay etti. On iki gün orada çalıştık. Babam bizim gruba yemek yaptı. (Yaptığı yemekler bulgur pilavı, kuru fasulye, nohut gibi hep kuru yemeklerdi.) Onlar da bizim hissemize düşen taşı kırıp döşediler. Yine bir sabah devletin memurlarına yolu teslim ettiler. Bitkin ve yorgun köyümüze döndük.

Bu yol parası olayını ve diğer konuları zamanın âşık ve şairleri hicvederek yazarlar, gizli gizli sokaklarda dağıtırlardı. Aşıkâre dağıtmaktan da korkarlardı. Çünkü hükümeti eleştirmek de yasaktı. İşte o zamandan aklımda kalan bazı şiirleri sizlerle paylaşıyorum.

Elime bir kazma bir kürek verdin
Yolda çalışırken kuru ekmek yedim
Hep çalışıp devlete vermektir derdim
Yol parası içindi hep bunlar hemşerim
Ya on iki gün çalış ya altı lira öde
Mecburi çalışacak hasta veyahut dede
Balyoz sallamaktan büzüşmüş mide
Köyde yol parası bulmaktı derdim hemşerim
Öşür miri dedin hep vermeden aldın
Köylüyü kazma kürekle yollara saldın
Yiyecek ekmeğimizi karneye bağladın
Hep bu yazdıklarım yalan mı söyle hemşerim
Hastalık mazeret değil yolda çalışılacak
Belkide taş ocağında adamın ölüsü kalacak
Kurtuluşun yok ya da altı lira paran olacak
Bunları hep sizinle yaşadık değil mi hemşerim
Zavallı köylü dağda çalışır yollar yapar
Devletin memurları ise yan gelip yatardı
Bir atın kığında bin tane sinek yaşardı
Bunları hem yaşadık hem gördük hemşerim
Yakar cebimizi yol parasıyla miri
İflah olmaz artık köylü bundan geri
Toprağa gömüverin bizleri diri diri
Gülümüz açmadan soldu bunları bilin hemşerim (6)

YOL PARASINI GEÇ VEREBİLMEK İÇİN

(O günlerin acı hatıraları hâlâ hafızasından silinmeyen bir Anadolu insanının anlattıkları)

“Ben burada kayıtlı olan resmi yaşımdan daha yaşlıyım. 1940 ları çok iyi hatırlarım. Babamın yol vergisi verecek parası yoktu. 18 yaşına giren her erkek 12 lira yol vergisi ödemek zorundaydı. Parası olmayan devlete parasız çalışmak mecburiyetindeydi ve babam her yıl günlerce devlete çalışmak zorundaydı. Belki bu nedenle olsa gerek, beni küçük yazdırdı ki yol parasını erken vermeyeyim...”

SIVIŞAN SIVIŞANA

(Bu yol hikâyesi de 77'lik delikanlı, Datçalı araştırmacı Nihat Akkaraca'ya ait):

Vergiye tahsildarların topladığı yıllardı. Elindeki deriden yapılmış kocaman çantasıyla kahvelerin bulunduğu sokağın başında görünür görünmez kahveler tenhalaşır. Vergi borcu olanlar sıvışırirdi ara sokaklara. Tahsildar da bu vergileri toplamak zorunda olduğundan, en sonunda borçlunun evine jandarmayla girer, eline ne geçerse alır; kıl çuval, heybe, kazan, yün çuval, daha çok kilim gibi şeyler. Haciz edilen bu gibi eşyaları ne yaparlar, nerede satarlardı, bilmiyorum. Sözün kısası, vergi borcu hem vatandaşın hem tahsildarın başının belasıydı. Devlet de bu vergiyi toplamak zorundaydı; okul yoktu, yol yoktu, hastane yoktu; bu paralarla bu gibi şeyler yapılacaktı. Yol vergisi altı liraydı. 18 yaş ile 60 yaş arası olanlar yol vergisi mükellefiydi. Ödeyebilen para olarak öder, ödeyemeyenler yol yapımında on gün bedava çalışırlardı. Datça-Marmaris yolu (80 kilometre) bu şartlar altında, kazma kürekle açılmıştı. Yol, tam ortasından ikiye bölünmüş, kırk kilometresini Marmarisliler, kırk kilometresini de Datçalılar yapmıştı. Yol hizmete açıldıktan sonra her yıl yolun bakımı da bu sistemle yapılırdı, 1950'li yıllara kadar. Dikkat ederseniz “trafiğe açılınca” demiyorum, çünkü o zamanlar trafik diye bişey yoktu.

İkinci Dünya Savaşı yıllarının getirdiği ekonomik sıkıntılarla bu yol vergisinin (o zamanlar [yol parası] denirdi.) ödemesi iyice zorlaşmaya başlamıştı. Altı çocuğu olan bu verginin dışında tutulduğundan, herkes çocuğunu altılamaya gayret etmiş, bu yüzden o yıllarda altı çocuklu aileler çoğalmıştı.

O gün Eski Datça normal günlerden daha kalabalıktı. Birkaç kişi cuma namazı için işe gitmemişti ama bir çoğu için cuma, dinlenmeleri için iyi bir bahaneydi. Tahsildar Memedağa bunu bildiğinden, Cuma günleri mutlaka yoklardı Eski Datça'yı. Kendisi ilçe merkezi Elee (Reşadiye) de oturduğundan köyleri atıyla dolaşır.

Atının üstünde, çarşı sokağının başında görünür görünmez insanla dolu olan kahvelerin içinde ve önlerindeki sandalyeler boşalıvermişti. İstifini bozmayıp, yerinden kıpırdamayan birkaç kişiden biri Durmuş Kara'ydı. Atını her zamanki yerine bağlayıp bir elinde kocaman deri çantası, bir elinde mendili, yüzündeki ve ensesindeki terleri silerek kahvenin önüne gelen Tahsildar Memedağa:

-Gene sıvıştılar beni görünce, değil mi? diyerek bir sandalye çekti altına. İlkönce soğuk bi su istedi kahveciden.

-Destiden olsun, dedi.

Suyunu içip bi ohh! Çektikten sonra Durmuş Kara'ya bakıp çantasına davrandı. Çantadan kocaman vergi defterini çıkarıp:

-Durmuş, Yanaşsana!.. dedi

Durmuş tereddütsüz sandalyesini çekti tahsildar Memedağa'nın yanına.

-Kesiyorum, dedi Memedağa

Durmuş tahsildarın kesmekten neyi kastettiğini anlamıştı, yol vergisinden başka neyi kastederdi ki.

-Kes, Memed Efendi, dedi, umursamadan... Ve makbuz kesildi, para ödendi...

TAZYİK HAPSİ

(Zekeriya Yurtoğlu'nun hâtıratından Manisa'nin güzel ilçesi Gördes'e ait bir yol vergisi macerası)

Gördes arazisi çok verimli sayılmazdı. Ziraatta öküzlerle çekilen kara saban kullanılırdı. Halk çok fakirdi. "Yol parası" adında bir vergi vardı. Yıllık 6 lira idi. Bir Reşat altını 1945'lerde 6 lira. 1930'larda yaklaşık 5 lira, 1927'li yıllarda ise daha ucuz idi. Ancak 5 evladı olan bu vergiden muaftı. Nüfusun çoğalmasını teşvik etmek için böyle bir yol izleniyordu. Bu vergiden kurtulmak için çocuk dünyaya getiren kadınlar bile vardı. Osmanlı'nın son yıllarında Müslüman erkek nüfus öyle kırılmış ki, 10 milyon kadın ve kıza karşılık erkek nüfus 3 milyona inmişti. 6 lira yol vergisini ödeyemeyenlere bir ay "tazyik hapsi" vardı. Yol parasını ödeyebilenler hapisten çıkardı. Para ödenmez ise, bir ay hapis yatıp çıkar; fakat borç ödenmiş sayılmazdı. İşin kötü tarafı ise buydu.

Yol parasını ödeyemeyenler, özellikle Salihli yolunun yapımında çalıştırılmışlardır. Mükellefe 10 ya da 15 metrelik bir alan gösterilir, burasını yol haline getirmesi istenirdi. Kişi ister 10 günde, isterse 30 günde tamamlasın, iş ona kalmıştı. Bu sürede evine gidemez, orada yatıp kalkar ve yeme içmesi de kendine ait olurdu.

Eğer tazyik hapsine rağmen borcunu ödeyememiş, yolda da çalışmayacak birisi ise, görevliler Kurban Bayramı'nı bekler, bu kişinin Kurbanlık hayvan alıp almayacağını

gözler, almışsa evine girer, hayvana el koyarlardı. Bu yüzden takipteki insanlar, aldıkları hayvanlarını borcunu ödemiş ahabplarının evine saklar, kurbanda hayvanını orada keserlerdi. (8)

YA GİDİP ÇALIŞILACEEK YA HAPİS OLCEEK

(*Şimdiki yol hikayesi de Mehmet Emin Yarbay yüz yıllık ömründe neler neler sığdıran Mehmet Emin Yarbaya ait*)

İnsan üretimini teşvik için şimdi bize ilginç gelecek bir vergi ile sağlanmak istenir. Bu ilginç kanunlardan yol vergisi, Tek şef” döneminde Darıveren bölgesinde de (Darıveren Denizli ilinin Acıpayam ilçesine bağlı bir yerleşim yeridir) tüm şiddetiyle uygulanır.

Yol vergisini sadece köylü ödemeye mecbur tutulur.
Şehirliye böyle bir mecburiyet yok.
Peki zamanı ne zaman?
Yazın hasat zamanıdır.
Yollar da yazın yapılıır.

Hasat zamanı vergi tahsildarı jandarmayla birlikte köye gelir, köylüden yol vergisi için para ister. Hasat zamanında köylünün cebinde parası yoksa yandı.

18 yaşını doldurmuş her erkekten alınan “ Yol Vergisi”, kişi başı 6 liradır. Akif Arlan; “Son zamanlarda bu miktar tam üç kat artırılarak 18 liraya çıkarıldığını” belirtiyor. İşçi yevmiesi ise “beş lira”

Şimdi, küçük bir para gibi görülen bu miktar o gün için ödenemez bir miktardır. Zaten bunu köydeki vatandaşların çoğu ödeyemez yolda amele olarak çalışırlar. Tabi ki ne kadar çalışacağı o zaman ki müteahhittin insafına kalmıştır. Ama bu en az 15 günü bulur.

“Altı lira yol parasını veremeyen on sekizi nerden bulcek?
Bazılarının yok, veremiyo, n’apecek, ya gidip çalışılcecek ya hapis olecek.”
Yasa, “yol vergisini ödemeyen kişi bir ay yolda çalışır” diyor.
Köylüyü harman yerinden alır, yolda çalışmaya götürür. Jandarma onun için oradadır.

O yüzden, tarlayı, hasadı hanımına kundaktaki çocuğuna bırakan köyün erkekleri kazmayı küreği alıp doğru yol açmaya giderler. Köylünün işi kalmış aç açık kalırmış, Tek parti tek şef idaresinin, yani CHP’nin umurunda değildir.

O zaman Bayındırlık ya da Nafia Bakanlığı'nın elinde bu günkü gibi iş makinaları yoktur.

Kol gücü ile yollar yapılır, yollar açılır. Köylü çalıştırılır. Eski Darıveren, Denizli yolunun özellikle Kazıkbeli mevkiindeki dere kenarındaki bölümler böyle kazma küreklerle açılarak yol haline getirilir.

Yol Vergisi'nden muaf olanlar, daha doğrusu mutlaka yola gitmek zorunda olan yerler vardır. Bunlardan biride Acıpayam-Tavas halkıdır. Onlar parası olsa da “Yol vergisi” vermezler, veremezler, mutlaka yol yapmaya giderlerdi. Süre mi, asgari bir ay.

Darıveren'liler azığını, bulabilirlerse yorganını, yastığını sırtlayıp doğru yolda çalışmaya giderlerdi. İstersen gitme. Jandarma, gelip, zorla götürürdü. O zaman jandarma, devlet.. Ne derse o. İnsanlar gider bir ay, Acıpayam-Tavas yolunun yapımında çalışırlar. Yol vergisinden kurtuluşun yolu yok mudur? Vardır elbet. “Bekarlık” kanun ne güne duruyor? Madem bekarlardan vergi alınıyor. Bu kanun maksadına “uygun” iş yapana da ödül getirir.

O zamanın hükümeti, nüfus çoğalmasını teşvik etmek için, “Beş çocuk sahibi” yol vergisinden de yolda çalışmaktan da muaf tutulur. O zaten çalışabildiği kadar çalışmış, devletine vazifesini yapmıştır!

Çünkü “Devletin hakkı yetim hakkından daha kötüdür.” Tahsildar mutlaka alır, almaz ise jandarma dayanır kapıya.. O yüzden “Devletin hakkı boynumuzda kalmasın” diye vatandaş vergisini vermek için çalışır ya da çocuk yaparak bu “devletine vazifesini” fazlasıyla yerine getirir.

Bu yöndeki uygulamaları anlatanlardan biri olan dönemin öğretmeni, Mehmet Akif Arslan, bu gün bize ilginç gelen bu yasalar için “bende bile etkisi vardı” diyerek toplumun her kesiminin etkilendiğini, daha çok olumsuz etkilendiğini ifade edecektir.

BİZİM GARI DOĞURDU, GARI; OĞLUM OLDU!

Jandarma köyün yol vergisine tabi erkeklerini alır götürür. Bir tanesinin hanımı hamileymiş. Dört çocuk var, beşincisi yolda. Yine de götürürler, yola. Adamın karısı ha doğurdu ha doğuracak. Beş çocuk olunca vergiden muaf, çalışmasına gerek kalmayacak. Kalmayacak da zamanlama yanlış. Mevsim başlamadan doğursa, yoldan kurtulacak. Çocuk henüz ortada yok. Mecbur yola gidecek. Adamı alıp götürmüşler. Yolda çalışıyor. Bir kulağı gelecek haberde.

Bu arada elleri patlıyor, sonra nasır oluyor, balyozuyla taş kıra kıra. Yine bir gün köyden azık getiren bekçiği görmüş adam, sormuş, ‘Len n'oldu, daha bizim garı do-

ğurmadı mı, gari. Benim ellerim, patladı, bacaklarımın dermanı kesildi.” diye. Bekçi bağıır, ‘Doğurmadı daha işte, doğurmadı, ne yapıyım, gari.’ Bekçinin elinden gelse hemen doğmasını ister, bebenin. Ne de olsa köylüsü jandarmadan kurtulacak. Fakat zaman meselesi. Üç beş gün sonra bizimkinin hanımı doğurmuş. Bekçi, biner atına haberi uçurmak için doğru soluğu yol yapılan yerde alır.Bekçinin geldiğini gören adam, heyecanla bağıır.

-“Olmadı mı len”

Yanlarındaki adamın ünlemesiyle irkilen yol işçileri kulak kesilir. Karşı ünleme ile dağlar ineten ; “Oldu.. Oldu. Müjde Bi oğlun oldu. Keldudunun gızı doğurdu” diye müjdeyi verir, Bekçi; Adam, yol arkadaşlarının hayranlık dolu bakışları arasında, küreği kazmayı bir tarafa savurup, atladığı gibi bekçinin terkesine bekçiyle birlikte mahmuzlarlar atı. İstikamet Acıpayam..Adamın gözü mü görüyor, içinde bulunduğu hali. Üstünün başının çamuruyla, tozuyla toprağı ile, elleri o vaziyette, doğru nüfus memurluğuna giriyor, Memur bakıyor adama, ‘N’oldu yahu’ diyor, adam da iri yarı, babayiğit biri. ‘Nolcek efendi şu ellerime bak, bizim karı doğurmuş, gari.. Nolceki mi var, beşinci çocuk oldu’ der. Bekçiyi şahit yazdırıp, bekçinin muhtardan getirdiği adamın beşinci çocuğı olduğu belgesini gösterip de kurtulur yolda zorunlu çalışmaktan.

ETİ YENMEYENİN VERGİSİ YENİR Mİ?

Dedik ya Darıveren kahveleri, neşe kaynağıdır köylü için. CHP iktidarında uygulanan Yol Vergisi ve Hayvan Vergisi, (Ağnam vergisi), sadece CHP iktidarıyla, Demokrat Parti muhalefeti arasında en önemli seçim malzemesi olarak kullanılmaz, halk acılarını, sıkıntılarını nüktelere de döker:

Ağnam Vergisi’nin halk arasında bir diğer adı da “Sayım Sergisi”dir. Çünkü tahsildar sayar, tahsildar karar verir, ne miktar olduğunu. Eğer tahsildar ve muhtar, hiç koyunu, keçisi olmayana “100 tane var dese” kim yok diyebilecek ki, vergiyi vermezsen jandarma dayanacak kapıya.. Doğru hapse..Bu vergi koyun, keçi, inek, öküz gibi hayvanlardan alınır, at ile eşekten alınmazdı. Vergi alınacak hayvan eti yenen “musmul” olacaktı. Eti yenmeyen vergisi yenir mi? O yüzden hikâyeler oluşturulur. Nükteler yapılır. Bir gün birisi kahvede otururken hasta olan eşeğinden söz ederek;

-“Eşek ölürse deriyi yüzüp ineğin sırtına geçireceğim ki sayım –ağnam -vergisinden kurtulayım, gari” der.

Onu dinleyen başka bir muzip ise;

-Sen o deriyi kendi sırtına geçir ki mecburen yola çalışmaya gitmekten kurtulasın! Kahvedekiler basar kahkahayı...”

YOL VERGİSİNİN KALDIRILMASI

Demokrat Parti kırsal kesimin şikâyet konusu olan yol vergisini kaldıracağına dair verdiği sözü tutmak için iktidara gelince hemen çalışmalara başlamıştır. Ancak Türkiye bu yıllarda karayolu yapmaya ağırlık verdiği için önemli bir gelir kaynağı olarak görülen vergiden tamamen vazgeçilememiştir. Makine ile yol yapım döneminin başlamasıyla bedeni yükümlülük kendiliğinden önemini kaybettiğinden akaryakıtta yapılacak zamla verginin sistem değiştirmesi üzerinde durulmuştur.

Halkın ödeme gücünü zorlaması, zenginle fakirden yolu kullananla kullanmayanlardan eşit alınmasından dolayı yol vergisi her dönemde kamuoyunun büyük tepkisine yol açmıştır. Çok partili hayata geçişle birlikte yol vergisinden kaynaklanan şikâyetler Demokrat Parti'nin tek parti dönemine yönelik muhalefetine önemli yer tutmuştur. Muhalefetin eleştirileri sonucunda CHP Hükümeti yol vergisi ile ilgili çeşitli düzenlemelere gitmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı'dan Cumhuriyete uygulanan ve halkın ödeme gücünün çok üstünde kalan yol vergisi ve uygulamaları CHP'nin 27 yıllık iktidarının son bulmasında önemli unsurlardan biri olmuştur. Ancak 1950'de seçimleri kazanan Demokrat Parti seçim meydanlarında eleştirdiği yol vergisini iktidara gelir gelmez hemen kaldıramamıştır. Ancak hem verginin halk üzerinde yarattığı olumsuz etkiden kurtulmak hem de ihtiyaç duyulan finansmandan vazgeçememe ikilemi yaşanmıştır. Demokrat Parti seçim propagandasında özellikle kırsal kesimin sürekli şikâyet konusu olan vergiyi kaldıracağına dair söz vererek oy istemiştir.

Sonuç olarak; İkinci Dünya Savaşı yıllarında verginin iki kat artırılması halkın bu haksız vergiyi ödemekte oldukça zorluyordu. Çok partili hayata geçişle birlikte yol vergisine ilişkin tepkiler muhalefetin desteğiyle daha da yükselmişti. Demokrat Parti'nin 1950'de seçimleri kazanmasında yol vergisini kaldırma vaadi önemli unsurlardan biri olmuştur. Demokrat Parti Hükümeti verilen sözü tutarak, Hükümetin kurulmasının ardından 1952 yılında "Yol Vergisi" tamamen kaldırılmış, tarihin tozlu arşivlerinde unutulmaz sosyal yaralarımızdan birisi olarak geçmişin anılarda kalmıştır.

MİLLİ KORUNMA KANUNU

1939-1942 arasında kurulan Refik Saydam Hükümeti döneminde; II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, köylü iş gücünün büyük bir kısmı silah altına alınmıştır. 1940 yılında toplam nüfusun % 75,6'lık bir kısmını oluşturan 13.474.701 kişi köylerde yaşamaktaydı. Ülkede hububat kıtlığıyla başlayan iâşe sıkıntısı karne ile ekmek

dağıtımına kadar gitmişti. “Milli Korunma Kanunu” ile ekonomi denetim altına alınmaya çalışılmışsa da fiyatların yükselişi ve karaborsa ortamının oluşması bir türlü önlenememişti. Devlet bir taraftan zirai seferberlik ilan ederek üretimi artırmaya çalışırken diğer taraftan da köylünün ürettiği hububata kendi belirlediği fiyatlar üzerinden el koymuştu. Hükümetin politikası özellikle orta ve küçük köylünün üzerinde var olan yükü çok daha ağırlaştırmıştı. 1943 yılına gelindiğinde ise nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan köylü, Toprak Mahsulleri Vergisi’ni ödemek durumunda bırakılmıştı. Ancak uygulamaya konulan bu verginin köylü üzerindeki etkisi sadece savaş yılları ile sınırlı kalmayacaktı.

18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilen Milli Korunma Kanunu ile kırsal alanda çalışan vatandaşlara zirai iş mükellefiyeti getirilmişti. Hükümet, ihtiyaç halinde ziraatta çalışabilir her vatandaş, kendi ziraat işi yüzüstü kalmamak şartı ile oturdukları yerden en çok 15 km. uzaklıkta, devlete ya da şahıslara ait ziraat işletmelerinde ücretli olarak çalıştırılabilecekti. Kadınlar ancak köy, kasaba veya şehir sınırları içinde vazifelendirilebilecekti. Bunun yanı sıra hükümet, gerekli gördüğü yerlerde ziraatın cins, çeşit ve miktarını belirleyebilecek, ziraat yapılmayan 500 hektardan büyük olan araziye bir bedel karşılığında işletebilecekti. Üzerinde en çok tartışılan karar ise ekilen her dört hektar arazi için bir çift öküzün milli müdafaa yükümlülüğünden istisna edileceğine ilişkin olan 41. maddedir. Anlaşılan şudur ki 40 dönümden az arazisi olan köylü bütün öküzlerini devlete vermek durumunda bırakılmıştı.

Çift hayvanlarına ordu tarafından el konulması, askere almaların artırılması gibi nedenlerden dolayı üretim azalmış bunun sonucu olarak da hububata olan talep oldukça artmıştı. Bu durum üzerine hükümet, Şubat 1941’de, müstahsilin ürettiği üründen geçimlik, tohumluk ve hayvan yemi için belli bir miktar ayırdıktan sonra kalanını Toprak Mahsulleri Ofisine satmasını karara bağlamıştı. İlk olarak 17 ilde başlatılan uygulama 15 Mayıs 1942 tarihli kararname ile 63 ile yayılmıştı. Önceleri devletin belirlediği hububat fiyatı piyasanın çok altında olmamakla beraber zamanla bu fiyatlar arasında keskin fiyat farklarının oluştuğu gözlenmişti. Hükümetin yürürlüğe koyduğu bu uygulama köylülerin geniş kesimi tarafından tepki ile karşılanmıştı.

Büyük ve küçük üretici bu uygulama karşısında devlet temsilcilerine daha az ürün teslim etme çabası içine girmişti. Köye gelen görevlilere rüşvet teklif etmek bu anlayışın sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Görüldüğü üzere bu koşullarda çok adaletli bir uygulama yapılamamıştı. Devletin payını üreticiden almak için köye gelen subaşılardan köyün zenginlerinin ya da toprak ağasının evinde misafir edilmesi, ürünlere el koyma işleminde bu kişilerin kayırılmasına yol açmıştı. Büyük üreticiler sakladıkları ürünleri daha sonra karaborsada yüksek fiyatlara satma imkânı elde etmişlerdi.

1942 yazında Refik Saydam’ın ölümü üzerine Şükrü Saraçoğlu Hükümeti başa geçmiştir. Savaş yıllarında daha esnek politika uygulamaları ile bilinen Saraçoğlu Hükü-

meti, hububat ürünlerinin tümüne değil de belli bir kısmına devletin el koymasını, geri kalan ürünü üreticinin serbestçe satabileceği imkânı sağlayan % 25 kararını yürürlüğe koymuştu.

TOPRAK MAHSULLERİ VERGİSİ

7 Haziran 1943 tarihinde, 4429 sayılı kanunla yürürlüğe giren Toprak Mahsulleri Vergisi kanunu çerçevesinde toprak ürünlerinden % 8- 12 oranında vergi alınması öngörülmüştür.

Yürürlükte kaldığı süre içerisinde birçok tepki çekmiş, aşar vergisine benzetilmiş, varlık vergisinin tamamlayıcısı diye nitelendirilmiştir. Özellikle vergi mükellefiyetinde yapılan tanımın, tarımda oluşan mükellefiyet derecesini ve mükellef sınırını belirtmediğinden burada aşar vergisinin kaldırılmasından sonra 18 yıl boyunca vergi vermeyen ve gelişip zenginleşerek tarımda bir burjuva sınıfı yaratan zümrelerden alınması yerine tüm çiftçilerden, küçük çiftçilerde dâhil, alınması vergiyi daha da ağır bir hale getirmiştir. Toprak mahsulleri vergisi, savaş şartlarından yararlanan gruplar içinde o ana kadar karşılığını ödemiş bulunan çiftçilere yönelen ve bu yönüyle Varlık Vergisi'nin bir tamamlayıcısı olan bir vergi olarak görülmektedir.

Özellikle verginin bütün çiftçiler için aynı oran olarak uygulanması da meseleyi daha vahim bir hale getirmiştir. Bu vergi piyasa için üretmeyen küçük köylü üzerinde çok ağır bir yük oluşturmuştur. Zaten geçimini zor karşılayan küçük çiftçi bir de bu verginin tahakkuk ettirilmesi ile büyük sıkıntılar yaşamış ve büyük çoğunluğu vergiyi ödeyememiştir. Yürürlüğe girdikten sonra toprak mahsulleri vergisini ödeyemeyen mükelleflerin %15-20 si bir sonraki senede vergiyi ödeyemediğinden takip eden sene de vergi borçlusu olarak girmiş bundan dolayı yürürlükte kaldığı 3 yıl içinde her sene mükelleflerin vergi borcu artmıştır. Bununla birlikte verginin 1946 da kaldırılması ile mükelleflerin önceki dönem vergi borçları silinmemiş bu da mükelleflerin üzerinde vergi artışı sorununu gündeme getirmiştir.

Vergi köylü üzerinde büyük bir yük yaratmış bunun doğal sonucu tahsilatta sıkıntılar yaşanmış geçen tahsilât dönemlerine rağmen vergi de atıklar devam etmiştir. Zaten hazinenin ortada bulunan bu kamu gelirlerini tahsil etmesi için de büyük masraflar yapması gerekmiştir. Bu durum karşısında bu alacakların affedilmesi en iyi yol olarak görülmüş, toprak mahsulleri vergisi artıklarının silinmesi hakkında kanun ile vergi borcunu ödeyemeyenlerin bu borçları da silinmiştir.

Söz konusu vergiye ait vergilendirme süreci, günümüz modern vergi hukuku yöntemlerini barındırmamaktadır. Şöyle ki tarh, tebliğ tahakkuk ve tahsil açısından sürece hukuksal olarak sağlıklı işletilememiş, kaldı ki bu süreci başlatan vergiyi doğuran olay tahmini yöntemlerle vergi idaresi tarafından keyfi uygulamalarla dikkate

alınmıştır. Her ne kadar vergi hukuku açısından teknik yöntemler kanunen uygulanmaya çalışılsa da toprak mahsulleri vergisi devletin gelir toplamadaki keyfiyetini yansıtan örnek vergi türlerinden birisi olmuştur.

Bu vergiler ilmi ve rasyonel esaslardan yoksun olup, sadece mali zaruret sebebiyle ortaya çıkmıştır. Süratle artan kamu masraflarını karşılamak için, belirli bir mali politikaya dayanmayan, sadece o yılların ihtiyacına cevap veren ve geçici olacağı ümit edilen bu vergiler, neticede vergi sistemini çok garip, acayip, insicamsız ve karışık bir hale getirmiştir.

Toprak mahsulleri vergisi büyük oranda aynı şekilde toplanmasına rağmen maliyetinin nakit olmasının bütçeye yükü fazla olmuştur. Toprak mahsulleri vergisinde vergi olarak toplanan mallar ya gecikmeli alınmış, ya bozulmuş, ya da adil ölçülerde alınamayarak ki tahmini alındığı kanunen ifade ediliyor, kâğıt üzerinde yüksek devlet geliri rakamlarının görünmesine sebebiyet vererek fiilen tahsilâtın düşük olması neticesinde yanlıgilara neden olmuştur. Bu bağlamda yürürlükte olduğu dönemde gerek vergi oranlarının dengesizliği gerekse uygulamasında yaşanan yetersizlikler nedeniyle sadece vergi mükelleflerini değil vergi alacaklısını da rahatsız eden toprak mahsulleri vergisinden istenen verim sağlanamamış ve amacına ulaşamadan uygulanması sonlandırılmıştır. (Hukuk ve iktisat araştırmaları dergisi)

Toprak Mahsulleri Vergisine tabi ürünler ise aşağıda belirtilen üç grup ürün ile ipek kozası olarak belirlenmiştir;

- Hububat: Akdarı, arpa, buğday, çavdar, çeltik, kum darı, kaplıca, kuşyemi, mahlût, mısır, yulaf,
 - Bakliyat: Bakla, bezelye, börülce, fasulye, mercimek, nohut,
 - Diğer Mahsuller: Afyon(sakız), Antep fıstığı, ayçiçeği, fındık, kendir(tohum), ke-ten, kuru incir, kuru üzüm, narenciye, pamuk, pancar, patates, susam, tütün, zeytin.
- Verginin tahsili bazı ürünlerde aynı bazı ürünlerde ise nakdi yapılmıştır. Aynı olarak toplananlar ürünler; akdarı, arpa, buğday, çavdar, çeltik, mahlût, mısır, yulaf, bakla, bezelye, börülce, fasulye, mercimek, nohut, pamuk ve zeytinden meydana gelmekteydi. Bunların dışında kalan ürünlere tahakkuk eden vergiler ise nakdi tahsil edilmiştir.

TOPRAK MAHSULLERİ VERGİSİNİN KÖYLÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Halk arasında “Yeşil Ekin Vergisi” olarak da anılan bu vergi köylüyü zor durumda bıraktığı gibi uygulamasında da hatalar yapılması köylüleri çileden çıkarmıştı. Basında da sıklıkla bu konu işlenmiştir. Tasviri Efkâr Gazetesi’nde yer alan konu ile ilgili bir yazıda, tam bir hürmet ve teslimiyetle atını, kısırağını, öküzünü, arabasını, gıdasını

teşkil eden buğdayını, hayvanların yemlerini hatta yarınının ihtiyacını karşılayacak tohumunu bile veren köylünün bu vergiyi vermek durumunda bırakılmasının sakıncalarına değinilmişti. (Tasviri Efkâr, 28 Mayıs 1943).

Köylüler en çok, vergi miktarını belirleyen memurların keyfi tutumlarından şikâyetçi olmuşlardır. Kimi zaman rüşvet alarak vergi miktarını düşük belirleyebilen görevli memurların, kimi zamanda üreticinin tarlasında ürettiğinden fazlasını vergi miktarı olarak tespit ettiği görülmüştü. Köylü bu durumda vergisini ödeyebilmek için öküzünü, tarlasını satılığa çıkarmak durumunda kalmıştı. Bunun yanı sıra toplanan buğdayların depo edilebileceği depo, silo yeterli olmadığı için istasyon civarlarında yol boylarına hububatların yığıldığı olmuştu. Bunların düzenli sevki zamanında sağlanmadığı için yağışlar nedeniyle çürüdüğü dahi görülmüştü. Bir taraftan ekme bulamayan halk, diğer tarafta yanlış uygulamalarla değerlendirilemeyen hububat köylünün yönetime karşı büyük tepki göstermesine neden olmuştu. O döneme tanıklık edenler, bahar gelince köylülerin tarlalara koştüğünü ot toplayarak yemek yaptıklarını hatta buğdaylar daha olgunlaşmadan başaklarının ateşte pişirilip danelelerinin yenmeye başladığını anlatmışlardı.

Açlık nedeniyle küspe yemek durumunda kalanların olduğuna benzer anlatımlarda rastlanmaktaydı. Bu dönemde halk arasında açlıktan ölenler bile olmuştu. Savaş yıllarının bu olağanüstü koşullarından geniş halk yığınları fakir ve aç olarak çıkmışlardı. Seferberlik havasında geçen bu dönemde köylü savaş ekonomisinden yararlanmak şöyle dursun üzerine yüklenen bu ağırlığın altında ezilmişti. Bu vergi uygulaması ile büyük ve küçük çiftçi arasındaki fark gözetilmemiş olduğu için, üretimi azalan ve sadece geçimlik üretim yapan küçük köylü bu verginin ağırlığını en çok hisseden kesim olmuştu. Verginin gayri safi hâsıllardan alınıyor olması ile depremden zarar görenler dışındaki mükelleflerin asgari ihtiyaçlarının dikkate alınmaması da en çok eleştirilen bir diğer husustur.

Toprak Mahsulleri Vergisi büyük oranda aynı şekilde toplanmasına rağmen maliyetinin nakit olmasının bütçeye yükü fazla olmuştur. Toprak Mahsulleri Vergisinde vergi olarak toplanan mallar ya gecikmeli alınmış, ya bozulmuş, ya da adil ölçülerde alınamayarak, ki tahmini alındığı kanunen ifade ediliyor, kâğıt üzerinde yüksek devlet geliri rakamlarının görünmesine sebebiyet vererek fiilen tahsilâtın düşük olması neticesinde yararlanılara neden olmuştur.

Sonuçta, bu vergi büyük toprak sahiplerinin işine gelmedi. Çünkü Toprak Mahsulleri Vergisi demek, onlar adına eski Aşar Vergisi demekti. Geniş toprak sahiplerinden beklenen gelir elde edilemedi. Yük, yine Türkiye köylüsüne kaldı. Hedeflenen vergi miktarının ancak yarısı tahsil edilebildi.

Bu bağlamda yürürlükte olduğu dönemde gerek vergi oranlarının dengesizliği gerek-

se uygulamasında yaşanan yetersizlikler nedeniyle sadece vergi mükelleflerini değil vergi alacaklısını da rahatsız eden Toprak Mahsulleri Vergisi'nden istenen verim sağlanamamış ve amacına ulaşmadan uygulanması 1946'da kaldırılıp, sonlandırılmıştır.

Kısacası, o zor dönemde emeğinden, işgücünden, ürününden olabildiğince yararlanılan köylü, omuzlarına yüklenen bu yükün ağırlığını uzun süre unutamamıştır. Çok partili siyasi yaşama geçilmesiyle birlikte, büyük oy potansiyeline sahip olan köylünün desteğiyle Demokrat Partinin 1950'de tek başına iktidara geldiği görülmüştür.

VARLIK VERGİSİ İLE GEÇEN YILLAR

Bir dönemine damgasını vuran azınlık karşıtı siyasetin en tartışılmaz örneği olan “Varlık Vergisi Kanunu” Türk siyasi tarihinde daima rahatsız edici bir konu olmuş, kendilerine tarh edilen vergiyi ödeyemeyen mükelleflerin gönderildikleri Erzurum'un Aşkale ilçesi, Varlık Vergisi'yle özdeşleşmiş ve Türk siyasi tarihinin popüler deyimleri arasında yer almıştır.

11 Kasım 1942'de iktidar, kentli zenginleri de kendinden uzaklaştıracak olan bir önleme başvurdu ve Varlık Vergisi Kanunu'nu çıkardı. 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren yaşanan ekonomik kriz döneminde itibaren karaborsacılıkla yüksek kazanç ve servet elde ettiği söylenen zümreden, bu servetleri üzerinden bir defaya mahsus olarak alınan Varlık Vergisi, tümüyle hukuka aykırı bir uygulamaydı.

Daha çok gayrimüslimleri hedef alan Varlık Vergisi'nde matrahlar ciddi kıstaslar olmadan tespit edilmişti ve mükelleflerin itiraz hakkı yoktu. Bu korkunçluklarına karşın vergi, hepsi iktidar yanlısı olan gazetelerce büyük bir coşkuyla desteklendi. Bir yanda zenginler, özellikle de gayrimüslimler aleyhinde ve ırkçılık sınırlarını zorlayan bir kamuoyu oluşturulurken, diğer yanda da halk, haksız ve ahlaksız kazancın cezalandırıldığı yanılsamasıyla avutularak, iktisat politikalarındaki beceriksizliklerin üstü örtülmüş oluyordu.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün TBMM' de 1 Kasım 1942 tarihinde yaptığı konuşmasında: 'Bulanık zamanı, bir daha ele geçmez fırsat sayan bataklı çiftlik ağası ve elinden gelse teneffüs ettiğimiz havayı ticaret metayı yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar... Büyük bir milletin bütün bir hayatına küstah bir surette kundak koymaya çalışmaktadır. Üç, beş yüz kişiyi geçmeyen bu insanların vatana karşı aşikar olan zararlarını gidermek yolu elbette vardır... Ticaretin ve iktisadi faaliyetlerin serbestliğini bahane ederek milleti soymak hakkını hiç kimseye, hiçbir zümreye tanımamalıyız.' şeklindeki ifadeleri devletin içinde bulunduğu durumu ve çıkış yolunu

açık bir şekilde ifade etmiş, bu konuşmanın ardından Varlık Vergisi tasarısı, 9 Kasım 1942 tarihinde TBMM'ye sunulmuş, 11 Kasım 1942 tarihinde de onaylanmıştır. Dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu tarafından hazırlanan bu verginin başta tüccarlar olmak üzere emlak sahipler ve büyük çiftçilerden alınması kararlaştırılmıştır.

Kanun bu haliyle ülkedeki ekonomik sıkıntıyı gidermek amacıyla hazırlanmış bir kanun gibi görüle de aslında bundan çok daha başka amaçlar da taşımaktaydı. Uygulama safhasında vergi mükelleflerine adaletsiz bir şekilde dağılım gerçekleştirilmiş, gayrimüslimlerden, müslimlere oranla en az dört beş kat fazla vergi alınmıştır. Nitekim Şükrü Saraçoğlu'nun parti meclis grubunun gizli oturumunda yaptığı konuşmada: 'Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz...' şeklindeki ifadesi varlık vergisinin asıl amacının ne olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Varlık vergisi ülkede yaşayan gayrimüslimlerin mal varlığına el koymayı, bu şekilde de piyasalarda Türk egemenliğinin sağlanmasını amaçlamıştır. Varlık vergisinin toplanması süreci de verginin kendisi gibi problemlidir. Verginin belirlenmesi vergi memurlarına bırakılmış bu durum keyfiliğe sebep olmuştur. Gayrimüslim tüccarlardan yüklü vergiler istenmiş ve vergilerin on beş gün içerisinde ödenmesi talep edilmiştir. Kısa süre içerisinde binlerce liralık vergilerin tahsil edilmek istenmesi var olan sıkıntıyı daha da artırmıştır. Birçok vergi mükellefi özellikle gayrimüslimler fabrikalarını, evlerini değerinin çok çok altında satarak vergiyi ödemeye zorlanmıştır. Buna rağmen kendileri için belirlenmiş olan vergiyi on beş gün içinde ödemeyenlere bir on beş gün daha ek süre verilmiştir. Bu süre içerisinde de vergiyi ödeyemeyen mükellefler Erzurum Aşkale'de bulunan toplama kamplarına gönderilmiştir.

Yaşlısı ve gençlerle burada ağır şartlar altında çalışmaya mecbur bırakılmışlardır. Aşkale'ye 1500 civarında vergi mükellefi sürgün edilmiş ve bunlardan 21 kişi hayatını burada kaybetmiştir.

Ülke içinde uygulanan bu politika dışarıdan da takip edilmiş ve önemli eleştiriler almıştır. Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Stein-

hard, Varlık Vergisini Washington'a gönderdiği raporda şu şekilde anlatmaktadır : "Hitlere özenerek hazırladığı vergiyle ülkedeki azınlıkları ezmekte ve azınlıkları insafsız, çok defa ödenmesi mümkün olanaksız ölçülerde vergilendiriliyor."

Uluslararası basında ise çıkan yazılarda Varlık vergisinin Türk barbarlığının yeni bir örneği olarak ifade edilirken yapılanların Irkçı bir uygulama olduğu üzerinde durularak Türkiye suçlanmıştır.

Ne yazık ki 2.Dünya savaşı sürecinde Nazi toplama kamplarının bir örneği bu şekilde Türkiye'de yaşanmış, Anayasadaki eşitlik

ilkesi ihlal edilerek vatandaşlık kavramının pratikte gayrimüslimleri içine almadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan gayrimüslim vatandaşların devletle olan bağıını onarılamaz bir şekilde koparmış, birçok gayrimüslim Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının ülkeyi terk etmesine sebep olmuştur.

Varlık vergisi uygulaması 2.Dünya savaşının seyrine bağlı olarak (Almanların güç kaybedip İngiliz- Amerikan- Rus ittifakının başarı sağlaması üzerine) 16 ay sonra yürürlükten kaldırmıştır.

1957 genel seçimlerinden günümüze kadar uzanan yıllarda Türkiye aralıklı olarak bir muhtıra ve iki askerî darbe yaşayacaktı: 27 Mayıs 1960 ihtilali, 12 Mart 1971 muhtırası ve 12 Eylül

1980 ihtilali. Bu çalkantılı yıllarda Varlık Vergisi bir daha ne gayri müslim yurt-

taşlar, ne de siyasetçiler tarafından ağza alındı. DP'nin iktidar olduğu on yıl zarfında Varlık Vergisi'nin iade edileceğine dair büyük ümitler besleyen azınlıklar bu ümidin hiç bir zaman gerçekleşmeyeceğini, bu konunun DP iktidarı tarafından sadece muhalefeti eleştirmek için konu edildiğini idrak edeceklerdi.

1952 YILINDA ORDU'DA TAHSİLDARLARCA KESİLEN “ZURNA VERGİSİ”

Atif Topaloğlu, Fatsa Belediye Başkanlığından sonraki yıllarda (1950-1954'de) ve (1957-1960'da) Ordu CHP Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde memleketine hizmet verecekti. Atif Topaloğlu'nun 14 - 15 Mayıs 1952 günü CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ile çıktıkları bir Karadeniz seyahatine Ünye - Fatsa arasındaki yol güzergâhında karşılama sırasında köylü vatandaşlardan davul ve zurna çalanlara Fatsa Kaymakamlığı ve Maliyesi vergi kesmişti. Bu vergi olayını TBMM'ye taşıyan Atif Topaloğlu Meclis kürsüsünde “Zurna Vergisi” olayını özetle şöyle ifade etmişti.

“14 - 15 Mayıs 1952 günü ben de C. H.P. Genel Başkanı ile beraber Ünye - Fatsa arasında seyahatte bulunuyordum; binlerce vatandaş Genel Başkanı karşılamaya gelmişlerdi. Otobüsün içerisinde 4 - 5 vatandaş davul, zurna çalıyorlardı. Ben gözümle gördüm arkadaşlar, tahsildar geldi, otobüsü durdurdu, bu davul ve zurna çalan vatandaşların isimlerini kaydetti, vergi almak için.

Fatsa Kazası tesis edileli 60 - 70 sene olmuştur. Bu memlekette millî bayramlarda, millî günlerde davul, zurna çalan vatandaşlara 60 - 70 senedir vergi salmamıştır. Fat-

sa maliyesi, Ordu maliyesi tetkik edilsin, bu tarihe kadar, 14 Mayıs tarihine kadar, zurna vergisi adı diye bir vergi tarh edilmiş ve haklarında bir muamele yapılmış ise, ben Bakandan özür dilerim, sözlü soruyu yanlış getirdim derim, Fakat sureti katiye de burada partizan zihniyetle hareket edilmiştir. Neden? Çünkü Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başka-

Varlık vergisi mükelleflerine Hükûmetimizin büyük bir kolaylık kararı

Borcunun %20 sini ödeyenlere milli bankalar emlak, emtia, esham ve tahvilât üzerinden kredi açacaklar

Ahmet Zî (194) — Millîye Tâlimiyesi
Tâlimiyesi içinde Mîrkan, Zîmet, İb. Beldî ve
ve Osmanî Bankası müdürleri vasıtasıyla
varlık vergisine tabii olanlarda bu
vergiden muafiyetler kolaylıkla
gösterilmeli deniyor. İhtilâfî karar alın-
mış durumda. Bu kararın, vergi
konusunda İhtilâfî yönde yitimi olan
mükelleflere her hafta kendi mevzuatına
na uygun ve tesadüf arzâlarında karar-
larda bulunulmaktadır. Deyişimdir mal-
kîlik idareleri. Emlak Bankası yaparlar.
Devletler için önemli arda yitimi yasa-
lanabilir. Devlet müdürlüğü ve İhtilâfî

nını davul zurna ile karşılamaya gelmişler. Davul zurna çalan vatandaşların isimleri, Ahmet Çay, Mustafa Maden, Kâzım, Ahmet v.si. 6 kişidir. Arkadaşlar, bunlardan Kâzım ismindeki vatandaş birçok yerlere başvurduktan sonra Demokrat Partiye giriyor, Demokrat oldum diye müracaatta bulunuyor, vergisi kaldırılıyor. Eğer bu haksızlık mevzu mahallinde önlenmiş olsa idi, ben Meclisi Âliye bu sorumu getirmezdim. Bu vergi salmalı bir seneyi müteceviz bir zaman geçmiştir. Demişimdir ki, kaymakam anlayışa gelir, malmüdürü anlayışa gelir ve bu vergiyi ortadan kaldırır. Fakat bu olmamıştır, içimizde Fatsa'da kaymakamlık yapan arkadaşlarımız vardır, kendilerini şahit ederim, Fatsa'da Cumhuriyet bayramlarında, 23 Nisan bayramlarında köylerden kasabaya davulcu, zurnacı getirilir. Bunlardan bir defa vergi alınmamıştır. Üstelik bu köylerde davul ve zurna çalan vatandaşların tarlalarından aldıklarından, istihsal ettiklerinden değil, güya davul, zurna çaldıklarından ve kazanç temin ettiklerinden dolayı vergiye tâbi tutuluyorlar. Halbuki bunların davul ve zurna çalmaktan her hangi bir kazançları mevzu bahis değildir. Zaten senelik gelirleri 333 lira dahi değildir. Bir zurnanın maliyeti ise "2,5 liradır. Zurnanın kendisine yeni tarh edilmemiş, arz ettiğim gibi zurnacılıkla iştilal ediyor, seyyar esnaftır diye vergi tarh ediliyor. Günah değil mi? Bir vatandaşın siyasi âkidesi başka bir partiye mensup diye ona resmî kanallardan vergi tarh etmek suretiyle vicdanını tazyik etmek her halde Yüksek Meclisin tasvip edeceği şeylerden değildir. Bu yol eskimiştir. Bu yollar bizim memleketin ufuklarından uzaklaşmalıdır. Vatandaş itiraz ediyor, bunu zaten tertip eden Fatsa'da D. P. mümessili kaymakamdır, komisyonun başkanıdır. Malmüdürü,

Varlık vergisi

Tasfiye kanunu dünkü Mecliste kabul edildi

Bir Mihver çözüntüsü muhtemel mi?

Hıtlar bu harbin ancak şark cephesinde çözüleceğini bir kaç defa tekrarlamıştı. Ağır Bigı gündenberi üç yıla yakın bir zaman geçtiği halde, şark cephesi, sahiden bütün savaş düşümlerinin hâlâ birleşip toplandığı bir yer olmakta devam ediyor. Soyvet taarruzunun son aldığı şekillere bakarak, zaman zaman, kesin netice gününe şurada ne kadar kaldığını soranlara bile rüşyoruz. Bu cepbede çetin şartlar altında dövüşen Alman ordusu, biraz daha sarsılacak olursa Avrupadaki bütün Mihver sisteminin yıkılacağı söyleniyor. Hatta bu yıkılışı şimdiden başlanmış sayanlar da oluyor. Rumanyada panik havası estiğini, Macaristanda, Bulgaristanda sınırların nerede ise kopacak hale geldiğini rivayet kabllinden işliyoruz.

İlk yar ayları müstesna, şark cephesindeki karşılıklı taarruz ve müdafaa hareketlerinin, askerlik mütehassıslarını bile şaşırtaacak derecede acayib ve sür-

Maliye Vekilinin beyanati

Kanunun ihtiva ettiği belli başlı iki hüküm

Ankara 15 (a.s.) — Büyük Millet Meclisi bugün Şemsettin Günaltayın başkanlığında toplanmıştır.

celsenin açılmasını müteakib Maliye Vekili Fuad Ağralı söz alarak gelen evrak arsasında bulunan varlık vergisi kanun lâyhasının ençümen mazbatasında da istenildiği gibi ruznameye alınarak tercihan müzakeresini teklif etlemiş ve bu teklif kabul olunmuştur.

Bunun üzerine Maliye Vekili Fuad Ağralı aşağıdaki beyanatta bulunmuşur:

← Muhterem arkadaşlar,

Yüksek takdirinize, tesvibinize arz edilmiş olan kanun lâyihası bundan 16 ay evvel, evvelki yılın İkincitegrin ayında kabul buyduğumuz varlık vergisinden tahsisiz kalmış olan bakayının terkin yolu ile tasfiyesini istihdaf etmektedir. Aziz yurdumuzun bakasını, büyük milletimizin hayat ve refahını sağlayacak büyük ve şümullü iş-

Maliye Vekili Fuad Ağralı

ticaret odasından bir üye, belediyeden bir üye olmak üzere komisyon dört kişiliktir. Komisyon üyelerinden belediyeden ve ticaret odasından gelen üye kaymakamla mücadele ediyor, kazanç maksadıyla yapmadı diye ve malmüdüdüne itirazda bulunuyorlar, fakat dinleyen kim?

Arkadaşlar; bir kaymakam, bir malmüdüdü o muhitte ancak birkaç sene evvel gelmiş olabilir. O muhitte davul, zurna çalanın bunu bir kazanç maksadıyla yapıp yapmadı-

ğını bilemezler, o muhitte yaşayan insanlar elbette ki vaziyeti onlardan çok daha iyi bilirler. Belediyeden komisyona yazı gidiyor. Belediyece bir zurnacı ve davulcuları millî (bayramlarda getiririz ve ancak iâşe bedellerini veririz, yemek bedellerini veririz, kendilerine belediyemiz veznesinden on para ödenmemiştir; denildiği halde vergiler, itiraz komisyonunca tasdik ediliyor. Tasdik belediyeden ve ticaret odasından gelen üyelerin muhalefetine rağmen, kaymakamın komisyon başkanı olması dolayısıyla bir fazla oya sahip bulunduğundan yapılıyor.

Maliye Bakanı Sayın Hasan Polatkan mahallinden aldıkları malûmatı bize aktarmış bulunuyorlar. Temin ederim ki, Sayın Hasan Polatkan'ın vicdanı da bu vergiyi kabul etmemiştir. Beş, altı zurnacı ve davulcu vatandaşımız komisyona müracaat ediyorlar. Yalnız Kâzım isimindeki vatandaş nahiye müdüründen, kazanç maksadıyla çalışmamıştır, diye bir tezkere getiriyor, bunun üzerine demokrat olan bu vatandaştan vergiyi kaldırıyorlar. Diğerlerinden, belediyeden müzekkere gelmesine rağmen, kaldırmıyorlar. Binaenaleyh bu memlekette bir siyasi partiye mensup olan vatandaşların vatanda yaşayan diğer muhterem vatandaşlar gibi muamele görmesi lâzım değil mi. Arkadaşlar? Akidelerimizin aksi istikamette oluşu hürmete lâayık olmalıdır. Kanunlar siyasi akidelerinden dolayı kötüye tatbik edilmemelidir.

Çalgıcılık sanatı mutat haline günlerinde, bayramlarında, Millî bayramlarda çalarlar. Bu anane haline gelmiştir. Düşüne davul ve zurna ile iştirak eden davulcu ve zurnacıya iki metre askı verirler, İki metre askı 150 kuruş eder. Bu 150 kuruşluk iki metre askı için sanatı alışılmış hale getirdin diye, kanunlarımızı bu yola da imal ederek vergi almaya kalkarsak vatandaşların vicdanı sıkıntı altında kalmış olur. Sayın Reisicumhurumuz Celâl Bayar 15 gün evvel Cenup vilâyetlerine bir seyahate çıktılar. Birçok davul ve zurnacılarla halk Devlet Reisini karşılamaya gelmişlerdir. İşte resimleri. Ben aynı vilâyete sordum: hiç sizin vilâyetiniz dâhilinde davul zurna çalanlara vergi tarh edilmiş midir? Hayır dediler. Binaenaleyh bu memlekette davul zurna millî çalgı haline gelmiştir. Hükümetimiz bu millî çalgıcılarımızı himaye ve teşvik edeceği yerde, filân yerdeki davul zurnacı Halk Partilidir, diye bunlara vergi tarh etmeye kalkarsa, siz de kusura bakmazsınız, biz de buna zurna vergisi deriz...”

VERGİLERİN TAHSİLİ

25 Eylül 1929 tarih ve 75 sayılı Güzelordu Gazetesinde M. Bilal Köyden tarafından “Vergiler bu mevsimde tahsil edilmeli” başlığında bir makale yayınlanmıştır. Bu yayınlanan yazıda verginin tahsili hakkında görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

“... Muhitimizin en bolluk mevsimi teşrinler (Ekim, Kasım) aylarıdır. Güz bolluğunda Devlet alacaklarını tahsil etmek hem kolay hem de menfaatlerinedir. Mahsulatin

ambara girdiği bu aylarda vergiler tahsil edilirse köylü masrafını varidatına uydurur. Çuha giyecekse şayağa kanaat eder, pirinç yerine bulgurla idare eder. Bütün masraflarını imkan nispetinde kısar. Nefsini kısar. Borçtan sakınır. Bilhassa kısır mevsimlerde tediyeyle (ödeme) karşılaşınca, ya tarlada koşacağı öküzün tekini çekip pazarda satar veya ödeyeceği faizin derecesini sorup öğrenmeden murabahacının (Tefeci) damı işfaline düşer. Bunlar çiftçinin mali dengesini alt üst eder. Bu hali önce pek fark edilir gibi görünmese de bir iki sene zarfında bütçede rahneler (gedik) açar, sarsıntı baş gösterir. Bununla beraber maalesef ders intibah (uyanış) almayız.

Tahsildar müteaddit defalarca kapıya dayanmadıkça hiç birimizin gönüllü borç verdiğini yoktur; birimiz ikimiz değil hepimiz aynı illete malulüz.

Etraflı düşüncecek olursak bu tarz hareketin hem kendimiz hem de idare makinamız için derece-i mazarratını (zararı) anlamakta güçlük çekmekteyiz. İşte bu cihetleri nazarı dikkate alarak evvel ve ahir vacibütediye olan Devlet borçlarını bütün ihtiyaçlara tercih ederek gününde yüzü suyu ile ödemek için ehem ve elzemdir. Bugünü şöyle böyle geçiştirmek isteyenler ileride gelecek dar günlerin sıkıntısını hatırlamalıdır. Çekileni çabuk unutmayalım...”

10 Ağustos 1933 tarihli Güzelordu Gazetesinde yine Bilal Köyden tarafından “Vergiler mevsiminde tahsil edilmeli” başlığında bir yazı yayınlanmıştır. Bu yazıda verginin tahsil edilmesi gereken mevsim hakkında görüşler şu şekilde ifade edilmiştir: “... Vilayetimizin fındık istihsal eden mıntikalarda en bolluk aylar, Eylül ile teşrinler (Ekim, Kasım) aylarıdır. Mısır, fasulye, ceviz, elma gibi muhtelif mahsuller Mart ayı başlarına kadar devam eder. Bu aylarda sürekli bir gayretle alacak tahsil edilir.

Ziraat Bankası pek ihtiyatkar hareket ederek daha şimdiden dal ucundaki fındığı hacze başlamıştır ki, verileni almak ve halka borcun ne demek olduğunu öğretmek için bundan başka sağlam yol yoktur.

Gene bu aylarda hükümet tahsildarları da harekete geçerler. Şu farkla ki; köylere çıkip ciddi tahsilata girişmekten ziyade, şehirde köy halkının uğrağı olan mahallere masa kurup zuhurat kabilinden ne gelirse onu alırlar. Senenin bolluk aylarını böyle gevşek davranarak atlattıktan sonra peşinden kısır aylar gelir. Tahsildar bu sefer, amirlerinden tekdir (kınama), tevbih görmek (paylama), görmek endişesiyle tahsilata şiddet verir. Nihayet iş tahsili emval kanununa dayanır. Hâlbuki köylünün ambarı dolu olduğu zamanlarda, tahsildarlar fazlaca yorulmak külfetine katlanarak biraz gayret etsele, ne kendileri, ne de mükellefler sıkıntı çekerler.

Yalnız 1932 senesi fındık mevsiminde tahsilata lüzumu derecesinde ehemmiyet verilmiş, matlup (istenilen) derecede netice elde edilmişti. Tahsilatta muvaffak olmanın

sırrı, Ziraat Bankası gibi seferber hale gelmektir. Sözü gelmişken şunu da söyleyelim ki iffet ve istikametleri müsellemler olmayanlar tahsildarlığa kayırılmamalıdır. Hırsız tahsildarların cezasını fakir halk fazlasıyla çekti.

20 Eylül 1933 tarihli Güzelordu Gazetesinde “Mükellefler zimmetinde vergi niçin teraküm (yığılma) eder?” başlığında bir yazı yayınlanmıştır. Bu yazıda verginin tahsili hakkında görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

“... Şu sırada yapılan ince bir tarama neticesinde ihtiyar heyetleri ile ileri gelen şahısların zimmetlerinde vergilerin yığıldığı görülmektedir. Bu teraküm (yığılma) keyfiyetinin sebeplerini herkes bilemeyeceği için biz burada bir nebze malumat vermeyi faydalı bulduk. Vergilerin yığılmasında üç mühim sebep vardır:

1-Tahsildarın merhameti

2-Tahsildarın iltiması

3- Tahsildarların tahakkuk eden vergi miktarlarından noksan kabul etmemeleri

Bu sebeplerden başka bir de sabık tahsildarlara kaptırılan paralar vardır ki onlar da kabarık bir yekûn tutar. Tahsildarın yüzü yumuşak olur, ister; alamayınca vaz geçer. Yahut makbule geçsin diye(!) hiç istemez, vergi yığılır, gider.

Tahsildar, işinin çıkarı için iltimas eder. Aradan yıllar geçer, bu suretle biriken vergi yığılır.

Tahsildar, hepsini birden tahsil etmek ümidi ile noksan para kabul etmez. Bu harekette verginin yığılmasına mucip olur.

Zikrettiğimiz sebepler izale edildiği zaman Vergi tahsilatları salim bir mecraya girmiş olacaktır...”

Ordu'nun ilk mebuslarından Şevket Akyazı tarafından 20 Eylül 1925 tarihinde çıkarılmaya başlanan Tekâmül Gazetesi Cumhuriyetin 10. yılı dolısıyla bir özel sayı hazırlamıştı. Gazetenin başyazarı A.Rıza Şükuh öncülüğünde hazırlanan 24 sayfalık bu özel sayının ilk sayfalarında ülkenin, sonraki sayfalarında da Ordu ilinin Osmanlıdan Cumhuriyete bir karşılaştırılması yapılarak önemli bilgiler verilmiş ve birçok fotoğraf yayımlanmıştı. Bu haliyle Ordu tarihinin Cumhuriyetin ilk yıllarına önemli kaynak olabilecek bir eseri ortaya konulmuştu.

29 Ekim 1923 günü yayınlanan Tekâmül Gazetesinde “Maliye ve Vergiler” hakkında tam sayfa bilgiler verilmişti. Maliye ve Vergiler ile ilgili sayfanın en üstünde “ İmtiyazlı İstikrazlar, Esirliğin Başlangıcıdır! Sarayın kapanmayan bütçesi istiklali zehirleyen bir yıldı. Cumhuriyet bize; yağımızla kavrulmayı öğretti, şerefimizi tamamladı.”

dı. Cumhuriyet aşarı, köylü için kaldırdı! Saray vergiyi zevk için alırdı; Cumhuriyet ise hizmet için alıyor! Mültezim saltanatın, köylü Cumhuriyetindir.” Diye manşetten iri puntolarla başlıklar atmıştı. Cumhuriyetin onuncu yılı münasebetiyle yayınladığı sayfada; Ordu Defteri İhsan Bey tarafından, mali sistem, vergiler, borçlar konularında Osmanlı ile Cumhuriyetin teker teker kıyaslamaları yapılmıştır. Açıklamaları yapılan konular başlık halinde şöyleydi:

- Vergi sistemlerimizin tekâmül seyri
- Vergi sistemimizin inkişafı ve bugünkü vaziyeti
- Tanzimat’tan evvelki vergiler
- Tanzimat devri
- Meşrutiyet devri
- Cumhuriyet devri
- Aşar ve Aşarın ilgası
- Arazi vergisi
- Temettü ve Kazanç vergisi
- Veraset ve İntikal vergisi
- İstihlak vergisi
- İnhisarlar vergisi
- Borçlar

2 Ekim 1946 tarihli Güzelordu Gazetesinde yine Bilal Köyden tarafından “Vergiler Borçları” başlığında bir yazı yayınlanmıştır. Bu yazıda vergi borçları hakkında görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

“... Vergi borcu, ferdin devlete ödemekle mükellef olduğu en mühim ve en mübrem (gerekli) borç olduğunda herkes müttefiktir. Çünkü idare makinesinin müteharrik kuvveti yalnız ve ancak paradır. Onsuz hiçbir işin yürümesine imkân yoktur. Ve gün gibi aşikâr olan bu hakikati bilmeyen, kabul etmeyen bir idrak sahibinin mevcudiyeti de tasavvur olunamaz.

Hal böyle iken ödeme kabiliyetleri olan münevver tabakadan birçok vatandaşların, vergi borçlarını yıldan yıla devrederek, bakaya yekûnunu kabarttıklarını esfle görüyoruz. O münevver yurttaşlar ki; şosede bir çöküntü, bir köprüde avuç içi kadar delik görseler, Valinin kayıtsızlığını, mühendisin ihmalinin, umumi meclisin beceriksizliğini ileri sürerek, kahve köşelerinde harıl, harıl tenkitler yapmayı da kendilerine vazife edinmişlerdir. Eğer bu gibi mükellefler, devlete karşı olan mükellefiyetlerini üstüste yığmaktan çekinir de vaktinde ödemek fedakarlığını gösterirlerse ilgilileri lakaytlıkla, ihmalcilikle, beceriksizlikle, ithamda yerden göğe kadar hak kazanmış olurlar. O zaman tenkit, onların vergi borçlarını ödemek gibi vazifeleri olur.

Bugün (1946) Ordu İl özel İdaresinin mükellef mükellef üzerinde bakayadan 642.884 lira vergi alacağı vardır. Vilayet Hususi bütçesi ise, 900.000 liradır. Bu rakam geçen yıllar bütçesine nazaran en şişkinidir. 900.000 lira bütçesi olan bir vilayetin 600.000 lira takıntısı bir faciadır. Şu ciheti de esfle söyleyelim ki, bu bakaya yığıntısı, Merkez ilçe ile en yakın ilçemiz üzerinde toplanıyor. İş üstünde biraz meşgul olduğumuz da, teraküm eden vergilerin, ödeme kabiliyeti olan mükellefler zimmetinde yığıldığı neticesine de varırız. Bu halden Vali başta olmak üzere bütün alakadarlar şikâyetçidirler. Tahsilat işleri çok sıkı tutulur; zaman zaman nispet düşüren tahsilatlar atılır. Fakat bir türlü bu keşmekeşin önüne geçilemez. Çünkü mükellef, devlete karşı ifasına borçlu olduğu vazifeyi benimsememiştir.

Sözün bitirimi şudur: Vergi borcu vatan müdafaası kadar mühim ve mukaddestir. Bu vecibeyi yerine getirmek için tahsildar beklemek değil, onu arayıp bularak mükellefiyetimizi eda etmemiz lazımdır. Tek bir metre yolun 10 liraya yapıldığını, çocuklarımıza feyiz veren öğretmenin, gününde maaş alamayınca sıkıntıya düşeceğini bilirsek, devlet alacaklarını sallantıda bırakmanın ne demek olduğunu pek ala anlarız...” 20 ağustos 1948 tarihli Güzelordu Gazetesinde “Vergiler Borçları” başlığında başka bir yazı daha yayınlanmıştır. Bu yazıda vergi borçlarının zamanında ödenmesi hakkında görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

“... Vergi borcu; ferdin, cemiyete karşı ödemeğe mecbur olduğu ve gecikmesine ce vaz verilmeyen bir vatan borcudur. En basit mülahaza kabiliyeti olan insan dahi bu gerçeği takdirde güçlük çekmez. Çünkü Devlet makinasını döndüren muharrik kuvvetin para olduğunu bilmeyen kimse tasavvur olunamaz.

Bu basit kaideyi bildikten sonra, bu maddi mükellefiyeti, tayin edilen zamanlarda ödemek lüzumu kendiliğinden meydana çıkmış olur.

Bilindiği gibi vergiler vasıtalı ve vasıtasız olarak iki nevidir. Vasıtalı olanlar, gümrük yoluyla gelen eşya vesairenden biz hissetmeden alınan vergilerdir. Bunların tahsil keyfiyeti kendiliğinden olur. Diğerleri ise vasıtasız vergilerdir ki; bunlarda arazi, yol, bina, kazanç vesaire vergilerdir.

İşte vatandaşların her sene cemiyete karşı olan alaka derecesini ölçmeye yarayan bu vergilerdir. Cibayet usulüyle (devlet gelirlerinin tahsili) toplanan bu vergiler, çok kere tahsildarların yetişememesinden ve gerek mükellefin kaçamak göstermesi yüzünden tamamıyla tahsil alınmayarak bakaya kalmaktadır. Vergilerin sallantıda kalması, bütçe düzenini müteessir ettiği gibi, mükellefin üzerine borç yığar ki, bu şekil mükellefiyet ahlakı bakımından çok fena bir ihmaldir. Ve aynı zamanda Devlet makinasının intizamla işlemesine engel demektir. Fert olarak bundan sakınmamız lazımdır.

İçinde bulunduğumuz mevsim, istihsal mevsimidir. Bugün fındık, yarın başka mahsullerimiz çıkacaktır. Aile bütçemizi tanzim ederken devlete olan vergi borçlarımızı, masraf faslının başına almakla hem vatani borcumuzu ödemiş, hem de vicdan huzuru tatmış olacağız. Bunu yarış edercesine tatbik etmek her mükellef için bir vecibeye olduğuna unutmayalım...”

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDEKİ VERGİ POLİTİKASI

Demokrat Parti; iktidarda olduğu (1950-1960) yıllarında vergi konusunda dar hazine menfaati zihniyeti yerine, yurttaşlarla verimli bir işbirliği kurmak istedi. Demokrat Parti,1954 yılında vergi politikasının ana hatlarını şu şekilde açıklamıştı: Vergiler ile milli gelir arasında denge ve uyum sağlamak, milli gelir artışına paralel olarak devlet gelirlerinin artmasını sağlamak; vergi uygulaması ile ülkenin iktisadi gelişme politikası arasında uyum kurmak, tarım, sanayi ve ticareti baltalayacak vergi uygulamasından kaçınmak; vergilerin mali yönü kadar sosyal yönünü gözden uzak tutmamak; dolaylı ve dolaysız vergiler arasında ülke realitelerine uygun bir nispetin muhafazasına gayret etmek ve mümkün olan hallerde bu nispeti dolaysızlar lehine çevirmek; vergicilik alanında istikrarı temin etmek, vatandaşlara huzur içinde çalışmak ve kazanmak imkanını sağlamak; vergi kanunlarında eksikliklerin biran evvel giderilmesine çalışmak, bütün bunlarla ülkenin şartlarına ve zamanımızın zihniyetine uygun ilmi bir vergi sistemi tesis ve tatbik etmektir.

Demokrat Parti hükümetleri, kalkınmayı sağlamak, devlet eliyle yapılacak hizmetleri finanse etmek için yeni vergiler koymak yerine vergi sistemini ıslah etmek yolunu benimsedi. O zamana kadar göze görünen ve görünmeyen yollarla alınan vergilerin yansımaları ve bazı vergilerin fena vergi türünden olması nedeniyle, iktisadi yapının hırpalandığını ileri sürüyorlardı. Artan vergi kapasitesine rağmen siyasi nedenlerle vergi gelirlerini artırma yoluna gitmedi. İlk yıllarda bütçenin finansmanında emisyonla karşıydılar; vergi sistemini finansman aracı olarak kullanacaklarını ifade ediyorlardı. Ancak, dış kaynaklara dayanmayı seçmişlerdi. Devlet olanaklarının genişlemesi, üretimin artması, gelir kaynaklarının doğal gelişimi ve vergi sisteminin ıslahı ve olgunlaşması ile mümkün olabilecekti.

Vergi şartlarının, modern esaslara ve memleket şartlarına uygun bir hale getirilmesini hedeflemişlerdi. Vergi politikası ile iktisadi faaliyetleri engelleyen, iş hacminin genişlemesine mani olan vergileri hafifletmeyi veya ortadan kaldırmayı, iktisadi şartlara uygun bir vergi yapısı oluşturmayı istiyorlardı. Vergilerin ülkede sermaye birikimini ve gelişimini zedelememesine itina ediyorlardı.

Vergi mali bir araçtı, iktisadi ve sosyal amaçlara uygun olması gerekiyordu. Bu doğ-

rultuda, vergi adaleti ilkelerine daha uygun bir vergiler sistemine yönelmeyi, dolaysız vergileri artırmayı dolaylı vergileri azaltmayı hedeflemişlerdi. İktidarları döneminde, zorunlu ihtiyaç maddelerinden vergi alınmamasını veya nispeten düşük vergilere tabi tutulmasını, bazı maddelerin tekel halinden çıkarılmasını sağlamışlardı. Hükümetin vergi politikası politik ve sosyal düşüncelerden etkilenirken, bu durum devlet gelirlerinde görece olarak düşüş meydana getirmişti. Demokrat Parti, tüketici ve sabit gelirli vatandaşları sıkıntıya sokmamak için ekmek fiyatlarını kiloda beş kuruş indirmiş, un ve unlu maddelerin muamele vergisini düşürmüştü.

Demokrat Parti döneminde yapılan vergi düzenlemeleri şunlardır:

Şeker ve Glikoz İstihlak Vergisi'nin azaltılması (1950), Un ve Unlu Maddelerdeki Muamele Vergisi'nin kaldırılması (1950), İşte kullanılan büyük baş hayvanların vergiden muafiyeti (1951), kibritin tekelden çıkarılması (1952), Yol vergisinin kaldırılarak yerine akaryakıtın yol vergisi alınması (1952), Vergi Usul Kanununun kaçakçılığı önlemek amacıyla tadili (1952) Harçların tevhidini (1953), Amme Alacakları Kanunu (1953), İnşaatla kullanılan kerestelerin Muamele vergisinden istisnası (1953), Damga Resmi kanununun tadili (1955), Barut Patlayıcı Maddeler Silah ve teferruatı ve av malzemesinin inhisardan çıkarılması (1955), Bira, tabii köpüren şarap ve viskinin istihlak vergisine tabi tutulması (1955), Gümrük Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve 1499 sayılı Gümrük tarife Kanunu ek ve tadillerinin kaldırılmasına dair kanun (1955), Esnaf Vergisi kanunun kaldırılması (1955), Petrol harçlarının indirilmesi (1955), Fuel Oil'in akaryakıt yol vergisinden istisna edilmesi (1955), Trafik Resmi (1955), Hayvanlar Vergisi kaldırıldı (1955), Şeker Kanunu (1956), Gider Vergisi Kanunu ile Muamele vergilerinin kaldırılarak sadece imalat ile sınırlı bir istihsal vergisine dönüştürülmesi (1956), Gelir Vergisinde Mevcut Esnaf Muafılığı hadlerinin genişletilmesi (1956), PTT den alınan müdafaa vergisinin kaldırılması (1956), Hususi Otomobil Vergisi konması (1957).

24 Şubat 1955 tarihli Ordu Gürses Gazetesinde çıkan "Arazi Vergisi" başlıklı yazıda Ordu'nun ileri gelenlerinden ve DP'li yöneticilerinden olan Cemil Eroğlu mevcut durumu özetle şu şekilde ifade etmiştir:

"...Arazi vergisinin dokuz misli artırılmasına dair DP Hükümetince meclise sevk edilen ve karma komisyonlarda tetkik edilen yeni arazi vergi tasarısı, Ankara'da iktidar mahallinde geniş aksülamellere sebep olmuş. DP İktidarına mensup mebuslar; Arazi Vergisinin ruhuna muhalif değillerdir ve olamazlar. Ancak vergide esas unsur olan adaletin layığıyla ele alınmadığını göstererek itiraz etmişlerdir. DP iktidarının müstahsil köylüye yaptığı yardımlar küçümsenemez. Yine arazi sahibi köylünün bu yardımlarla büyük ölçüde kalkındığı, inkar edilemez. Fakat bazı köylülerin kâfi ara-

Arazi tahriri
Yeni kanuna göre yapılacaktır

Her sene, hane ve nakliye vergi tahsilatında değişiklikler her yıl için tasarrufları tahsil eder.

İki senelik bir tahsilatın her yıl için tahsil edilmesi, hane ve nakliye vergi tahsilatında değişiklikler her yıl için tasarrufları tahsil eder.

Her sene, hane ve nakliye vergi tahsilatında değişiklikler her yıl için tasarrufları tahsil eder.

Acele bir arazi tahriri

Kadastronun ikmalî uzayacağından iki senede bitirmek üzere böyle bir tahrirre lüzum haal oldu

Ankara 21 (Telefonla) — Arazi tahrisinin uzayacağından iki senede bitirmek üzere böyle bir tahrirre lüzum haal oldu.

Kadastronun ikmalî uzayacağından iki senede bitirmek üzere böyle bir tahrirre lüzum haal oldu.

Acele bir arazi tahriri

Kadastronun ikmalî uzayacağından iki senede bitirmek üzere böyle bir tahrirre lüzum haal oldu

Ankara 21 (Telefonla) — Arazi tahrisinin uzayacağından iki senede bitirmek üzere böyle bir tahrirre lüzum haal oldu.

Kadastronun ikmalî uzayacağından iki senede bitirmek üzere böyle bir tahrirre lüzum haal oldu.

Arazi tahriri için yeni talimat

Kıymetler yeni rayice göre konulacak

Arazi tahriri kayıtlarında, tek ve teblih emirleri sakalana vâc'ini ödemeye emri mülkiyetine göre tayin emirleri öks 4 bulunan tapu senelerindeki arazi nak - tarlarına evvelce esaslı bir surette teblih edilmiş olduğuna ve tapu kaydına haric kabulu birçok arazi bulunduğuna ileri sürülmüştür.

Bu sebeple arazi tahrirlerine geyrek üzere de dikâtiler bir surette yapılacak zarfırlar güvencesi ile talimat hazırlanmıştır.

Bu talimata göre, komisyonlar elden geçirilecek araziyi yeniden ve dikâtiler ilâç edecekler, kıymetlerini de bugünkü rayice göre tayin edeceklerdir.

Arazi tahriri

Faaliyet mayıs sonunda tamamen bitirilecek

Ankara 9 (Telefonla) — İki sene evvel başlanmış olan umumî arazi tahriri önümüzdeki mayıs sonunda tamamen bitmiş olacaktır. Bütün memlekette, tahriri icab eden 40 milyon 579 cüzümün - dan çok mühim bir kısmı bitirilmiş bulunuyor. Tahrir komisyonları küçümsünce rağmen, hava vaziyeti müsaid yerlerde çalışmalarna devam etmektedirler. Tahrir bittikten sonra, arazi vergisi tesbit e - dilen yeni kıymetlere göre alınacak, ve bu suretle verginin tahakkuk ve tahsilin - de görülün zorluklar da kalkmış olacak - tır.

Arazi tahriri, verilen emirle durduruldu

Antalya 5, (Telefonla) — İlimiz Valiliğine gelen bir emirle, bir müddetten beri devam eden arazi tahriri durdurulmuştur.

Maliye Bakanlığında gelen bu emir üzerine, tahrirle görevli komisyonlar da lâğvedilmiştir.

İlimizde tahrir işini yürüten komisyonların aylık ücret ve yollukları, 48 bin lira tutmak tavrı.

zileri olmadıklarından ancak kendi kendilerine zor yetişen bir durumda bulundukları da meydandadır. Vergi veremeyecek durumda zorlanan çiftçileri göz önünde bulundurularak arazi vergisinin ıslahı lazımdır. Her vatandaş vergiyi geliri nispetinde iştirak etmelidir. Köylü de dâhil olduğu sınıfa göre vergi vermelidir. Arazi Vergisi bu dava da boşluk arz eden şimdiki mevcut durumu adilane bir şekilde doldurulursa bunu milletçe ancak seviniriz ve bunu yapan iktidarı da alkışlarız...”

Ülke gerçeklerine ve sosyal adalete uygun dolaylı dolaysız vergiler dengesi de kurulamamış, Demokrat Parti'nin hedeflerinin aksine bu denge dolaylı vergiler lehine gelişmiştir. 1925 yılında Aşar kaldırıldıktan sonra tarım kesiminde yerine yeni vergi konulmadığından Milli Gelir'in % 67'sini oluşturan tarım kesimi, ekonomik gelişme sürecinin başında vergi dışı kalmış, vergi yükü kentsel kesime ve ücretliler üzerine kaymıştı. Ali Fuat Cebesoy, 1951 yılı bütçe görüşmeleri sırasında küçük köylüler muaf tutularak, büyük toprak sahiplerinden 'Mahsulat-ı Arziye Vergisi' alınmasını önermiş, ancak bu öneri kabul görmemiştir. Bina ve arazi vergilerinin matrahları ise enflasyon nedeniyle aşınmış, bu alanda vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı giderek artmıştı. Dolaylı vergiler alanında Muamele Vergisi'nin kapsamı daraltılarak sadece üretime

yoğunlaştırılarak İstihsal Vergisi'ne dönüştürüldü (1956). Dar kapsamlı bir vergi sistemi ekonomideki gelişmeleri kavrayamadı, esneklikler düştü ve vergi yükü azaldı.

Vergi gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla'daki payı dönem sonunda 1950 yılına göre daha düşük gerçekleşmiştir. Devlet ekonomik gelişmeyi besleyecek olan rantları devlet fiyatları, enflasyon, gümrük himayeciliği gibi yollardan devamlı yarattığı halde, bunlar vergi yoluyla tahsil edilememiştir. Artan vergi kapasitesine rağmen vergi gelirleri artmamıştır. Bunun idari, teknik nedenleri vardır, ancak asıl neden siyasi olarak vergilemenin çeşitli güçlükleri içinde taşınması ve iktisadi liberalizm anlayışına dayanan hükümetin özel teşebbüsün olanaklarını sınırlamama amacını ön planda tutmasıdır.

Devletin bu tutumu ana gelir kaynağı olan vergileri göz ardı ederek para politikası kaynaklarına yönelmesine yol açmıştır. Burada, temel yaklaşım özverinin tüm kesimleri kapsayacak şekilde paylaşımını sağlayacak bir vergi sistemi kurmak yerine, dış gelişmelerin ve bazı gelişme kuramcılarının önerileri ışığında hareket ederek geçici yöntemlerle sanayileşmeyi sağlamaktır.

Vergi yükü ekonomideki büyümeye paralel bir gelişim gösteremedi, daha adil bir vergi sistemi oluşturulamadı. Vergi konusunda yatay ve dikey adaleti sağlayacak düzenlemeler yapılmadı. Dış borçlanma ve emisyon uygulamaları kısa sürede etkisini göstererek enflasyon, dış ödeme güçlükleri ve işsizlik ile karşı karşıya kalan Türkiye'de dönem ekonomik bunalımın, siyasi bunalıma dönüşmesiyle askeri bir idare ile kapandı.

Siyasi istikrarsızlık, sert politika yapma biçimi, bir önceki döneme tepki ile bakılması, iktisadi alanda başarısızlık, bu başarısızlığın faturasının bir önceki dönem siyasi iktidarını yürüten partiye çıkartılmak istenmesi, bürokrasiye karşı tutum, etkin bir vergi düzeninin kurulamaması Demokrat Parti iktidarının sonunu hazırladı.

Arazi tahriri

Yeni kanun dün Vilâyete tebliğ edildi

Vergiler için hazırlanan arazi ve tahsis kanunları ve bunların uygulanması hakkında kanun tasarıları, dün (10) günü İstanbul Vilâyetine tebliğ edildi. Her kanunda araziye tahsis ve tahsisatın tesviyesi hususunda önemli değişiklikler vardır. Kanun tasarıları, Vilâyetin tahsisat komisyonları tarafından incelenecek ve tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır.

Arazi tahriri işi ilerliyor

Anadoludaki muhtelif yerlerde yapılmakta olan arazi tahriri işi ilerlemektedir. Bu vilâyette de tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır.

Devlet borcunu

Kooperatif borcunu

Z.Bankası borcunu

İlk önce verelim.

Bu bizim mukaddes borcumuzdur

Arazi tahriri komisyonlarına yeni talimat verildi

Vilâyet hududları içindeki bütün kimseler araziye yeniden tahsis etmek üzere tebliğ edilmiş arazi tahriri komisyonlarına, vazifelerinde betasit görevlileridir ve tahsisat için tabiiyet etdikleri usullerin doğru olduğunu tespit etmek için tahsisat komisyonlarına talimat verilmektedir.

Arazi tahririne hazırlık

Arazi tahriri kanununun tebliği üzerine vilâyete hazırlıklar başlamıştır. Yabancı yönetimdeki karyaköyler toplandı ve tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır.

Bu arazi daha ziyade vilâyetin Beyoğlu, Üsküdar, Kadıköy ve uzaktaki karyaköylerinde vardır.

Arazi tahriri

36 komisyon ikli sene çalışarak bu işi bitirecek

Dün İstanbul vilâyetinde Vali Mustafa Hüsnü Paşa tarafından 36 komisyon kurulmuştur. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır.

Arazi tahriri komisyonları

Arazi tahriri komisyonları reis ve azatlıklarına tayin edilenlere vazife ve memurlukları tebliğ edilmiştir. Bu komisyonlar bugününden itibaren arazi tahriri işine başlayacaklardır.

MALİYEDE

Arazi vergisi cezaları

Arazi tahriri kanununa riizet etmeyenlerden alınacak nakdi cezaların bunların mahkemeye tevdiî suretille tayin ve maliyeye tahsilât lüzumu olacaktır. İhtidatıdır.

Arazi vergisi

Hazirandan itibaren arazi tahriri yapılacak

Hazirandan itibaren Belediye vergisi için arazi ve tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır.

ORDU MERKEZ No. 1 Arazi Tahrir Komisyonu Reisliğinden:

Tahrir esnasında arazi sahiplerinin tapu senetlerini ibraz etmedikleri görülmektedir. Komisyonun çalışmasına engel olan bu vaziyeti ihdas edenler hakkında kanunî muamele yapılacağı beyan olunur.

İMTİYAZLI İSTIKRAZLAR ESİRLİĞİN BİSLANGİCİDİR!
Sarayın kapanmayan bütçesi istiklali zehirleyen bir yıldandı
Cumhuriyet bisej yağınla karırlımayı öğretti, serferimizi tamamladı!
Maltezim saltanatın, köylü Cumhuriyetindir!
Cumhuriyet aşarı, köylü Cumhuriyetindir!

ARAZI TAHRİRİ OLAN ŞEHİR HALKININ DİKKAT NAZARINA!
Mükte arazi için Komisyonlar kurulmuştur. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır. Bu komisyonlar tahsisat komisyonları tarafından tahsisat komisyonlarına sunulacaktır.

Arazi yazımı
intibaları

- 9 -

Half arzında bir-
birdele pekniyonun, frim-
taşı lütfüdeye kalıncak
hazan güllüğe şifahi, best
hece de isman meküpür-
le "Flamın ge kader fan-
dık çıkkıy habir enüylr...
Falan adan, kinenderinin
güzelmek... giñ teravata
bir çok vuride ruşyonun.
Binañ hakukni yapışman.
Ettaki tekñ ediyen ki bey-
si yaka, hepil tevirat.

Bir köyün yazını de-
van ettiñ müldeñe bur-
sun derene bitir", naghet
eden genil arazi sahıptır,
akdan sonra bir dañ yu-
rıñine hakmyorut! Bir,
hundan miltetir deñi, mah-
zur oçeyun; her ki tara-
fı bakıkkun gücterek va-
sıfetin bıkıkın iya et-
tiñin için..

Bir gün giñ arazi sa-
hıptirinden biri, beni epeye
teraz etti.. Nihayet vıcı-
şısınan ilica ettiñini, magdur
edilmekten öledi. Beni
Halkın ve Hacıların bakı-
kkun aynı dercede mu-
bafazaya memur olduğum-
su, şimdiye kadar yürüdü-
ğünüm be şırdan ayrı-
mamta imkân olmadığın,
bilimde hareket ederem
maden ve meddeten me'ul
öçüğüme salıñtıktan sonra,
gülmektin içinde bulun-
makta olan 7-8 parça ar-
zistid teker, teker, güte-
rerak: "Şu parça, şu kı-
ymeti değer mi?, öye san-
dan. Her soruğuna "evet,
cevaben veren bu adam
"şinin köydeyken kuyutun
ran oluysalardı ilah be-
liden verir. Terazıye ruş-
yonu giñ her parçama kı-
ymetini biliyeyim", dedi.
Şeyun hareketi ki bilizuru
be vatanıya da tebligat
yapıldıktan sonra iliruz otuñ
hüdüde olduğum içinim.

Yaptın köyün bir kat-
tan kütüñü. Bu köyün
aldı vergit 326 İne kul-
482 İne 29 buruñ güñ-
139 parça mülki vade.

KASAK KÖYÜNDE

13/9/1926 senesinde güñ-
de Kasak köyüne vergit, Ma-
faz hasanı köyün içinde
nu vatanında, fakir tayyat,
hazı mülki olan Kasak
köyüñde, Kasak köyü, bir

haldir. Evinde bulunan to-
rakların bir kısmını Kasak
kışlatmış. Köyün bir
kısmını 25-30 senenin
içindeki yolañ ki kas-
ına vurup gıymetlendirmiş.
Akıvelli güñ yapıyorlar.
Anzaların içindekinin bili-
yorlar. Tepe senetler
arazi. Adlı imalatharıle
arazi alan, arazi yapma-
lar. Hükümler, hepil orta ad-
ınan oldu bir vatan.. Kİ-
yatı mülkiyat Hasan Yapar
kötüdür. En çok son Ali
ile Hakkı ve Solihân ve
yulunde çalışmış. Ö köpün
kıymet değeri 3 gın içte-
de Batumak Sölyemün ve
kardeşlerinin evinde kaldı.
Bu ev, bir gün evi ka-
dar temiz olduğı halde
kompartir olan Kasak mah-
allesi çikimlik içinde boğu-
layp kalkıyor. Kasacın
kayıp köy vatanında.

Yalnız bu köy halkı,
kötürm iyi bilen güñü aşık
hazınlarda. Bize köyünin
kütüsünü 70 paradan, hay-
vanlarımızın yüceliği arıza,
da şeker şifalardan fişin-
ana satarlar. Hoşuna güñi
değirmen.

Kasacın İmni, cinci
olumuz umuları bir beyli
vergi çıkmaktadır. Köyün
şahı vergit 250 İne tolu,
Yeni vergit tarhi 340 kü-
sur İyey buldu. Kasacın
3 güñde yazık. Kasacın 60
evli köyün bir köyüñde.

MÜBAREK KÖYÜNDE

15/10/1926 parçama güñ-
de Müberek köyüne geçiş. Mü-
barek'in mahalle içindeki
toprakları vatanlı İne de.
Kasacın köyün kısıp
sahibleri. Burada ar-
razi İyün olduktan, kasak
karak bir haldedir. Kasacın
kötürm, kasak, köyün
halkı arasında bir sile yu-
van güñ kayıplar. Müb-
arek Coşak, caki mülkiyat
Michael Yapar, ara Ali
Coşak İmni köyünün güñ-
koruyorlar.. Arzaların mu-
yurunu yaka bir Kasak
köyünde olduğı İyün, mülki-
yet 280-300 kumtar fak-
irlik çikimlikler. Kasacın
kötürm, fakir kumtarlar
olduktan.

Alın kasacın bir sile
arazi İyün bir köyün de
mülkiyat.

- Devran -

Devlet borçlarını
ödeyen mi?

Acele bir arazi tahriri

Kadastronun ikmalî uzayacağından iki
senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Azkar 21 (Tevfik) — Arazi
müsade ve vergileri adı mevzuatı
arazi düzenleme işleri için
başlatılmıştır. Bu işler için
Kadastronun ikmalî uzayacağından
iki senede bitirilmek üzere böyle bir
tahrir lazımdır.

Arazi vergisi

Hazirandan itibaren
arazi tahriri yapılacak

Hazirandan itibaren Belediyeye geç-
cek olan arazi ve bina vergilerine aid
kanunun izahnamesi Belediyeye tebliğ
edilmiştir. İzahnameye nazaran şimdi
veye kadar arazi vergisi ancak %10 -
%15 miktarında tahsil edilebilmekte idi.
Birçok bina ve arazinin sahipleri belli
olmadığı için bu sene hazirandan itibaren
başlanmak üzere arazi tahriri yapılacaktır.
Arazi tahriri için her kazada asgari
olarak birer komisyon teşkil edilecektir.
İcabi takdirinde komisyonların miktarı ve
aza adedi çoğaltılabilecektir. Komisyon-
ların masrafları, şimdilik Maliye tarafın-
dan verilecektir. Bu masraf, hazirandan
sonra tahsil edilecek olan arazi vergisi,
Belediyenin şimdi almakta olduğu vi-
lâyet hissesi miktarından fazla olduğu
takdirde bu fazla tahsilattan verilecek-
tir. Fazla tahsilât olmadığı takdirde mas-
rafları Maliye vermisi olacaktır.

Arazi tahriri Sonuçları

Ordu merkez Arazi Tahrir Komisyonu. Şimniye kadar Belediye sınırı dahilinde Nizamettin ve Bucak mahallelerin in yazımını bitirmiştir .

Nizamettinde (2046) hektar (3) ar vüsatinde ve (95670) lira kıymetinde 260 parça arazi yazılmıştır. Bu arazinin (35) parçası kestimdir .

Bucak mahallesinde (976) hektar (1) ar genişliğinde (117) parça arazi yazılmıştır. Kıymeti (50635) liradır. Vergi nisbeli epeyce yükselmektedir .

Bu gün Şarkıye mahallesinden yazıma başlanmıştır. Belediyenin Komisyona verdiği azala in istifa emelleri hesabına bu ay içinde 11 gün çalışılmamıştır.

Arazi tahriri için yeni talimat

Kıymetler yeni rayice göre konulacak

Arazi tahrir heyetlerinin, tetkik ve tesbit ettikleri sahalarn vüs'atini ekseriya eski kayıdlere göre tayin etmeleri şikâyeti mucib olmuştur. Şikâyetçiler, elde bulunan tapu senedlerindeki arazi miktarlarının evvelce esaslı bir surette tesbit edilmemiş olduğunu ve tapu kaydinden haric kalmış birçok arazi bulunduğunu ileri sürmektedirler.

Bu sebeble arazi tahrirlerinin gayet sahih ve dikkatli bir surette yapılması zaruri görülerek bir talimat hazırlanmıştır.

Bu talimata göre, komisyonlar elden geçirecekleri araziye yeniden ve dikkatle ölçecekler, kıymetlerini de bugünkü rayice göre tayin edeceklerdir.

Arazi tahriri

Faaliyet mayıs sonunda tamamen bitirilecek

Ankara 9 (Telefonla) — İki sene evvel başlanmış olan umumî arazi tahriri önümüzdeki mayısın sonunda tamamen bitmiş olacaktır. Bütün memlekette, tahriri icab eden 40 milyon 579 cüzütamdan çok mühim bir kısmı bitirilmiş bulunuyor. Tahrir komisyonları kış olmasına rağmen, hava vaziyeti müsaid yerlerde çalışmalarına devam etmektedirler. Tahrir bittikten sonra, arazi vergisi tesbit edilen yeni kıymetlere göre alınacak, ve bu suretle verginin tahakkuk ve tahsilinde görülen zorluklar da kalkmış olacaktır.

Halli Gereken

3 Mesele:

- 1-Devlet borcu
- 2-Kooperatif borcu
- 3-Ziraat Bankası borcu.

Bu mahsul mevsiminde bu üç meselelenin de halli icabeder. Devlet borcunun ödemekle Devlete olan vecibemizi ifa etmiş oluruz. Kooperatif ve Bankaya sağlam çıkmak, hem bu müesseselerin selâmeti, hem de kendi işlerimizin düzenlenmesi için lâzımdır.

Borçsuz insanın kalbi ferah olur.

UZUNISA Köyünde kendi Basım evinde çıkar
Herşeyden yazar Haftalık Siyasal Gazetedir.
Yıllık Abonesi (2) liradır ve peşindir.

Sayı: 333

8 Haziran Çarşamba 1938

YOLLARDA FAALİYET BAŞLADI

ÇAMBAŞI YOLUNDA TEVZİAT YAPILDI

Birlik yollarında 937 bakayasile, 938
senesi birlik ırgatları çalıştırılacak

MALİYEDE

Arazi vergisi cezaları

Arazi tahriri kanununa riayet etmiyenlerden alınacak nakdî cezaların bunların mahkemeye tevdiî suretile tayin ve maliyece tahsili lüzumu alâkadarlara bildirilmiştir.

İkânun Çarşamba 1936

**Ak saçlı Ayşe yenge
ateşli bir
ırgat olmuş!**

Çalışma aşkı, başta gelenlerin kafalarında yer bulduğu gün, sarı bir halde etrafa dal budak sılmak istidadını daima gösteriyor. Atalet ve durgunluk ta tıpkı böyledir.

ORDU MERKEZ No. 1

Arazi Tahrir Komisyonu Reisliğinden:

Tahrir esnasında arazi sahiplerinin tapu senetlerini ibraz etmedikleri görülmektedir. Komisyonun çalışmasına engel olan bu vaziyeti ihdas edenler hakkında kanunî muamele yapılacağı beyan olunur.

Sehir haberleri

Varlık vergisi mükellefleri

**Borclarını vermiyen
kırk üç kişi daha
sevkedildi**

Varlık vergisi borclarını ödemiyen ya da ödemekte iyi niyet göstermiyen mükelleflerden 43 kişilik bir kafiye daha ön akşamki trenle Sivrihisar'da Hıçer stasyonuna gönderilmiştir.

Diğer taraftan varlık vergisini ödemek üzere emlakini karşılık göstererek bankalardan para alanların vadesi dolmuştur. Emlak ve Eytan Bankası hazineye olan borclarının tamamını veya yarısını ödemiyen mükelleflerin bankaya olan borclarını, bankaya kayıt ve şartlarla altı ay veya azami bir sene içinde ödövelmelerini temin etmek maksadile bazı ölayıklar gösterecektir.

Arazi tahriri, verilen emirle durduruldu

Antalya 5, (Telefonla) — İlimiz Valiliğine gelen bir emirle, bir müddetten beri devam eden arazi tahriri durdurulmuştur. Maliye Bakanlığından gelen bu emir üzerine, tahrirle görevli komisyonlar da lögvedilmiştir.

İlimizde tahrir işini yürüten komisyonların aylık ücret ve yollukları, 48 bin lira tutmak tayıdır.

19 mükellef daha kampa alındı

Varlık vergisi mükelleflerinden 19 kişi daha Demirkapıdaki yollama kampına götürölmüştür.

Kaynaklar

- Bilal Köyden, Güzelordu Gazeteleri, muhtelif tarihli nüshalar (1929-1950)-Ordu
- Ali Rıza Gürsoy, Gürses Gazeteleri muhtelif tarihli nüshalar (1952-1975)-Ordu
- Şevket Akyazı, Tekâmül Gazetesi (29 Ekim 1933) günlü nüshası - Ordu
- Cumhuriyet Gazeteleri, muhtelif tarihli nüshalar (1930-1980)
- Adnan Yıldız “Padişah Torunu ve Ordu Perşembédeki Köyler” adlı makalesi
- Doç. Dr. Onur Eroğlu, “Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinden Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kamu Maliyesi” adlı araştırması
- Prof. Dr. İlhan EKİNCİ, “Büyük Ayanların Gölgesinde Ordu Kazasında Ayânlığın Gelişimi” adlı kitabı
- Fatih SARAÇOĞLU, “1930-1939 Döneminde Vergi Politikası” adlı araştırması
- Dilek Göze Kaya- Ayşe Durgun, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, “1923–1938 Dönemi Atatürk'ün Maliye Politikaları: Bütçe ve Vergi Uygulamaları” araştırması
- Doç. Dr. Nevin Coşar, “Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası” adlı araştırması
- Mustafa Yılmaz-İhsan Karlı, “Güzelordu Gazetesi ve Erken Cumhuriyet Döneminde Kültürel Söylem” adlı araştırma yazısı
- İsmail İlhan, Çalاکalem Dergisi, “Bir Garip Vergi “ adlı araştırma yazısı
- İbrahim Atay'ın “Yol Vergisi Hikâyeleri “ adlı bir araştırması yazısı
- Ş. Ertan Çomaklı, Fatih Koç, Kürşad Emrah Yıldırım, ”Türk Vergi Hukuku Tarihinde Tartışılan bir vergi: toprak mahsulleri vergisi” adlı araştırma
- Şefik Taylan Akman, İnci Solak Akmanı “2. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Hububat Üretiminin Vergilendirilmesi” adlı araştırma yazısı
- Rıfat N. Bali, “ Çok Partili Demokrasi Döneminde Varlık Vergisi Tartışmaları” adlı araştırma yazısı
- Mesut Sert , “ Bir Gelir Tahsil Yöntemi Olarak Atlı Tahsildarlar” adlı araştırma yazısı
- Nuray Özdemir , “Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Yol Vergisi” adlı araştırma yazısı
- Ömer Aymalı , Dünya Bülteni, “ Yol Vergileri “ adlı makalesi
- Ali Rıza Gönüllü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi “Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Yol Vergisi (1866-1921) “ adlı araştırma yazısı
- Atıf Topaloğlu, 27.05.1953 tarihli TBMM'de “Zurna Vergisi “ hakkında yaptığı konuşmalar
- Prof. Dr. Yaşar SEMİZ, “1923–1950 Döneminde Türkiye'de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi)”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Konya 2010

